

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT ŚRODOWISKA, ROLNICTWA

I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

INFORMACJA

O WYNIKACH KONTROLI

ZAOPATRZENIA W WODĘ LUDNOŚCI

AGLOMERACJI MIEJSKICH

WARSZAWA MARZEC 2002 r.

DŚRiZP-41002/2001 Nr ewid. 186/2001/P/01/084/CRS

SPISTRZEŚCI

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

- Charakterystyka kontroli 3
- Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności 6
- Wnioski 17

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

- Charakterystyka stanu prawnego 20
- Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne 29
- Istotne ustalenia kontroli 33

- 1. Zaopatrzenie kontrolowanych miast w wodę z sieci wodociągowej 33
- 2. Organizacyjno-ekonomiczne rozwiązania zaopatrzenia w wodę 34
 - 1. Formy prowadzonej gospodarki komunalnej 34
 - 2. Działania gmin w zakresie zaspakajania zbiorowych potrzeb zaopatrzenia w wodę 35
 - 3. Stan formalno-prawny gruntów związanych z ujęciami wód, zakładami uzdatniania oraz ze strefami ochronnymi ... 43
 - 4. Zaopatrzenie w wodę ze studni publicznych 44
- 3. Ujmowanie, uzdatnianie i rozprowadzanie wody wodociągowej 46
 - 1. Ujmowanie wód 46
 - 2. Uzdatnianie wód 48
 - 3. Długość, rozwój i stan sieci wodociągowych 49
- 4. Działania podejmowane w celu oszczędności wody 51
 - 3.5. Systemy ochrony przed poborem wód nadmiernie zanieczyszczonych lub skażonych 52

- 6. Pozwolenia wodnoprawne i strefy ochronne 54
- 7. Jakość wody 58
 - 6. Jakość wody ujmowanej, uzdatnionej i w sieci wodociągowej określona w kontrolowanym okresie przez laboratoria zakładów wodociągowych 58

3.7.2. Jakość wody ujmowanej, uzdatnionej i w sieci wodociągowej określona podczas kontroli NIK przez laboratoria stacji sanitarno-epidemiologicznych.....	61
8. Kontrola jakości wód prowadzona przez stacje sanitarno-epidemiologiczne	70
9. Opłaty za wodę pobieraną z urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę	77
10. Wpływy przedsiębiorstw z tytułu opłat za wodę pobieraną z urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę	82
11. Działania inwestycyjne, modernizacyjne i pozainwestycyjne; ich wpływ na stan zaopatrzenia mieszkańców w wodę i jakość wody w sieci wodociągowej	83
12. Opłaty za szczególne korzystanie z wód	87
Zapewnienie zaopatrzenia w wodę w świetle prowadzonej gospodarki wodnej	88
· OPIS POSTĘPOWANIA POKONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI	94

Załączniki:

Nr 1 - Wykaz jednostek skontrolowanych

Nr 2 - Wykaz aktów prawnych

Nr 3 - Urządzenia wodociągowe i dostęp do nich

Nr 4 - Ilość wody wodociągowej dostarczonej odbiorcom przez przedsiębiorstwa wodociągowe w 1999 r.

Nr 5 - Ilość wody wodociągowej dostarczonej odbiorcom przez przedsiębiorstwa wodociągowe w 2000 r.

Nr 6 - Struktura zużycia wody w latach 1999-2000

Nr 7 - Zużycie wody z sieci wodociągowej w miastach

Nr 8 - Jednostkowe ceny za dostarczenie wody

Nr 9 - Jednostkowe ceny za dostarczanie wody według uchwał organów jednostek samorządu terytorialnego oraz zarządzeń wojewodów

Nr 10 - Wpływy przedsiębiorstw z tytułu dostarczania wody i opłaty wniesione do urzędów marszałkowskich za szczególne korzystanie z wód

Nr 11 - Wydatki przedsiębiorstw wodociągowych związane z zaopatrzeniem w wodę

Nr 12 - Charakterystyka sieci wodociągowej w 1999 r.

Nr 13 - Charakterystyka sieci wodociągowej w 2000 r.

Nr 14 - Ilość awarii i straty wody w latach 1999-2000

Wojewódzkie Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne podczas kontroli NIK
CZEŚĆ OGÓLNA

· **Charakterystyka kontroli**

Temat: Zaopatrzenie w wodę ludności aglomeracji miejskich

Numer: P/01/084

Rodzaj: Kontrola planowa, koordynowana.

Cel kontroli: Celem kontroli było zbadanie i ocena stanu zaopatrzenia w wodę 20 miast liczących 200 tys. i więcej mieszkańców z uwzględnieniem gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w aspekcie zabezpieczenia źródeł wody na potrzeby ludności.

Ocenię podlegały:

- ujmowanie, uzdatnianie i rozprowadzanie wody wodociągowej zapewniające wymaganą jakość tej wody i niezawodną jej dostawę oraz nadzór sanitarno-epidemiologiczny sprawowany nad jakością wody wodociągowej i pobieranej ze studni publicznych,
- rozwiązania organizacyjno-ekonomiczne stosowane przez gminne samorządy, związane z zasilaniem w wodę, jakością wody, ustalaniem cen, rozwojem sieci wodociągowej,
- działania mające na celu oszczędzanie wody,
- stosowane zasady gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych mające zabezpieczyć odpowiednią jakość i wydajność źródeł wody dla zaopatrzenia ludności miast.

Kontrolą objęto ponadto:

- rzetelność dokumentowania i poprawność wykorzystywania środków publicznych na cele zaopatrzenia ludności w wodę,
- prawidłowość stosowania procedur przetargowych przy zleceniu usług w zakresie zaopatrzenia w wodę, zgodnie z przepisami o zamówieniach publicznych,
- zasadność wyboru rozwiązań organizacyjnych mających wpływ na zapewnienie odpowiedniej jakości i ilości wody oraz na koszty działalności i prowadzonych zadań inwestycyjnych lub modernizacyjnych.

Tematyka, czas kontroli, badany okres: Kontrola została przeprowadzona z inicjatywy NIK, pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności w organach administracji rządowej i państwowych jednostkach organizacyjnych stosownie do art. 2 ust. 1 oraz art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (j.t. Dz.U. z 2001 r., Nr 85, poz. 937), pod względem legalności, gospodarności i rzetelności w organach samorządu terytorialnego i samorządowych jednostkach organizacyjnych stosownie do art. 2 ust. 2 oraz art. 5 ust. 2 ustawy o NIK oraz pod względem legalności i gospodarności w przedsiębiorstwach wodociągowych, będących spółkami akcyjnymi i spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, stosownie do art. 2 ust. 3 oraz art. 5 ust. 3 ustawy o NIK.

Kontrolą objęto lata 1999 – 2000 r.

Kontrola przeprowadzona została w 49 jednostkach, w tym: w 18 urzędach miast (2 urzędy miast skontrolowała Delegatura NIK w Katowicach podczas kontroli koordynowanej “Koszty prowadzenia publicznej gospodarki wodno-ściekowej”) w 14 podmiotach eksploatujących sieci wodociągowe (7 podmiotów zostało skontrolowanych w ramach ww. kontroli przez Delegatury NIK w Katowicach oraz kontroli doraźnej-rozpoznawczej Departamentu Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego), w 1 związku międzygminnym, w 9 wojewódzkich stacjach sanitarno-epidemiologicznych i 7 regionalnych zarządach gospodarki wodnej.

Kontrola przeprowadzona została w okresie od 7 maja do 16 sierpnia 2001 r.

Tematyka kontroli obejmowała:

- prowadzenie przez zarządy miast gospodarki komunalnej w zakresie zaopatrzenia mieszkańców w wodę,
- realizację zadań wynikających z utrzymania i eksploatacji systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę mieszkańców miast,
- przestrzeganie przepisów określających wymagania jakim powinna odpowiadać woda wykorzystywana do celów pitnych,
- działania podejmowane na rzecz ochrony ilości i jakości zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, stanowiących źródło zaopatrzenia mieszkańców miast w wodę.

Uczestnicy kontroli: Departament Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego, jako jednostka koordynująca oraz Delegatury NIK w: Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Szczecinie i w Warszawie.

Ogółem przeprowadzono 49 kontroli. Wszystkie protokoły kontroli zostały podpisane bez zastrzeżeń.

W kontroli uczestniczyła także Inspekcja Sanitarna, która na zlecenie NIK w trybie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK przeprowadziła w okresie od 01.06.do 15.06.2001 r. z udziałem przedstawicieli NIK jednorazowe badania analityczne jakości wody dostarczanej odbiorcom sieciami wodociągowymi na terenie 20 miast.

W informacji uwzględnione zostały wyniki kontroli doraźnej – rozpoznawczej Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gliwicach, przeprowadzonej przez Departament Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego w IV kwartale 2000 r.

Wykorzystano również wyniki kontroli koordynowanej w przez Delegaturę NIK w Katowicach przedstawione w “Informacji o wynikach kontroli kosztów prowadzenia publicznej gospodarki wodno-ściekowej” – Katowice, lipiec 2001 r.

Ponadto, przy opracowywaniu informacji uwzględniono także wyniki kontroli, koordynowanej przez Departament Zdrowia i Kultury Fizycznej, przedstawione w “Informacji o wynikach kontroli bieżącego nadzoru sanitarnego sprawowanego przez Inspekcję Sanitarną, w warunkach reformy administracji publicznej” – Warszawa, maj 2001 r.

Stosowane oznaczenia i skróty:

WSSE - Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna

PSSE - Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna

RZGW - Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej

MPWiK - Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji

ZWiK - Zakład Wodociągów i Kanalizacji

PWiK - Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji

SUW - Stacja Uzdatniania Wody

THM - trójhalometany

TRI - trójchloroetylen

BZT5 - pięciodniowe biochemiczne zapotrzebowanie tlenu

ChZT - chemiczne zapotrzebowanie tlenu

Miano Coli - najmniejsza objętość wody, w której stwierdzono obecność

1 bakterii typu Coli

MOŚZNiL - Ministerstwo Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa

NFOŚiGW - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

gfośigw - gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej

· **Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności**

Zaopatrzenie ludności w wodę, na mocy ustawy o samorządzie gminnym, stanowi zadanie własne gminy.

Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła w tym zakresie dwie kontrole:

- pierwszą, w aspekcie ekonomicznym, obejmującą koszty prowadzenia gospodarki wodno-ściekowej w okresie 1998 – I kw. 2000 r. w miejscowościach o różnej liczbie mieszkańców, zlokalizowanych na obszarze 8 województw, zrealizowaną przez Delegaturę NIK w Katowicach oraz
 - niniejszą, poświęconą zaopatrzeniu w wodę w latach 1999 - 2000 ludności dużych aglomeracji miejskich o liczbie mieszkańców powyżej 200 tys., uwzględniającą w pierwszym rzędzie jakość wody, dostarczanej dla gospodarstw domowych i czynniki na nią wpływające. Wyniki tej kontroli - w części dotyczącej zagadnień ekonomicznych - potwierdziły ustalenia pierwszej kontroli.
- **W ponad 2/3 kontrolowanych miast jakość wody wodociągowej dostarczanej ludności oraz woda czerpana w większości ogólnodostępnych zaworów studni publicznych, nie odpowiadała wymaganiom wody pitnej**, o czym świadczy analiza wyników badań jakości wody przeprowadzonych przez laboratoria przedsiębiorstw wodociągowych w latach 1999-2000 oraz badań Inspekcji Sanitarnej. Potwierdziły to również wyniki pomiarów wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych, wykonanych na wniosek NIK w okresie kontroli w czerwcu 2001 r., w 20 miastach.

W kontrolowanych miastach 93,4% ludności korzystało z wody z sieci wodociągowych, a pozostali mieszkańcy zaopatrywali się w nią głównie z ujęć lokalnych i studni publicznych, przy czym odsetek korzystających z sieci wodociągowej w 2000 r. wynosił: od 80,8% w Kielcach, 92,2% w Białymstoku do 94,9% w Poznaniu i 99,9% w Radomiu.

Wody powierzchniowe w 2000 r. stanowiły 67,5% ogółem ujmowanych wód (str. 33, 47,

1.1. W wyniku kontroli ustalono, że w większości przypadków ujmowane wody powierzchniowe, infiltracyjne i podziemne były o niskiej lub wręcz złej jakości, pomimo, że ujmowane wody na zaopatrzenie ludności w wodę do picia powinny być I klasy czystości. Tylko w 8 ujęciach wód podziemnych (28%) występowały wody I klasy czystości. Przeprowadzone w czasie kontroli badania wykazały, że w 25 ujęciach, tj. 44,6% spośród wszystkich 56 ujęć wód, pobierających wodę na zaopatrzenie 13 miast, tj. 65% skontrolowanych, ujmowane były wody III klasy lub pozaklasowe (str. 58-59, 61-64).

Przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników w ujmowanych wodach powierzchniowych dotyczyły m.in.: azotu azotynowego od 7% do 345%, fosforu ogólnego od 10% do 430%, fosforanów rozpuszczalnych od 80% do 290%, miana Coli o wartości 0,4 przy normie 0,1 dla II klasy czystości, w wodach infiltracyjnych: manganu o ca 450%, w wodach podziemnych: mętności od 40% do 580%, żelaza od 60% do 700%, manganu od 10% do 420%, amoniaku od 72% do 160%, przewodności elektrycznej od 1% do ca 240%.

1.2. Ujmowane wody, w większości złej jakości, wymagały wysokiego stopnia uzdatniania. Z przeprowadzonych w czasie kontroli badań wynika, że w 13 miastach spośród 20 kontrolowanych, tj. 65%, jakość wody po uzdatnieniu wykazywała przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej. Z wykonanych w tych miastach badaniach 43 prób wody uzdatnionej, w przypadku 32 prób, tj. 74%, stwierdzono niedotrzymanie warunków jakim powinna odpowiadać woda uzdatniona. Dotyczyło to głównie: zawartości wolnego chloru, wprowadzonego w procesie uzdatniania, który w badaniach 30 prób wody przekraczał od 17% do 433% dopuszczalną wartość, a także manganu - w 4 próbach stwierdzono go od 20% do 240% powyżej normy oraz ogólnej liczby bakterii - w 3 próbach stwierdzono przekroczenie od 25% do 230% (str. 59-60, 64-65).

NIK ocenia jako niewłaściwe działania podmiotów w procesie uzdatniania, skutkujące występowaniem ponadnormatywnych zawartości wskaźników wodzie podawanej do sieci.

1.3. Z ustaleń kontroli wynika, że w 12 spośród 20 miast objętych kontrolą, tj. w 60%, jakość wody dostarczanej ludności siecią wodociągową wykazywała istotne przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników. Świadczą o tym wyniki badań jakości wody przedsiębiorstw wodociągowych i Inspekcji Sanitarnej, potwierdzone pomiarami wykonanymi w trakcie kontroli. W miastach tych na 78 prób wody pobranych do analiz w czasie kontroli, w tym: 21 z hydrantów zlokalizowanych w centralnych punktach sieci wodociągowych, 18 z zaworów głównych w budynkach i 39 z zaworów czerpalnych u odbiorców, na różnych kondygnacjach, analizy 21 prób, tj. 27%, wykazały przekroczenia dopuszczalnych wartości niektórych wskaźników mających istotny wpływ na jakość wody (str. 60-61, 65-69, 73-75).

Przekroczenia wystąpiły w próbach wody pobranych w hydrantach i w zaworach, na końcówkach sieci, tj. w tej części sieci wodociągowej, za której stan techniczny i jakość wody odpowiedzialne są przedsiębiorstwa wodociągowe, i tak: żelaza - w 5 próbach od 30% do 950% dopuszczalnej wartości, manganu - w 5 próbach od 60% do 740%, wolnego chloru - w 2 od 3% do 16%, ołowiu - w 1 próbie o 100%, ogólnej liczby bakterii w temp. 37⁰C - w 1 próbie o 80%, ogólnej liczby bakterii w temp. 22⁰C w 2 próbach od 9% do 170%, mętności - w 3 od 100% do 1400% i barwy - w 1 próbie o 33%.

Przekroczenia norm czystości wody do picia stwierdzono również w budynkach, tj. u użytkowników wody, gdzie za stan techniczny sieci wodociągowej i jakość wody odpowiedzialni

są zarządcy budynków. Przekroczenia wystąpiły w 3 na 14 prób pobranych do analiz na najniższej kondygnacji budynków (na parterze) oraz w 5 na 25 prób pobranych na wyższych i ostatnich kondygnacjach budynków. Przekroczenia dopuszczalnych wartości dotyczyły wskaźników: żelaza w 4 próbach od 15% do 120%, manganu w 3 próbach od 40% do 60%, ołowiu w 2 po 60%, mętności w 3 próbach po 100%, ogólnej liczby bakterii w 3 próbach od 65% do 900%.

NIK ocenia, że działania podejmowane przez przedsiębiorstwa wodociągowe i administratorów budynków były niewystarczające i nie zapewniały odbiorcom wody wymaganej jakości. Sytuacja ta wymaga przeprowadzenia analizy stanu technicznego sieci wodociągowych oraz weryfikacji podejmowanych i planowanych działań modernizacyjnych sieci pod kątem zapewnienia poprawy jakości wody dostarczanej odbiorcom.

1.4. Wyniki kontroli oceny sanitarnej wody, pobieranej przez ludność z ogólnodostępnych zaworów czerpalnych studni publicznych, wykazały złą jakość wody z blisko 67% zaworów w 1999 r., z 71% w 2000 r., gdzie określano ją jako warunkowo nadającą się do korzystania lub złą, dyskwalifikując tym samym do celów pitnych. Pomimo tego, brak było dostatecznego nadzoru Inspekcji Sanitarnej nad wodą czerpaną ze studni publicznych. W większości nie dostosowano ilości i zakresu badań do obowiązujących przepisów. Również stwierdzone naruszenia warunków dla wody do picia i na potrzeby gospodarcze nie zawsze powodowały podejmowanie postępowania o uznanie warunkowej przydatności lub zakazie wody do użytkowania (str. 44-46, 75-77).

1.5. Kontrola wykazała, że jakość wody, dostarczanej ludności, pogarszała się systematycznie, w miarę oddalania odbiorców od stacji uzdatniania. Miały na to wpływ m.in. czynniki powodujące tzw. wtórne zanieczyszczenie wody. Do nich należą głównie zły stan techniczny sieci wodociągowej, liczącej przeważnie od 50 do 100 lat, w większości wymagającej wymiany i modernizacji oraz sieci rozprowadzającej wodę w budynkach, czego wyrazem jest m.in. wysoki wskaźnik awaryjności. Istotne znaczenie ma także przewymiarowanie układu rozprowadzającego wodę wobec spadku zużycia wody wodociągowej (str. 49-51).

· W 14 skontrolowanych przedsiębiorstwach, w 2000 r. na ogólną długość 13.473,9 km sieci wodociągowych, rury żeliwne stanowiły 52,6%, stalowe 20,8%, PCV 11,2%, PE 8,7%, z innych tworzyw 0,9%, azbestowo-cementowe 5,7% oraz ca 0,1%, tj. 12 km starych rur ołowianych w Gdańsku.

- W przedsiębiorstwach tych średniorocznie występowało 1,3 awarii na 1 km sieci, w 7 więcej niż jedna awaria na 1 km sieci wodociągowej, a w 2 w Zabrze i we Wrocławiu od 3,3 do 3,9 awarii na 1 km sieci.
- Średnie straty wody w przedsiębiorstwach wynosiły 17,4% w 1999 r. i 19,9% w 2000 r. Straty te w 2000 r. wahały się od 5,5% w Gdańsku do 25,5% w Gliwicach.

· Kontrola potwierdziła obserwowaną tendencję spadku zużycia wody wodociągowej w kontrolowanych miastach. W skali kraju w ciągu ostatnich 10 lat zużycie wody wodociągowej zmniejszyło się o około 30%. W skontrolowanych 14 przedsiębiorstwach wodociągowych w 1999 r. w porównaniu z 1998 r. nastąpiło zmniejszenie o 2,8%, a w 2000 r. w porównaniu do 1999 r. o 4,7% (str. 29-30, 33).

NIK pozytywnie ocenia spadek zużycia wody zwracając jednocześnie uwagę na konieczność ograniczenia strat wody w sieci oraz liczby występujących awarii.

1.6. Kontrola 9 wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych (WSSE) wykazała, że w większości nie współpracowały one z organami samorządowymi miast i nie przekazywały zarządom miast ocen jakości pobieranej wody, a w działalności stacji, związanej z badaniami i nadzorem nad jakością wody pitnej, występowały uchybienia i nieprawidłowości (str. 39-40, 44-46, 70-77).

· Jedynie WSSE w Krakowie i WSSE w Kielcach informowały Zarządy ww. miast o jakości wody pitnej,

a 3 WSSE: w Gdańsku, Katowicach i Szczecinie współdziałały z Zarządami tych miast tylko w związku ze stwierdzonymi naruszeniami obowiązujących w tym zakresie przepisów (str.40-41).

· W części WSSE brak było planów kontroli jakości wód (np. WSSE w Katowicach), prowadzono je nieregularnie i z różną częstotliwością (np. WSSE w Szczecinie i WSSE w Katowicach), brak było ustalonych stałych punktów poboru prób wody z sieci wodociągowej (np. WSSE w Kielcach i WSSE w Szczecinie), nie ustalono zasad postępowania w przypadku stwierdzenia złej lub niepewnej jakości wody (np. WSSE w Katowicach), posiadany przez WSSE sprzęt do kontroli jakości wody był niewykorzystywany lub wykorzystywany w niepełnym zakresie (np. WSSE w Katowicach i WSSE w Łodzi). Brak było pełnego rozeznania o liczbie, stanie technicznym oraz jakości wód ujmowanych ze studni publicznych (np. w Łodzi, Poznaniu i Krakowie). Niedostateczny był nadzór organów Inspekcji nad jakością wody pobieranej z tych studni (np. PSSE w Poznaniu) oraz nie podejmowano skutecznych działań, mających na celu przywrócenie w nich jakości wody do zgodnej z wymaganiami (np. PSSE w Szczecinie i PSSE w Warszawie) (str. 44-46,70-77).

NIK ocenia podejmowane działania przez WSSE za niewystarczające, zwracając uwagę na konieczność prowadzenia planowych i systematycznych badań jakości wody dostarczanej odbiorcom siecią wodociągową. Wyraźnej poprawy wymaga wykorzystanie posiadanego przez WSSE sprzętu laboratoryjnego do badań.

2. Z ustaleń kontroli wynika, że w działalności skontrolowanych zarządów miast występowały uchybienia i nieprawidłowości mające istotny wpływ na poprawną realizację zaopatrzenia w wodę ludności kontrolowanych aglomeracji. Brak było studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast lub były one niekompletne, bez uwzględnienia kompleksowych rozwiązań gospodarki wodnej, w tym: prognoz zaopatrzenia w wodę mieszkańców aglomeracji, czy programów ich realizacji. Opracowania te nie były przedstawiane radom miast do uchwalenia. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie zawsze uwzględniano strefy ochronne ujęć wody. Nie uporządkowano stanu formalno-prawnego dla części gruntów, na których znajdowały się ujęcia wody, tylko w ograniczonym zakresie współpracowano z wojewódzkimi inspektorami sanitarnymi. Zarządy miast miały jednak wpływ na poziom cen za wodę, ustalanych odpowiednio przez rady miast i wojewodów oraz finansowały ze środków własnych zadania związane z zaopatrzeniem w wodę (str. 35-39, 41-42,78).

2.1. Spośród 14 urzędów miast, które posiadały zatwierdzone uchwałą rady miasta "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy", w 4 opracowaniach w Bytomiu, Częstochowie, Katowicach i w Kielcach nie było danych dotyczących prognozowanych wielkości zaopatrzenia w wodę, a jedno, w Kielcach, także nie zawierało danych, dotyczących rozbudowy ujęcia wody, tj. elementów gospodarki wodnej wymaganych w art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska. Braki w tym zakresie oraz nie w pełni uwzględnianych strefach ochronnych ujęć stwierdzono również w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego 7 urzędów miast. Stanowiło to naruszenie ww. przepisu oraz art. 60a ust. 3 ustawy Prawo wodne (str. 38-39).

Zarządy 4 miast: w Gliwicach, Kielcach, Sosnowcu i w Zabrzu nie opracowały programów m.in. dotyczących zaopatrzenia w wodę oraz prognoz zapotrzebowania na wodę, a 7 zarządów: w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Lublinie, Poznaniu, Toruniu i w Warszawie, które posiadały takie opracowania, nie przekazały ich radom miast do uchwalenia. Tylko w 8 miastach rady miast, a w jednym Związek Komunalny Gmin, podjęły uchwały w tym zakresie (str. 36-38).

2.2. W wyniku kontroli ustalono, że 14 zarządów miast przekształciło przedsiębiorstwa wodociągowe w spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a 3: w Gdańsku, Częstochowie i w Krakowie – w spółki akcyjne. Zarządy tych miast wprowadziły zapewniły sobie wpływ na działalność spółek eksploatujących wodociągi, jednak nie w pełni z tych uprawnień korzystały (str. 34-38).

W Katowicach i w Sosnowcu wojewoda powołał przedsiębiorstwa państwowe.

W jednym przypadku, w Warszawie, Zarząd Miasta nie dokonał przekształcenia stosownie do art. 14 i 15 ustawy z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej, z uwagi na zastosowanie przepisu art. 37 ust. 4, w związku z art. 9-12 ustawy z dnia 25 marca 1994 r. o ustroju miasta stołecznego Warszawy.

W 5 urzędach miast: w Gdańsku, Lublinie, Radomiu, Toruniu i we Wrocławiu nie unormowano stanu formalno-prawnego dla części gruntów, na których znajdowały się ujęcia wody oraz stacje uzdatniania, a w 3 urzędach: w Gliwicach, Częstochowie i w Krakowie oraz w Związku Komunalnym Wodociągów i Kanalizacji w Kielcach sprawy te były dopiero w trakcie porządkowania (str. 43-44).

NIK ocenia negatywnie brak uregulowania stanu formalno-prawnego dla części gruntów, uznając konieczność jak najszybszego zakończenia działań w tym zakresie.

2.3. We wszystkich badanych miastach w 2000 r., w porównaniu z 1999 r., nastąpił wzrost opłat za 1 m³ wody dostarczanej mieszkańcom: od 1,8% w Toruniu i 6,2% w Częstochowie, 22,0% w Kielcach, 25,2% w Bydgoszczy do 35,7% w Sosnowcu i 39,2% w Szczecinie. W 10 miastach w oparciu o kalkulację kosztów ustalono stawki opłat zróżnicowane dla gospodarstw domowych i innych odbiorców, zgodnie z art. 4 i 5 ustawy o gospodarce komunalnej i § 3 ust. 2b rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 1996 r. w sprawie urzędzeń zaopatrzenia w wodę i urzędzeń kanalizacyjnych oraz zasad ustalania opłat za wodę i wprowadzanie ścieków.

Ustalane ostatecznie przez wojewodów i rady miast opłaty za dostarczanie wody w badanym okresie w połowie skontrolowanych miast były niższe od proponowanych przez przedsiębiorstwa wodociągowe (str. 77-81).

NIK pozytywnie ocenia działania związane ze stanowieniem przez rady miast poziomu opłat za dostarczanie wody, zwracając jednak uwagę na dużą ich rozpiętość.

2.4. Zarządy 10 miast na inwestycje związane z zaopatrzeniem w wodę w 2000 r. ze środków własnych wydatkowały 22.221 tys. zł, tj. o 8,4% więcej niż w 1999 r. Zarządy 6 miast: w Białymstoku, Częstochowie, Gdańsku, Katowicach, Łodzi i we Wrocławiu angażowały własne środki w samodzielnie prowadzonych inwestycjach, w 3 miastach: w Gliwicach, Kielcach, Poznaniu zarządy dodatkowo współfinansowały przedsięwzięcia wodociągowe w ramach tzw. inicjatyw lokalnych, a w Lublinie Zarząd Miasta wyłącznie współfinansował inwestycje podejmowane przez mieszkańców (str. 41-42).

NIK pozytywnie ocenia kierunki angażowania środków gmin na zadania związane z zaopatrzeniem w wodę.

W 2 urzędach miast przy udzielaniu zamówień publicznych dla zrealizowania zadań inwestycyjnych nie przestrzegano zasad określonych w ustawie o zamówieniach publicznych. Dotyczyło to niezachowania przez Zarząd Miasta w Gliwicach ustawowego 7-dniowego terminu zawarcia umowy od dnia ogłoszenia wyniku przetargu oraz niezastosowania przez Zarząd Miasta w Białymstoku pełnej procedury przetargowej przy wartościach zamówień w kwotach netto 131.003,80 zł i 136.028,38 zł, tj. wysokościach powyżej 30 tys. EURO (str. 42-43).

W Urzędzie Miasta w Lublinie stwierdzono finansowanie z budżetu miejskiego przez Zarząd Miasta, budowy sieci wodociągowej dla nie istniejącego i nie przewidzianego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego osiedla mieszkaniowego. Były to działania nielegalne i nierzetelne. W 2000 r. wydatkowano na ten cel 6,1 tys. zł, a w budżecie na 2001 r. przewidziano środki w wysokości 100 tys. zł (str. 43).

Przedstawione przypadki miały charakter korupcyjny.

2.5. Zarządy 11 miast, w których kontrolowano studnie publiczne, nie posiadały pełnego rozeznania o ich liczbie, stanie technicznym, ilości pobieranej wody i jakości wód w nich ujmowanych. Brak było opomiarowania pobieranej wody. Zarządy miast nie podejmowały działań w celu ograniczenia czerpania wody o złej jakości z ogólnodostępnych zaworów studni lub doprowadzenia ich przez administratorów do stanu odpowiadającego warunkom określonym przepisami (str. 44-46).

NIK negatywnie ocenia słabe zainteresowanie zarządów miast studniami publicznymi, uznając za konieczne dokonanie pilnego rozeznania w tym zakresie oraz podejmowanie stosownych działań w przypadku stwierdzanych niewłaściwych parametrów jakości wody czerpanej z tych studni.

2.6. Zarządy 5 Miast: w Gliwicach, Łodzi, Warszawie, we Wrocławiu i w Zabrzu w ograniczonym zakresie współpracowały z właściwymi wojewódzkimi inspektorami sanitarnymi, sprawującymi nadzór nad warunkami higieny środowiska (str. 39-41).

Zarządy Miast: w Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie i w Szczecinie prowadziły współpracę z organami Inspekcji Sanitarnej, najczęściej jednak miała ona związek ze stwierdzonymi naruszeniami przepisów.

W pozostałych miastach organy Inspekcji Sanitarnej prowadziły bezpośrednią współpracę z przedsiębiorstwami wodociągowymi i nie informowały zarządów miast o jakości wody w wodociągach.

Także rady miast nie korzystały z uprawnień przepisu art. 12a ust. 3 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Inspekcji Sanitarnej, iż na ich żądanie informację o stanie bezpieczeństwa sanitarnego powiatu właściwy inspektor sanitarny jest obowiązany składać w każdym czasie, jednak nie częściej niż raz na trzy miesiące (str. 39).

NIK uważa współpracę zarządów miast z Inspekcją Sanitarną za niewystarczającą.

3. Z ustaleń kontroli wynika, że w działalności 14 skontrolowanych przedsiębiorstw wodociągowych występowały nieprawidłowości i uchybienia mające wpływ na jakość zaopatrzenia ludności w wodę. Stwierdzono okresowy brak pozwoleń wodnoprawnych, nie przestrzeganie warunków zawartych w tych pozwoleniach, nie wyznaczanie stref sanitarnych ujęć wód. Wydatki inwestycyjne związane z rozbudową sieci wodociągowej nadal były małe. W sposób właściwy natomiast informowano wojewodów o ilości pobieranej wody i wnoszono stosowne opłaty.

3.1. Siedem zakładów wodociągowych: w Gdyni, Gdańsku, Poznaniu, Radomiu, Toruniu, Warszawie i we Wrocławiu, tj. 50% objętych kontrolą, dla części eksploatowanych ujęć, okresowo nie posiadało pozwoleń wodnoprawnych na pobór wody i eksploatację urządzeń ujmujących wodę, wymaganych przepisem art. 20 ust. 2 ustawy Prawo wodne. Wynikało to głównie z zaniedbań i nie opracowania odpowiednio wcześniej - przed wygaśnięciem terminów ważności posiadanych pozwoleń – nowych operatów wodnoprawnych. Również 7 zakładów: w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Poznaniu, Radomiu, Warszawie i we Wrocławiu eksploatowało ujęcia wody bez ustanowionych pośrednich stref ochronnych, co było niezgodne z przepisami art. 59 ust. 1 ww. ustawy (str. 54-55).

3.2. Część zakładów wodociągowych nie realizowała zadań wynikających z warunków zawartych w pozwoleniach wodnoprawnych. W 5 zakładach: Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Toruniu i we Wrocławiu nie ogrodzono lub ogrodzono strefy ochronne ujęć niezgodnie z decyzją lub brak było trwałego oznakowania pośredniej strefy ujęcia wody, w 5 kolejnych: w Gdyni, Kielcach, Radomiu, Toruniu i w Zabrzu nie prowadzono na bieżąco książek eksploatacji studni, nie prowadzono pomiarów i zapisów wydajności oraz poziomów zwierciadła wody. Działania takie stanowią wykroczenia z art. 126 ust. 2 ustawy Prawo

wodne (str. 55-57).

3.3. W badanym okresie kontrolowane zakłady prowadziły działania inwestycyjne związane z poprawą zaopatrzenia w wodę za łączną kwotę 282.238,6 tys. zł, z czego 89,6% pochodziło ze środków własnych i z kredytów, a 10,4% ze środków gmin (str. 83-86).

Wydatki związane z rozbudową sieci wodociągowych w 2000 r. stanowiły 11,6% wydatków inwestycyjnych ogółem i wynosiły 18.566,2 tys. zł, tj. o 26,6% mniej niż w 1999 r. Trzy zakłady wodociągowe: w Bydgoszczy, Krakowie, Poznaniu w latach 1999 – 2000, a w Zabrzu - w 2000 r., nie prowadziły inwestycji związanych z rozbudową sieci wodociągowej.

W przypadku inwestycji realizowanych z udziałem środków pochodzących z dotacji i innych środków publicznych, stosowano zasady przewidziane ustawą o zamówieniach publicznych (str. 85-87).

3.4. Zakłady wodociągowe wywiązywały się z obowiązku informowania wojewodów o ilości pobranej wody. Należności za pobraną wodę przekazywano na rachunki urzędów marszałkowskich. W 1999 r. przekazano 22.097,8 tys. zł, w 2000 r. - 22.353,5 zł, tj. o 1,2% więcej niż w roku poprzednim. Trzy zakłady: w Bydgoszczy, Radomiu, Szczecinie przekroczyły określone ustawowo terminy wpłat, od 6 do 75 dni. Zakłady w Radomiu i w Szczecinie miały naliczone odsetki i wpłaciły należne kwoty z tytułu nieterminowego przekazania wpłat (str. 87-88).

4. Kontrola 7 działających w kraju w układzie zlewniowym regionalnych zarządów gospodarki wodnej (RZGW) wykazała niedostateczny postęp prac dotyczących warunków korzystania z wód dorzeczy oraz bilansów wodno-gospodarczych dorzeczy, należących do podstawowych instrumentów zarządzania wodą w zlewniach rzek i obszarach wodonośnych. Stwierdzono ponadto zaległości w aktualizowaniu posiadanych zbiorów danych oraz ograniczony udział przedstawicieli RZGW w rozprawach wodnoprawnych. Wykorzystanie wody na potrzeby kontrolowanych aglomeracji miejskich odbywało się przy braku wymaganych warunków korzystania z wód dorzeczy i bilansów wodno-gospodarczych (str. 88-93).

4.1. Niezadowalający był stan zaawansowania prac nad warunkami korzystania z wód dorzeczy oraz bilansami wodnogospodarczymi.

· Utworzone zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 1 lutego 1991 r. siedem regionalnych zarządów gospodarki wodnej, wstępując z dniem 1 stycznia 2000 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska w prawa i obowiązki okręgowych dyrekcji gospodarki wodnej oraz dotychczasowych regionalnych zarządów gospodarki wodnej, działając od tego czasu w nowej strukturze organizacyjnej, doprowadziło do opracowania do końca 2000 r. warunków korzystania z wód dorzeczy dla powierzchni 52,4 tys. km², stanowiącej jedynie 16,7% obszaru kraju. Bilanse wodno-gospodarcze dorzeczy, będące podstawowymi elementami warunków korzystania z wód dorzeczy, opracowane zostały natomiast dla powierzchni 10.977,7 km², tj. dla 4,4% obszaru kraju, dla którego brak jest warunków korzystania z wód dorzeczy (str. 88-90).

· Minister Środowiska nie skorzystał z delegacji ustawowej, zawartej w art. 19b ust. 6 ustawy Prawo wodne, dotyczącej określenia w drodze rozporządzenia szczegółowego zakresu i sposobu sporządzania warunków korzystania z wód dorzeczy, a poszczególne RZGW posługiwały się różnymi metodykami i opracowaniami pomocniczymi dla potrzeb sporządzania omawianych warunków (str. 90).

4.2. Przedstawiciele RZGW nie uczestniczyli we wszystkich postępowaniach wodnoprawnych, tym samym nie zawsze korzystali z prawa udziału jako strony w rozprawach wodnoprawnych, o czym stanowi § 2 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 1999 r. w sprawie organizacji i zakresu działania

regionalnych zarządów gospodarki wodnej (str. 91-92).

Przedstawiciele poddanych analizie 3 RZGW uczestniczyli w latach 1999 – 2000 w ca 1/5 rozpraw wodnoprawnych, co zmniejszyło możliwości oddziaływania RZGW na właściwą gospodarkę wodą w dorzeczach (str. 92).

NIK uważa za niewystarczający dotychczasowy udział przedstawicieli RZGW w postępowaniach wodnoprawnych, uznając iż konieczna jest poprawa w tym zakresie.

5. Kontrola wykazała, że z naruszeniem przepisów ustawy o zamówieniach publicznych wydatkowano kwotę 267.032,18 zł, a ponadto stwierdzono nielegalne i nierzetelne wydatkowanie środków publicznych w wysokości 6,1 tys.zł (str. 42-43).

*

* *

Spośród 8.600 tys. osób zamieszkałych w skontrolowanych miastach liczących powyżej 200 tys. mieszkańców, 6,6%, tj. ca 570 tys. osób nie miało zapewnionego dostępu do sieci wodociągowych.

W większości miast ujmowane wody były złej jakości i nie odpowiadały wymaganiom. Pomimo stosowania skomplikowanych procesów uzdatniania, w blisko 2/3 skontrolowanych miast, jakość wody wodociągowej dostarczanej ludności nie odpowiadała warunkom wody pitnej. Podobnie jakość wody z zaworów czerpalnych ponad 70% studni publicznych nie spełniała wymagań.

Na niezadowalający stan jakości wody dostarczanej mieszkańcom miała przede wszystkim wpływ, będąca w złym stanie technicznym, często przewymiarowana sieć wodociągowa. Skutkowało to wtórnym zanieczyszczeniem wody uzdatnionej, wzrostem awarii oraz strat wody. Za ten stan odpowiedzialne są zarówno przedsiębiorstwa wodociągowe jak i administratorzy sieci lokalnych. Prowadzone inwestycje na rzecz poprawy zaopatrzenia mieszkańców w wodę tylko w niewielkiej części ukierunkowane były na rozbudowę sieci wodociągowej.

Zarządy miast, odpowiadające za zaopatrzenie ludności w wodę, w niedostatecznym stopniu sprawowały nadzór nad przedsiębiorstwami wodociągowymi dopuszczając m.in. do braku aktualizowanych programów zaopatrzenia w wodę, do nielegalnego i niegospodarnego poboru wód, tym samym nie zapewniając odbiorcom wody o wymaganej jakości i nie zawsze odpowiedniego poziomu opłat. Proces wymiany zdekapitalizowanych sieci wodociągowych przebiegał zbyt wolno. Również w ograniczonym zakresie współpracowały z wojewódzkimi inspektorami sanitarnymi, co skutkowało brakiem rozeznania o sposobie realizacji przez przedsiębiorstwa wodociągowe powierzonych im zadań.

WSSE nieregularnie prowadziły kontrolę wody wodociągowej i wody czerpanej ze studni publicznych oraz nie zawsze egzekwowały przywracanie jakości wody do obowiązujących przepisów.

W RZGW, którym powierzona jest realizacja zadań z zakresu gospodarki wodnej, wykazano niedostateczny postęp w zakresie opracowania warunków korzystania z wód dorzeczy oraz bilansów wodnogospodarczych dorzeczy - podstawowych instrumentów zarządzania wodami. RZGW ograniczyły jednocześnie możliwości swego wpływu na warunki gospodarki wodnej uczestnicząc tylko w części rozpraw wodnoprawnych.

3. Wnioski

W 2001 r. wprowadzone zostały nowe uregulowania prawne w przedmiocie kontrolowanej

działalności:

- ustawa Prawo ochrony środowiska - uchwalona w dniu 27 kwietnia 2001 r., która obowiązuje od dnia 1 października 2001 r.,
 - ustawa o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków – uchwalona w dniu 7 czerwca 2001 r. z mocą obowiązującą od dnia 14 stycznia 2002 r.
 - ustawa Prawo wodne - uchwalona w dniu 18 lipca 2001 r., obowiązująca od dnia 1 stycznia 2002 r.
- Nowe uregulowania dotyczą planowania w gospodarowaniu wodami obejmującego m.in. plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, warunki korzystania z wód regionu wodnego oraz sporządzanie w miarę potrzeby warunków korzystania z wód zlewni. Część wniosków wynikających z kontroli została już uwzględniona w nowych przepisach jak np. dotyczących przekazywania przez odpowiednie jednostki danych stanowiących podstawę do wykonywania zadań nałożonych na RZGW, a problem zaopatrzenia w wodę mieszkańców uregulowany został kompleksowo w ww. ustawie o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę.

Niezależnie od już wprowadzonych nowych regulacji prawnych, w celu usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości, niezbędne jest zdaniem NIK podjęcie następujących działań:

- **Minister Infrastruktury powinien w możliwie najkrótszym terminie wydać rozporządzenie, wynikające z art. 23 i 25 ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków określające:**
 - szczegółowe sposoby określania taryf za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków, wzór wniosku o zatwierdzenie taryf oraz niezbędny zakres informacji zawartej w uzasadnieniu taryf.
- **Minister Środowiska powinien:**
 - przyspieszyć prace nad rozporządzeniem określającym wymagania jakim powinny odpowiadać wody powierzchniowe wykorzystywane do rozpatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, wobec konieczności określenia częstotliwości pobierania próbek wody, metodyk referencyjnych analiz i sposobów oceny, czy wody odpowiadają wymaganym warunkom, zgodnie z delegacją zawartą w art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne,
 - w jak najszybszym terminie określić w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres i tryb opracowywania planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz warunków korzystania z wód regionu wodnego stosownie do wymagań art. 121 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne,
 - stworzyć warunki do opracowania planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy w celu zatwierdzenia ich przez Radę Ministrów zgodnie z dyspozycją art. 119 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne oraz rozważyć opracowanie harmonogramów tych prac.
 - doprowadzić w świetle art. 90 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne do zatwierdzania przedkładanych warunków korzystania z wód regionu wodnego,
 - spowodować przyspieszenie opracowania przez RZGW warunków korzystania z wód regionu wodnego,
 - egzekwować od dyrektorów RZGW zapewnienie udziału przedstawicieli regionalnych zarządów w rozprawach wodnoprawnych.
- **Główny Inspektor Sanitarny powinien:**
 - **zobowiązać właściwych inspektorów sanitarnych do pilnego zakończenia ustalenia i przestrzegania częstotliwości oraz miejsc poboru próbek wody pitnej do badania i zakresu badań stosownie do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, w wodach kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. Nr 82 poz. 937),**
 - **wzmocnić nadzór nad organami inspekcji sanitarnej w zakresie prowadzenia badań jakości wody do picia i właściwego wykorzystywania wyników badań we współpracy z zarządami miast i administratorami ujęć,**
 - **przeprowadzić ocenę stopnia wyposażenia laboratoriów inspekcji sanitarnej w sprzęt i jego racjonalnego wykorzystania do badań jakości wody przeznaczonej dla ludności.**
- **Zarządy miast powinny:**

- w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględniać kompleksowe rozwiązania problemów gospodarki wodnej z wykorzystaniem prognoz i programów zaopatrzenia ludności w wodę,
- uregulować tytuły prawne do gruntów będących we władaniu przedsiębiorstw wodociągowych,
- spowodować przeprowadzenie analiz istniejącego stanu sieci wodociągowej w celu określenia potrzeb remontowych, modernizacyjnych i inwestycyjnych oraz podjęcia działań naprawczych,
- zwiększyć nadzór i kontrolę nad zakładami wodociągowymi,
- **określić potrzeby w zakresie funkcjonowania studni publicznych, egzekwować przeprowadzanie przez właściwe organy Inspekcji Sanitarnej badań kontrolnych wody czerpanej z tych studni i podejmować niezbędne działania w kierunku poprawy jej jakości, a w przypadku braku takiej możliwości, zamknąć ujęcia wody nie spełniające wymagań,**
- ściślej współpracować ze służbami sanitarnymi w zakresie badań jakości wody i egzekwowania obowiązujących norm sanitarnych,
- zobowiązać przedsiębiorstwa wodociągowe do przeanalizowania stosowanych procesów uzdatniania dla zapewnienia odpowiedniej jakości wody w wodociągach,
- zapewnić przeprowadzanie przetargów, dotyczących realizacji inwestycji związanych z poprawą zaopatrzenia w wodę z zachowaniem wszystkich zasad określonych w ustawie o zamówieniach publicznych.

5. Wojewódzcy inspektorzy sanitarni powinni:

- **sporządzać roczne plany kontroli jakości wody do picia i na potrzeby gospodarcze, określać w nich miejsca poboru próbek, częstotliwość, zakres badań wody i przestrzegać ich realizacji,**
- **w przypadkach stwierdzenia jakości wody nie odpowiadającej wymaganiom, podejmować działania w celu ograniczenia czerpania wody i doprowadzenia jej do stanu odpowiadającego warunkom określonym przepisami.**
- ściślej współpracować z zarządami miast w zakresie jakości wody pitnej.

6. Dyrektorzy Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej powinni:

- przyspieszyć prace nad opracowywaniem warunków korzystania z wód regionu wodnego,
- zapewnić udział przedstawicieli regionalnych zarządów gospodarki wodnej w rozprawach wodnoprawnych.

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

· Charakterystyka stanu prawnego

Główne cele i zasady ochrony wód określone zostały w Dziale III – rozdziale 2 (art. 18-24) “Ochrona wód oraz środowiska morskiego” ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, zwanej dalej “uoś”.

Szczegółowe zasady gospodarki wodnej i ochrony wód, a także zasady ochrony środowiska morskiego oraz organy administracji państwowej właściwe w sprawach tej ochrony określają przepisy szczególne (art. 24 uoś). Odesłanie to dotyczy przepisów ustawy z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne, zwane dalej “pr. wod.”.

Zarządzanie wodami

Zarządzanie wodami polega na kształtowaniu, ochronie i wykorzystywaniu zasobów wód podziemnych i powierzchniowych zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju m.in. na ochronie zasobów wód powierzchniowych i podziemnych przed zanieczyszczeniem i nadmierną eksploatacją oraz zapewnianiu ludności i gospodarce wody o odpowiedniej jakości (art.19a ust.1 pkt 1 i 4 pr.wod.).

Instrumentami zarządzania wodami są m.in. warunki korzystania z wód dorzeczy, pozwolenia wodnoprawne, opłaty za korzystanie z wód i urządzeń wodnych (art.19a ust.2 pkt 1-3 pr.wod.).

Warunki korzystania z wód dorzecza, zwane dalej “warunkami”, określają w szczególności:

- ograniczenia w korzystaniu z wód i urządzeń wodnych na obszarze dorzecza lub jego części,
- kierunki działań w zakresie inwestycji gospodarki wodnej (art.19b ust.1).

Warunki uwzględniają w szczególności:

- bilans wodno-gospodarczy dorzecza,
- wymagania ochrony środowiska, w tym także zawarte w wojewódzkich i regionalnych programach ochrony środowiska,
- ustalenia aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ustalenia zawarte w zatwierdzonej dokumentacji hydrogeologicznej,
- obowiązujące pozwolenia wodnoprawne,
- charakterystykę fizjograficzno-przestrzenną i gospodarczą dorzecza (art.19b ust.2 pr.wod.)

Warunki korzystania z wód dorzecza, po opracowaniu przez regionalny zarząd gospodarki wodnej, zaopiniowaniu przez zainteresowane organy administracji rządowej oraz organy jednostek samorządu terytorialnego, a także uzgodnieniu z właściwym samorządem województwa, powinny zostać zatwierdzone przez ministra właściwego do spraw środowiska w drodze rozporządzenia (art.19b ust.3-5 pr.wod.).

Na podstawie art.19 ust.4 i 5 pr.wod. Minister Środowiska rozporządzeniem z dnia 29 listopada 1999r. w sprawie organizacji i zakresu działania regionalnych zarządów gospodarki wodnej utworzył siedem regionalnych zarządów gospodarki wodnej.

Regionalne zarządy są jednostkami organizacyjnymi utworzonymi dla realizacji m.in. następujących zadań z zakresu gospodarki wodnej:

- bilansowania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych,
- opracowania i aktualizowania projektów warunków korzystania z wód dorzecza,
- bilansowania potrzeb rzeczowych i finansowych związanych z gospodarką wodną w dorzeczu,
- inicjowania studiów i badań w zakresie gospodarowania, ochrony i eksploatacji wód powierzchniowych i podziemnych,
- opracowywania programów i planów gospodarowania zasobami wodnymi i ochrony wód w dorzeczu w aspekcie ilości i jakości,
- inicjowania i współdziałania we wdrażaniu zasad racjonalnej gospodarki wodnej i ochrony środowiska.

Korzystanie z wód

Korzystanie z wód polega na ich używaniu dla potrzeb ludności i gospodarki narodowej i nie może powodować marnotrawstwa wody ani wyrządzać szkód (art. 41 ust. 1 i 2 pr. wod). Zasoby wód podziemnych przeznaczone są przede wszystkim na zaspokojenie potrzeb ludności, za wyjątkiem zakładów górniczych, korzystających z wód kopalnianych (art. 42 ust. 1 i 2 pr. wod). Zakłady korzystające z wód podziemnych obowiązane są rejestrować ujęcia wód w urzędzie wojewódzkim oraz przeprowadzać okresowe obserwacje wydajności ujęcia wody z wyjątkiem Sił Zbrojnych (art. 42 ust. 3 pr. wod.). Szczegóły tych obowiązków reguluje zarządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 18 sierpnia 1978 r. w sprawie rejestracji i prowadzenia obserwacji ujęć wód podziemnych. Uchylenie się od tego obowiązku jest wykroczeniem z art. 128 ust. 1 pkt 5 pr. wod. Starosta może w uzasadnionych wypadkach zakazać lub ograniczyć korzystanie z wód z wyjątkiem korzystania niezbędnego dla zaspokojenia potrzeb ludności (art. 43 pr. wod.). Zakłady, które mogą uzyskać ze swoich urządzeń wodnych nadwyżki wody, nadającej się do picia i potrzeb gospodarczych, przekazują te nadwyżki odpłatnie. O obowiązku przekazywania nadwyżek wody orzeka organ właściwy do wydania pozwolenia wodnoprawnego na pobór wody (starosta lub wojewoda). Organ ten ustala zarazem wysokość opłat za przekazywaną wodę, odpowiadającą kosztom uzyskania wody (art. 44 ust. 1 i 2 pr. wod.).

Prawo wodne wyróżnia trzy rodzaje korzystania z wód:

- powszechne,
- zwykle,
- szczególne, wymagające posiadania pozwolenia wodnoprawnego.

Przepis art. 53 pr. wodnego stanowi, że szczególnym korzystaniem z wód jest korzystanie wykraczające poza korzystanie powszechne lub zwykle. Szczególne korzystanie z wód wymaga pozwolenia wodnoprawnego na m.in. pobór wód powierzchniowych i podziemnych. Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód jest równocześnie pozwoleniem na wykonanie służących do tego urządzeń.

Przepis art.49 ust. 3 pr. wod. wyłącza stosowanie przepisów o zwykłym korzystaniu z wody w odniesieniu do korzystania z wód na potrzeby przemysłowe oraz do korzystania z wody podziemnej do nawodnień za pomocą deszczowni, a także do poboru wód podziemnych, jeżeli pobór przekracza 5 m^3 na dobę lub wydajność eksploatacyjną ujęcia przekracza $0,5 \text{ m}^3$ na godzinę.

Wyłączenie to oznacza, że takie sposoby korzystania z wody są korzystaniem szczególnym, wymagającym pozwolenia wodnoprawnego.

Pozwolenie wodnoprawne wymagane jest, jeżeli pobór wód dokonywany jest z potoków górskich (§ 1 ust. 2 pkt 1) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 marca 1983 r. w sprawie rodzajów szczególnego korzystania z wód oraz wykonywania i eksploatacji urządzeń wodnych nie wymagających pozwolenia wodnoprawnego oraz gdy szczególne korzystanie z wód lub wykonywanie i eksploatacja urządzeń, o których mowa w § 1, może spowodować obniżenie poziomu wód poniżej stanu niezbędnego ze względów biologicznych. Starosta może również uzależnić dalsze korzystanie z wód od uzyskania przez zakład pozwolenia wodnoprawnego (§ 2).

Przepis art. 54 pr. wod. stanowi, że szczególne korzystanie z wód nie może naruszać zatwierdzonych przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa warunków korzystania z wód dorzecza.

Za szczególne korzystanie z wód i za korzystanie z urządzeń wodnych stanowiących własność państwa pobierane są opłaty, które zgodnie z art. 56 ust. 1 i 1a pr. wod. i art. 87b ust. 1 uoś stanowią dochody Narodowego Funduszu OŚiGW, wojewódzkich funduszy, powiatowych funduszy oraz gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Dochody te są środkami publicznymi w rozumieniu ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (art. 87b ust. 3a uoś).

Podział dochodów na poszczególne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej określają przepisy art. 87b ust. 4 – 8 uoś. Zgodnie z art. 87a uoś środki Narodowego Funduszu, wojewódzkich funduszy, powiatowych funduszy oraz gminnych funduszy służą finansowaniu ochrony środowiska i gospodarki wodnej, w celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju.

Pozwolenia wodnoprawne

Przepis art. 20 ust. 1 i 2 pr. wod. stanowi m.in., że korzystanie z wód, wykraczające poza korzystanie powszechne lub zwykle oraz wykonywanie urządzeń wodnych i ich eksploatacja wymaga pozwolenia wodnoprawnego.

Pozwolenie wodnoprawne wydaje się na czas oznaczony z wyjątkiem szczególnego korzystania z wód śródlądowych do celów rybackich (nie krócej, niż na lat 10). W pozwoleniu wodnoprawnym określa się w razie potrzeby obowiązek zakładu ustawiania i utrzymywania wodnych urządzeń pomiarowych. W pozwoleniu wodnoprawnym można nałożyć na zakład inne obowiązki, o których mowa wyżej, niezbędne ze względu na ochronę interesów ludności, gospodarki narodowej lub środowiska (art. 21 ust. 1, 2 i 4 pr. wod.).

W pozwoleniu wodnoprawnym na wspólne korzystanie z wody przez kilka zakładów określa się zakład główny. Urządzenia wodne służące do wspólnego korzystania z wody utrzymuje zakład główny, a pozostałe zakłady uczestniczą w kosztach tego utrzymania stosownie do rozmiaru uprawnień. Wysokość

udziału poszczególnych zakładów w kosztach utrzymania urządzeń ustala się w pozwoleniu wodnoprawnym (art. 24 pr. wod.). Zgodnie z art. 25 ust. 1 pr. wod. pozwolenia wodnoprawnego należy odmówić, jeżeli projektowany sposób korzystania z wody jest sprzeczny z warunkami korzystania z wód dorzecza albo ochroną środowiska.

Jeżeli korzystanie z wody lub wykonanie urządzeń wodnych miałyby szkodliwie oddziaływać na interesy ludności i gospodarki narodowej lub na środowisko, w pozwoleniu wodnoprawnym zobowiązuje się zakład do wykonania i utrzymywania urządzeń zapobiegających szkodom. W uzasadnionych wypadkach utrzymanie urządzeń zapobiegających szkodom może być w pozwoleniu wodnoprawnym powierzone odpłatnie zakładom narażonym na szkodę lub innym zakładom (art. 25 ust. 3 i 4 pr. wod.).

Zgodnie z art. 28 ust. 1-3 wojewódzki inspektor ochrony środowiska wezwie zakład do usunięcia w określonym terminie zanieczeń w zakresie gospodarki wodnej, w wyniku których może powstać stan zagrażający życiu lub zdrowiu ludzi albo zwierząt bądź inna szkoda. Jeżeli zanieczenia zakładu nie zostaną usunięte w określonym terminie, wojewódzki inspektor ochrony środowiska działający w porozumieniu z wojewodą może wydać decyzję o unieruchomieniu zakładu lub jego części do czasu usunięcia zanieczeń. O wezwaniu zakładu do usunięcia zanieczeń oraz o wydaniu decyzji o unieruchomieniu zakładu lub jego części zawiadamia się jednostkę nadrzędną nad zakładem oraz właściwego ministra (kierownika urzędu centralnego).

Następcy prawni zakładu, który uzyskał pozwolenie wodnoprawne, wstępują w prawa i obowiązki określone w pozwoleniu (art. 29 pr. wod.).

Pozwolenie wodnoprawne wydaje się na podstawie operatu wodnoprawnego, ale może być również wydane na podstawie projektu urządzeń wodnych, jeżeli projekt ten odpowiada wymaganiom operatu wodnoprawnego (art. 31 ust. 1 i 2 pr. wod.).

Szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać operat wodnoprawny określił Minister Rolnictwa w zarządzeniu z dnia 26 stycznia 1976 r. w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać operat wodnoprawny.

Przepis art. 33 pr.wod. stanowi, że pozwolenie wodnoprawne można cofnąć lub ograniczyć za odszkodowaniem, jeżeli jest to uzasadnione interesem ludności, ochroną środowiska albo ważnymi względami gospodarczymi. Zakład, który uzyskuje korzyści w związku z cofnięciem lub ograniczeniem pozwolenia wodnoprawnego, uczestniczy w kosztach odszkodowania stosownie do uzyskanych korzyści.

Zakład, którego prawa określone w pozwoleniu wodnoprawnym wygasły, jest obowiązany, na żądanie organu właściwego do wydania pozwolenia usunąć urządzenia wodne, które służyły do szczególnego korzystania z wód (art. 34 ust. 1 pr. wod.).

Organy właściwe do wydawania pozwoleń wodnoprawnych

Przepis art. 55 ust. 1 i 2 pr. wod. stanowi, że wydawanie pozwoleń wodnoprawnych na szczególne korzystanie z wód – jeżeli ustawa nie stanowi inaczej – należy do starosty, wykonującego zadanie z zakresu administracji rządowej. Kopie decyzji starosta przekazuje właściwemu wojewodzie. Do wojewody należy wydawanie pozwoleń wodnoprawnych dla zakładu, który buduje lub użytkuje obiekt zaliczony, na podstawie odrębnych przepisów, do inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi. Tymi przepisami odrębnymi są przepisy rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 14 lipca 1998 r. w sprawie określenia rodzajów inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi albo mogących pogorszyć stan środowiska oraz wymagań, jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania na środowisko.

Za szczególne korzystanie z wód, a także za korzystanie ze stanowiących własność państwa urządzeń wodnych pobiera się opłaty.

Termin uiszczania opłaty, o której mowa wyżej wynosi 14 dni od dnia, w którym decyzja ustalająca jej

wysokość stała się ostateczna. W razie nieterminowego uiszczenia opłaty, są pobierane odsetki za zwłokę, w wysokości odsetek pobieranych za nieterminowe regulowanie zobowiązań podatkowych (art. 56a pr. wod.).

Nie można wydać decyzji w sprawie wysokości opłaty za szczególne korzystanie z wód, jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym korzystano z wód, upłynęło 5 lat. Wymienionej opłaty nie pobiera się po upływie 5 lat od dnia uprawomocnienia się decyzji ustalającej jej wysokość (art. 56b ust. 1 i 2 pr. wod.). Zakłady pobierające wodę lub wprowadzające ścieki do wód lub do ziemi obowiązane są do dokonywania pomiarów ilości pobieranej wody oraz ilości i jakości odprowadzanych ścieków (art. 57 pr. wod.). Nie wykonanie tego obowiązku nie rodzi skutków prawnych, gdyż brak jest sankcji. Natomiast przepis ten ma znaczenie prawne przede wszystkim dla zakładów, gdyż dokonywanie pomiarów ilości pobieranej wody pozwala, np. prowadzić z organami administracji publicznej spór o wysokość opłat bądź nałożonych kar pieniężnych w przypadku niezgodności pomiarami wykonanymi przez zakład, a pomiarami wykonanymi przez inne organy. Szczegółowe zasady w sprawie opłat za szczególne korzystanie z wód określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat za szczególne korzystanie z wód i urzędzeń wodnych.

Ustanawianie stref ochronnych źródeł i ujęć wody

W myśl art. 59 ust. 1 i 3 pr. wod. źródła oraz ujęcia wody są chronione przez ustanawianie stref ochronnych. Strefy ochronne źródła ustanawia wojewoda, a strefy ochronne ujęć wody – organ właściwy do wydania pozwolenia wodnoprawnego (wojewoda lub starosta).

Art. 59 ust. 4 pr. wod. stanowi, że ustanawia się z urzędu strefy ochronne źródeł na koszt wojewody oraz ujęć wody na koszt zakładu. Przepis art. 59 ust. 1 nie określa celu, dla którego ustanawia się strefy ochronne ujęć i źródeł wody, natomiast cele te można wyinterpretować z art. 60 ust. 1 pkt 4 pr. wod. Przepis art. 60 ust. 1 pr. wod. stanowi o zakazach ustanawianych w strefach ochronnych.

W prawie wodnym brak jest określenia terminów ustanowienia strefy ochronnej ujęcia wody i źródła wody. Zagadnienia te uregulowane zostały w rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad ustanawiania stref ochronnych źródeł i ujęć wody.

Zgodnie z § 1 ust.1 rozporządzenia strefy ochronne ustanawia się dla źródeł i ujęć wody służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę do picia i potrzeb gospodarstw domowych oraz do produkcji artykułów żywnościowych i farmaceutycznych. Przez źródło wody rozumie się zasób wód powierzchniowych płynących bądź stojących albo nagromadzenie wód podziemnych w określonym środowisku geologicznym, z którego czerpie się wodę (§ 1 ust.4). Ujęciem wody jest miejsce czerpania wody podziemnej lub powierzchniowej ze źródła wraz z urządzeniami i budowlami służącymi do jej poboru (§ 1 ust.5). Przez strefę ochronną źródła wody i ujęcia wody – należy rozumieć obszar poddany zakazom, nakazom i ograniczeniom w zakresie użytkowania gruntów i korzystania z wody, obejmujący ujęcie wody, źródło wody lub jego część oraz grunty przyległe do ujęcia i źródła wody (§ 1 ust. 3). Ponadto przepisy rozporządzenia szczegółowo określają zasady ustanawiania stref ochronnych źródeł i ujęć wody, a także zakazy i nakazy związane z tymi obszarami.

Przepis art. 60 ust. 2 pr.wod. stanowi m.in., że organ właściwy do ustanowienia strefy ochronnej może w uzasadnionych wypadkach zwolnić od niektórych zakazów, określonych w ust.1.

Przepis art. 60a ust. 1 pr.wod. stanowi, iż w akcie o ustanowieniu obszaru ochronnego zbiorników wód podziemnych mogą być wprowadzone pewne zakazy, które nie stanowią katalogu zamkniętego. Ustalenia aktu o ustanowieniu obszaru ochronnego zbiorników wód podziemnych stają się wiążące dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 60a ust. 3 pr.wod.).

Zaopatrzenie w wodę

Prezes Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast jako centralny organ administracji rządowej,

wykonuje wynikające z polityki państwa zadania związane m.in. z miejską gospodarką wodociągową (art. 33a i 33b ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego). Zgodnie z regulaminem organizacyjnym Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast zadania te należą do Kompetencji Departamentu Gospodarki Komunalnej.

W szczególności do zadań ww. Departamentu należą m.in. sprawy:

- inicjowania systemów rozwoju infrastruktury komunalnej,
 - współdziałania z właściwymi jednostkami przy ustalaniu kryteriów opłat za usługi komunalne,
 - inicjowania opracowywania i wdrażania rozwiązań zmierzających do poprawy usług komunalnych,
 - promowania nowych technik i technologii w gospodarce komunalnej,
 - współdziałania w tworzeniu warunków do poprawy jakości i zapewnienia ciągłości dostawy wody,
 - współpracy ze specjalistycznymi jednostkami ochrony środowiska w zakresie gospodarki komunalnej.
- Zaopatrzenie w wodę ludności, jako jeden z elementów zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, stanowi zadanie własne gminy. Przepis art. 9 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym zezwala gminie, w celu wykonywania zadań, tworzyć jednostki organizacyjne i zawierać umowy z innymi podmiotami.

Formy prowadzenia przez jednostki samorządu terytorialnego gospodarki komunalnej, a w tym zaopatrzenie ludności w wodę, zostały określone w ustawie z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 1996 r. w sprawie urządzeń zaopatrzenia w wodę i urządzeń kanalizacyjnych oraz zasad ustalania opłat za wodę i wprowadzanie ścieków w § 3 ust.1, ustala, że opłatę za wodę pobieraną z urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę ustalają właściwe organy jednostek samorządu terytorialnego, na wniosek podmiotów eksploatujących urządzenia, w odniesieniu do urządzeń stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego i komunalnych osób prawnych, a wojewoda – na wniosek podmiotów eksploatujących urządzenia, w odniesieniu do urządzeń stanowiących własność Skarbu Państwa.

Gospodarka komunalna może być prowadzona w szczególności w formach: zakładu budżetowego lub spółek prawa handlowego (art. 2 ustawy o gospodarce komunalnej).

Do urządzeń zaopatrzenia w wodę zalicza się studnie publiczne oraz urządzenia wodne służące do ujęcia i poboru wody, jak również urządzenia służące do jej magazynowania, uzdatniania i rozprowadzania (art. 98 ust.1 pr.wod.). Rozróżnienie studni publicznych od innych ujęć ma znaczenie prawne, gdyż stosownie do art. 104 pr. wod. za wodę pobieraną ze studni publicznych nie pobiera się opłat.

Przepis art. 6 uoś zawiera wymogi ochrony środowiska, które powinny być uwzględniane w studium oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W myśl art. 6 ust. 4 pkt 2 uoś w studium i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewnia się m.in. kompleksowe rozwiązania problemów zabudowy miast i wsi, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodnej.

Zadania inspekcji sanitarnej i inspekcji ochrony środowiska

Bieżącym nadzorem sanitarnym, do którego należy kontrola przestrzegania przepisów określających wymagania higieniczne i zdrowotne dotyczących higieny środowiska, a zwłaszcza czystości m.in. wody w zakresie ustalonym w odrębnych, przepisach zajmuje się Inspekcja Sanitarna, powołana ustawą z dnia 14 marca 1985 r. o Inspekcji Sanitarnej (art. 4 pkt 1 ustawy o Inspekcji Sanitarnej).

Zgodnie z art.106 ust. 1 pr.wod. kontrolę jakości wody pobieranej z urządzeń zaopatrzenia w wodę sprawują organy inspekcji sanitarnej.

Uprawnienia Inspekcji Sanitarnej określają art. 23-37 ustawy o Inspekcji Sanitarnej.

Na podstawie art. 106 ust. 2 pr. wod. wydane zostało rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 maja 1977 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze.

Woda pod względem organoleptycznym i fizyko-chemicznym powinna w szczególności odpowiadać warunkom określonym w załączniku nr 1 do rozporządzenia, a pod względem bakteriologicznym – określonym w załączniku nr 2 do rozporządzenia (§ 3 ust.1 rozporządzenia).

Wskazać należy, że w myśl § 7 ust.1 rozporządzenia jednostki organizacyjne, do których należy utrzymywanie i eksploatacja urządzeń do zaopatrywania w wodę, obowiązane są uzyskać zgodę właściwego inspektora sanitarnego na włączenie takich urządzeń do eksploatacji.

W zależności od wyników przeprowadzonego badania wody lub stanu sanitarnego urządzenia właściwy inspektor sanitarny wydaje decyzję:

- o przydatności wody do użytkowania,
- o warunkowej przydatności wody do użytkowania albo,
- o zakazie użytkowania wody (§ 8 ust.1 rozporządzenia).

Od 19 października 2000 r. obowiązuje nowe rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy inspekcji sanitarnej. Określone w rozporządzeniu dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń dla wody pitnej spełniają wymagania Unii Europejskiej.

Kontrolą przestrzegania przepisów o ochronie środowiska oraz badaniem stanu środowiska zajmuje się Inspekcja Ochrony Środowiska powołana ustawą z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska.

W myśl art. 126 pr.wod. brak pozwolenia wodnoprawnego na korzystanie z wody lub wykonywanie urządzeń wodnych jest wykroczeniem. Wykroczeniem jest również korzystanie z wody z przekroczeniem warunków określonych w pozwoleniu wodnoprawnym lub w decyzji zwalniającej zakład z obowiązku posiadania urządzeń zabezpieczających wody przed zanieczyszczeniem, nie powodując jednak szkodliwego zanieczyszczenia wód. Przepis art. 129 ust. 1 pkt 1 i 2 pr.wod. stanowi o wykroczeniu, którym jest niszczenie lub uszkodzanie wodnych urządzeń pomiarowych oraz niszczenie lub uszkodzanie urządzeń zaopatrzenia w wodę lub urządzeń kanalizacyjnych.

· **Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne**

Polska zajmuje 22 miejsce wśród 23 krajów europejskich pod względem wielkości dyspozycyjnych zasobów wodnych przypadających na jednego mieszkańca. Należy jednocześnie do największych użytkowników wód powierzchniowych w Europie.

W 1999 r. na potrzeby polskiej gospodarki pobrano ca 11,3 mld m³ wody. Przeważająca ilość pobranej wody, około 70%, wykorzystana została przez przemysł, 21% przez gospodarstwa domowe, a pozostałe 9% do nawodnień rolniczych. W 2000 r. pobór wody zmniejszył się do 11,0 mld m³. Na cele przemysłowe wykorzystano około 69%, w gospodarstwach domowych około 21%, do nawodnień rolniczych 10%.

Według danych statystycznych GUS w latach 1995-2000 ilość pobranej wody zmniejszyła się o 9,1% - z 12,1 mld m³ do 11,0 mld m³.

Mniejsze zapotrzebowanie na wodę spowodowało zmniejszenie wykorzystania zdolności produkcyjnych ujęć wodnych, urządzeń uzdatniających oraz przesyłających wodę, co skutkowało wzrostem kosztów jednostkowych dostarczanej wody. W tej sytuacji przedsiębiorcy zajmujący się poborem, uzdatnianiem i rozprowadzaniem wody, w okresie 1998-1999 uzyskiwali coraz gorsze wyniki finansowe wyrażające się m.in. obniżającym się zyskiem netto. Według GUS, w skali kraju, uzyskany przez nich w 1999 r. wynik finansowy netto wynosił 84,6 mln zł i był niższy od osiągniętego w 1998 r. o 5,4 mln zł, tj. o 6%.

Zużycie wody wodociągowej w 20 analizowanych miastach, według GUS, w 2000 r. wynosiło 631,5 mln m³ i w porównaniu z 1999 r. było mniejsze o 6,2%, a z 1998 r. o 9,9%. W gospodarstwach domowych

tych miast, zamieszkałych przez około 8.600 tys. osób, w 2000 r. zużyto 464,9 mln m³ wody, co stanowiło 73,6% ogółem dostarczonej wody z sieci wodociągowych, w 1999 r. – 485,3 mln m³, tj. 72,1% – Załącznik Nr 7.

W 2000 r. średnie zużycie wody przez jednego mieszkańca wynosiło 50,8 m³. W porównaniu do 1999 r. zmniejszyło się o 4,3%. Najmniejsze średnie zużycie – 41,1 m³ na 1 mieszkańca w 2000 r., miało miejsce w Białymstoku, największe - 69,7 m³ - w Warszawie. Tylko w Zabrze nastąpił wzrost zużycia wody na 1 mieszkańca, w porównaniu do 1999 r., do 51 m³, tj. o 2 %, a znaczne zmniejszenie do 59,0 m³ na mieszkańca, tj. o 15%, w Bytomiu – Załącznik Nr 8.

Średnie zużycie wody przez jednego mieszkańca w 1999 r. wynosiło 53,1 m³ wody. W poszczególnych miastach kształtowało się od 43,0 m³ na mieszkańca - w Białymstoku i 43,6 m³ Lublinie do 69,1 m³ Bytomiu oraz 72,1 m³ w Warszawie – Załącznik Nr 8.

W analizowanych miastach gdzie ustalono jednakowe ceny dla odbiorców komunalnych i przemysłowych średnia stawka za dostawę wody w 2000 r. wynosiła 2,09 zł/m³ i była wyższa od poziomu z 1999 r. o 19,4%, a w przypadku miast gdzie ceny zostały zróżnicowane wynosiła 1,50 zł/m³ dla odbiorców komunalnych oraz 2,42 zł/m³ dla odbiorców przemysłowych i była wyższa odpowiednio o 14,4% i 13,1% w porównaniu z 1999 r. - Załącznik Nr 8. W Warszawie obowiązywała jednakowa cena dla wszystkich odbiorców wody. W 2000 r. wynosiła - 1,67 zł/m³, co przy cenie 1,40 zł/m³ w 1999 r. stanowiło wzrost o 19,3%. Przyjmując zgodnie z danymi GUS średnie zużycie wody przez jednego mieszkańca Warszawy w 1999 r. w ilości 72,1 m³, a w 2000 r. w ilości 69,7 m³, średnioroczne obciążenie z tego tytułu wzrosło o 15,3%, wynosząc odpowiednio 100,94 zł oraz 116,40 zł.

W ostatnich latach zmniejszyły się nakłady inwestycyjne na budowę, rozbudowę i modernizację ujęć wody, stacji uzdatniania oraz sieci wodociągowych. Według GUS nakłady na urządzenia wodne, które w 1998 r. wynosiły 1.150,2 mln zł, w 1999 r. zmniejszyły się do 1.065,3 mln zł, tj. o 7,4%. W 2000 r. zmniejszyły się do kwoty 1.048,6 mln zł, tj. o 1,6% w porównaniu z 1999 r.

W kontrolowanych podmiotach w 2000 r. na te cele wydano ogółem 160,54 mln zł, tj. o 31,9% więcej niż w roku poprzednim. Największy wzrost odnotowano w Krakowie o 329,1%, Poznaniu o 289,1% i Bydgoszczy o 218,7% - Załącznik Nr 11.

W Polsce z ogólnej ilości 2.392 mln m³ wody pobranej przez wodociągi miejskie w 1999 r., 38% pochodziło z zasobów wód powierzchniowych. Wody podziemne, których zasoby powinny stanowić rezerwę wody pitnej, pokrywały 62% zapotrzebowania wodociągów miejskich. W 2000 r. wodociągi pobrały 2.350 mln m³ wody, z czego 37% pochodziło z zasobów wód powierzchniowych a 63% stanowiły wody podziemne.

Wodę, w którą zaopatrywana jest ludność, zwłaszcza z ujęć wód powierzchniowych, cechuje niska jakość w miejscu ujęcia oraz często niezadowalająca jakość także po uzdatnieniu i w miejscu dostarczenia.

Badania jakości wód powierzchniowych, przeprowadzone przez Inspekcję Ochrony Środowiska na 6,2 tys. km rzek w 1999 roku, wykazywały w klasyfikacji ogólnej brak wód I klasy czystości i aż 74% wód pozaklasowych. W pozostałych 26%, badane rzeki prowadziły wody II i III klasy czystości. Monitoring jakości wód podziemnych wykazywał brak wód podziemnych najwyższej jakości, 60% wód klasy bardzo wysokiej, 13% klasy średniej oraz 27% wód klasy niskiej.

Prawie wszystkie wody naturalne, przed wykorzystaniem do picia oraz na potrzeby gospodarcze, czy przemysłowe, poddawane są odpowiednim procesom uzdatniania. Zależnie od rodzaju substancji, których

usunięcie z wody jest konieczne, stosowane są różne rodzaje procesów uzdatniania. Najczęściej wykorzystywanymi procesami są: napowietrzanie i odpędzanie gazów (stripping), koagulacja, sedymentacja, flotacja, filtracja pospieszna, filtracja powolna, usuwanie zawiesin i glonów przy zastosowaniu mikrosit, wymiana jonowa, chemiczne strącanie, sorpcja na węglu aktywnym, utlenianie chemiczne, procesy membranowe, dezynfekcja (w tym: m.in. chlorowanie, ozonowanie, jodowanie, chloraminowanie, ultradźwięki, promienie (UV), oraz infiltracja (naturalna lub sztuczna).

Badania wykazują, iż występowanie przerw w dostawie wody oraz wahania ciśnienia w sieci, są głównymi przyczynami wtórnego zanieczyszczenia wody w sieci wodociągowej.

Do roku 2000 jeszcze 8,5 % ludności miast w Polsce nie posiadało dostępu do urządzeń wodociągowych i pobierało wodę ze studni publicznych lub własnych studni przydomowych, często o nieodpowiedniej jakości pod względem fizyko-chemicznym i narażonej na skażenie bakteriologiczne.

Podmioty eksploatujące sieci wodociągowe nie zawsze zapewniały mieszkańcom wodę wymaganej jakości, pomimo wyposażenia w specjalistyczne urządzenia do ujmowania, uzdatniania i dostawy wody oraz sprawowania stałego nadzoru nad jej jakością w sieci. Ocena sanitarna wody dostarczanej mieszkańcom systemami zbiorowego zaopatrzenia w wodę, przeprowadzona przez Inspekcję Sanitarną w 1999 r., w przypadku 1,3% badań wykazała złą jakość wody wodociągowej, a w 5,5% - jakość niepewną. Jednocześnie w opinii mieszkańców miast woda wodociągowa nie spełnia wymagań organoleptycznych i z tego powodu powszechnie do celów pitnych wykorzystują wodę butelkowaną, dostępną w punktach sprzedaży lub wodę podziemną czerpaną z ujęć studziennych, np. tzw. oligocenek.

W świetle obowiązujących przepisów oraz wymagań Unii Europejskiej, dotyczących jakości wód powierzchniowych ujmowanych do celów pitnych, Polska praktycznie nie posiada wód powierzchniowych, które mogłyby być wykorzystywane bezpośrednio jako źródła wody pitnej.

Ustanowione we wrześniu 2000 r. nowe wymagania w zakresie jakości wody pitnej, odpowiadające wymaganiom Unii Europejskiej, w odniesieniu do niektórych wskaźników zanieczyszczeń są bardziej rygorystyczne niż w UE. W stosunku do poprzednio obowiązujących przepisów nastąpiło zaostrzenie norm w przypadku: chloru wolnego z 0,3-0,5 mg/dm³ do 0,3 mg/dm³ i poniżej, manganu z 0,1 mg/dm³, do 0,05 mg/dm³, a żelaza z 0,5 mg/dm³ do 0,2 mg/dm³. Ponadto zwiększona została ilość wymaganych do oznaczania wskaźników, w tym m.in. wprowadzony został parametr przewodności elektrycznej dla wód pitnych, którego wartość dopuszczalna wynosi 2500 mS/cm.

W 1990 r., po wejściu w życie ustawy o samorządzie gminnym, przedsiębiorstwa wodociągów i kanalizacji stały się własnością gmin. Gminy, z mocy prawa, przejęły urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne jako swoje mienie komunalne. Na gminy nałożony został obowiązek zaspokajania potrzeb społeczności lokalnej m.in. w zakresie zaopatrzenia w wodę. Obowiązujące przepisy umożliwiły gminom wybór formy organizacyjno-prawnej prowadzenia działalności w tym zakresie.

· Istotne ustalenia kontroli

3. Zaopatrzenie kontrolowanych miast w wodę z sieci wodociągowej

Kontrolą objęto 20 miast liczących 200 tys. i więcej mieszkańców, w tym:

- 200 tys. do 300 tys. – Białystok, Bytom, Częstochowa, Gliwice, Gdynia, Kielce, Radom, Sosnowiec, Toruń, Zabrze,
- powyżej 300 tys. – 500 tys. – Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice, Lublin, Szczecin,
- powyżej 500 tys. – 750 tys. – Kraków, Poznań, Wrocław,
- powyżej 750 tys. – Łódź, Warszawa (1.610 tys.).

Z ustaleń kontroli wynika, że w badanym okresie 6,6% mieszkańców ww. miast nie korzystała z sieci wodociągowej (Załącznik Nr 3). Największą ilość mieszkańców nie posiadających dostępu do urządzeń wodociągowych stwierdzono w 4 miastach:

- w Kielcach, w 1999 r. do urządzeń tych nie miało dostępu 22% mieszkańców, a w 2000 r. - 19,2%; w obliczeniach tych nie uwzględniano mieszkańców, którzy czerpali wodę ze 120 czynnych źródeł ulicznych w 1999 r., a ze 129 źródeł w 2000 r.,
- w Białymstoku w 1999 r. i w 2000 r. – 7,8%,
- w Bydgoszczy – w 1999 r. i w 2000 r. - 5,3% mieszkańców,
- w Poznaniu w 2000 r. - 5,1% mieszkańców nie miało dostępu do wodociągów.

Najlepszą sytuację, z tendencją dalszej poprawy, odnotowano:

- w Radomiu, gdzie w 1999 r. do urządzeń sieci wodociągowej nie miało dostępu 0,2% mieszkańców, a w 2000 r. - 0,1%,
- w Szczecinie, gdzie w 1999 r. i w 2000 r. - 1,3% mieszkańców nie miało dostępu do tych urządzeń,
- w Gdańsku – w 1999 r. - 1,3% mieszkańców, a w 2000 r. tylko 0,8% było pozbawionych dostępu do urządzeń sieci wodociągowych,
- w Gdyni w 1999 r. - 1,5% mieszkańców, a w 2000 r. 1,1%.

W 2000 r. zużycie wody wodociągowej, w 14 miastach, w których przeprowadzona została kontrola przedsiębiorstw wodociągowych, wynosiło 469.351,5 tys. m³ i było mniejsze o 22.894,8 tys. m³, tj. o 4,7% niż w 1999 r. We wszystkich miastach nastąpił spadek zużycia wody – najmniejszy w Gdyni – o 0,5%, największy w Zabrzu – o 10,5% - Załącznik Nr 6. W 1999 r. zużycie wody z sieci wodociągowych badanych przedsiębiorstw zmniejszyło się o 2,8% w porównaniu z 1998 r. – Załącznik Nr 7.

Spośród analizowanych 14 miast największe zużycie wody wodociągowej stwierdzono w Warszawie: w 1999 r. – 152.487,0 tys. m³, w 2000 r. – 145.528,0 tys. m³ wody, tj. o 4,2% mniejsze niż w 1999 r. i w Krakowie: w 1999 r. – 56.350,0 tys. m³ oraz w 2000 r. – 54.265,0 tys. m³, tj. mniejsze o 3,7%.

Najmniejsze zużycie wody stwierdzono w Zabrzu: w 1999 r. – 13.291,4 tys. m³, a w 2000 r. – 11.892,6 tys. m³, tj. o 10,5% niższe niż w 1999 r. i w Radomiu : w 1999 r. – 13.589,0 tys. m³ wody, w 2000 r. – 13.130,8 tys. m³, tj. o 3,4% niższe niż w 1999 r. (Załącznik Nr 6).

Głównymi odbiorcami wody dostarczanej przez przedsiębiorstwa wodociągowe, są gospodarstwa domowe, które w 2000 r. zostały zaopatrzone w wodę z sieci wodociągowych, średnio, w 74,3%, a w 1999 r. w 73,8%. Największy udział w zużyciu wody wodociągowej przez gospodarstwa domowe w 2000 r. stwierdzono w Radomiu – 84,4%, w Gdyni – 79,8%, w Gdańsku – 78,5% i we Wrocławiu – 78,0%. Najmniejszy w Toruniu – 50,3% i w Poznaniu – 66,2%. W 1999 r. udział zużycia wody wodociągowej przez gospodarstwa domowe, w analizowanych 14 miastach, kształtował się na podobnym poziomie (Załącznik Nr 7).

1. Organizacyjno-ekonomiczne rozwiązania zaopatrzenia w wodę

Zaspokojenie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w zakresie wodociągów i zaopatrzenia w wodę, w myśl art. 7 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym należy do zadań własnych gminy. Jest to jeden z elementów gospodarki komunalnej, której formy i zasady określone zostały w ustawie z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej. Przepis art. 2 tej ustawy zezwala na prowadzenie gospodarki komunalnej przez jednostki samorządu terytorialnego w szczególności w formach: zakładu budżetowego lub spółek prawa handlowego. W myśl art. 9 jednostki samorządu terytorialnego mogą tworzyć spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjne, a także mogą przystępować do takich spółek.

1. Formy prowadzonej gospodarki komunalnej

Ustalenia kontroli wykazały, że w większości gmin dokonano przekształceń przedsiębiorstw wodociągowych w formie spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Spośród 20 miast, w 14, jednostkami odpowiadającymi za utrzymanie i eksploatację urządzeń wodociągowych były spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w 3 miastach: w Gdańsku, Krakowie i w Częstochowie - spółki akcyjne.

W Łodzi w grudniu 2000 r. i w Szczecinie we wrześniu 1999 r., zakłady budżetowe zostały przekształcone w spółki z o.o.

W Katowicach i w Sosnowcu Wojewoda Śląski w 1991 r. powołał przedsiębiorstwa państwowe pn. "Rejonowe Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji" (organem założycielskim jest Wojewoda).

W Warszawie Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji nie zostało przekształcone stosownie do art. 14 i 15 ustawy z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej. W listopadzie 2000 r. utworzono Związek Międzygminny pn. "Warszawski Związek Wodociągów i Kanalizacji" z siedzibą w Warszawie. Związek nabył osobowość prawną i w związku z ustawą z dnia 25 marca 1994 r. o ustroju m.st. Warszawy (Dz.U. 1994, Nr 48, poz. 195 ze zm.) i z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Zarząd Związku jako organ wykonawczy może podejmować dalsze czynności w celu zakończenia procesu przekształcenia Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie w spółkę prawa handlowego w rozumieniu przepisów ustawy o gospodarce komunalnej, ponieważ mają zastosowanie przepisy art. 37 ust. 4 w związku z art. 9-12 ww. o ustroju miasta Stołecznego Warszawy.

Zarządy 17 miast dokonując przekształceń przedsiębiorstw wodociągowych zapewniły sobie wpływ na działalność spółek eksploatujących wodociągi poprzez udział swoich przedstawicieli w organach spółek, bądź w organach nadzoru spółek. M.in. Zarządy Miast: we **Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku, Bydgoszczy** – zapewniły udział swoich przedstawicieli w Radach Nadzorczych. Zarządowi Miasta w **Krakowie** przysługiwały uprawnienia Walnego Zgromadzenia, w **Zabrzu** - Zgromadzenia Wspólników. Również w **Bytomiu**, Zgromadzenie Wspólników, którym jest Zarząd Miasta Bytomia, sprawowało nadzór nad działalnością Bytomskiego Przedsiębiorstwa Komunalnego Sp. z o.o. W **Częstochowie** wyznaczono przedstawicieli Zgromadzenia Związku Komunalnego Gmin ds. Wodociągowo-Kanalizacyjnych reprezentowanych przez Prezydenta Miasta oraz dwóch przedstawicieli Urzędu. Zadania związane z zaopatrzeniem w wodę mieszkańców **Kielc** zostały uwzględnione w statutowych zadaniach Związku Komunalnego Wodociągów i Kanalizacji utworzonego przez gminy: Kielce, Masłów, Sitkówkę - Nowiny i Zagnańsk.

2. Działania gmin w zakresie zaspokajania zbiorowych potrzeb zaopatrzenia w wodę

· **W wyniku kontroli stwierdzono, że spośród 20 urzędów miast, w strukturze Urzędu Miasta w Kielcach nie wyodrębniono komórki organizacyjnej zajmującej się realizacją zadań związanych z zapewnieniem zaopatrzenia w wodę mieszkańców Kielc. W pozostałych urzędach wprawdzie powołano komórki organizacyjne odpowiedzialne za realizację zaopatrzenia w wodę, mimo to z powodu braku dostatecznego nadzoru nad jednostkami eksploatującymi wodociągi, nie we wszystkich urzędach właściwe służby posiadały pełne, bieżące rozeznanie o aktualnej sytuacji zaopatrzenia w wodę w mieście, o aktualnym zapotrzebowaniu, faktycznym zużyciu wody, jakości wody w sieciach wodociągowych.**

· *w Urzędzie Miasta w Białymstoku Wydział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej sprawujący nadzór nad działalnością Spółki z o.o. "Wodociągi Białostockie" w zakresie zaopatrzenia w wodę, nie posiadał bieżącego rozeznania o sytuacji zaopatrzenia ludności w wodę w zakresie ilości i jakości*

dostarczanej wody, a także szczytów rozbioru wody;

· Zarząd m.st. Warszawy nie realizował w zaplanowanych terminach kontroli w Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji w zakresie zaopatrzenia w wodę m. st. Warszawy; zaplanowana przez Wydział Techniczny Biura Zarządu m. st. Warszawy na I połowę 1999 r. kontrola sprawdzająca realizację zadań związanych z poprawą jakości wody zrealizowana została przez Wydział Kontroli Biura Zarządu Miasta, dopiero w kwietniu i w maju 2000 r., czyli po upływie roku od zaplanowanego terminu;

Ustalenia kontroli wykazały, że nie wszystkie Rady Miast wykazywały zainteresowanie sprawami zaopatrzenia w wodę na terenie miast i nie we wszystkich sprawach w tym zakresie podejmowały uchwały. Spośród 20 urzędów miast Rady Miast w Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Radomiu w Zabrzu oraz Zgromadzenie Związku Komunalnego Wodociągów i Kanalizacji w Kielcach podejmowały jedynie uchwały dotyczące wielkości opłat.

Brak było dostatecznego zainteresowania prognozami wielkości zapotrzebowania na wodę. Większość zarządów miast (16 na 20 urzędów), dysponowała wprawdzie opracowaniami o charakterze programów, zawierającymi dane dotyczące zaopatrzenia ludności w wodę, łącznie z prognozami zapotrzebowania na wodę, rozbudową ujęć i modernizacją, ale w 7 przypadkach opracowania te nie zostały uchwalone przez Rady Miast: w Poznaniu, Gdańsku, Białymstoku, Bydgoszczy, Toruniu, Lublinie i w Warszawie. Tylko w Krakowie, we Wrocławiu, Łodzi, Gdyni, Szczecinie, Katowicach, w Bytomiu i w Radomiu Rady Miast podjęły uchwały o przyjęciu tego typu opracowań, podobnie w Częstochowie - Związek Komunalny Gmin ds. Wodociągów i Kanalizacji. Nie dysponowano tego typu programami lub opracowaniami w czterech urzędach: w Gliwicach, Sosnowcu, w Zabrzu i w Kielcach. W pozostałych urzędach posiadane opracowania, wykonane w większości w latach 1996-1998, obejmowały prognozy od 2 do 10, a nawet 15 lat (najczęściej 5-10 lat) i sporadycznie były aktualizowane:

· we Wrocławiu – uchwalone przez Radę Miasta: w 1997 r. program zaopatrzenia w wodę na lata 1997-2003 oraz w marcu 2001 r. “Założenia polityki społeczno - gospodarczej na lata 2001-2005”, zawierały prognozy wieloletniego zaopatrzenia w wodę, modernizację i rozbudowę ujęcia, alternatywne źródła zaopatrzenia w wodę, remonty i wymianę starych odcinków sieci wodociągowych, przewidziano również źródła finansowania;

· w Poznaniu – “Program rozwoju wodociągów aglomeracji poznańskiej” – opracowany w 1996 r., w którym wyodrębniono pierwszy etap rozwoju na około 10 lat, czyli do około 2005 r., nie został uchwalony przez Radę Miasta, ponieważ według pracownika Urzędu rozwiązania Programu zostały zawarte w “Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m. Poznania opracowanym w 1999 r., uchwalonym przez Radę Miasta w listopadzie 1999 r.; rozbudowę i modernizację sieci wodociągowej realizowano zgodnie z ww. “Programem...”;

· w Gdańsku - “Plan perspektywiczny zaopatrzenia w wodę Gdańska do roku 2010” – z 1996 r. nie był przedmiotem uchwał Rady Miasta, nie był też poddawany okresowym ocenom i nie był aktualizowany;

· w Białymstoku Zarząd Miasta dysponował: “Strategią Rozwoju Wodociągów Białostockich – z maja 1999 r., uchwaloną przez Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników Białostockich w październiku 1999 r., która zawierała prognozę wielkości zaopatrzenia w wodę, modernizację 2 stacji uzdatniania wody, konieczne remonty, “Planem doprowadzenia jakości wody do zgodności z normami międzynarodowymi” - opracowanym w 1998 r., który zawierał zakres inwestycji i harmonogram zadań na lata 1998-2005, a także opracowaniem p.n. “Sieć wodociągowa – część technologiczna” - z maja 2000 r., uchwalonym przez Radę Miasta, obejmującym okres do 2020 r., zawierającym aktualizację programu rozbudowy sieci wodociągowej;

· w Bydgoszczy – Zarząd Miasta posiadał opracowanie pn.: “Program ogólny – Wodociąg Bydgoski” – wykonane w 1998 r., nie uchwalone przez Radę Miasta; zawierało ono prognozę wielkości zapotrzebowania wody, wskazania co do rozbudowy i przebudowy urządzeń wodociągowych z perspektywą do 2020 r., nie określało natomiast potrzeb w zakresie wykonania remontów oraz wymiany sieci wodociągowej;

· w Katowicach – Zarząd Miasta dysponował “Wieloletnim programem inwestycyjnym na lata 2000-2001” – uchwalonym przez Radę Miasta w maju 1999 r., rocznymi planami inwestycyjnymi z zakresu zaopatrzenia w wodę oraz “Studium wykonalności projektu modernizacji i rozbudowy systemu gospodarki wodno-ściekowej w m. Katowice” z 2000 r., w którym przedstawiono prognozę

zapotrzebowania na wodę w latach 1999, 2004 do 2019 r.;

· W Częstochowie Związek Komunalny Gmin ds. Wodociągów i Kanalizacji przyjął w 1999 r. strategię Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Okręgu Częstochowskiego S.A., która zawiera główne zadania inwestycyjne do wykonania w okresie 1999-2003 r., a dla uaktualnienia i uszczegółowienia programu w 2001 zlecono w terminie do 28.02.2002 r. wykonanie opracowania pn. "Bilans wody dla miasta Częstochowy oraz Gmin członków Związku Komunalnego Gmin...";

· Urząd Miasta w Toruniu posiadał m.in. "Generalne założenia przyszłości Torunia" (z 2000 r.), "Studium wykonalności modernizacji i rozbudowy gospodarki wodno-ściekowej Torunia" (2000 r.), "Program inwestycyjny na lata 1999-2002" (1998 r.). Dokumenty te zawierały szacunkowe dane określone na podstawie wielkości zużycia wody w latach poprzednich. Stwierdzono również, że w okresie objętym kontrolą zdolności produkcyjne ujęć komunalnych wynosiły około 70 mln m³/dobę i były wykorzystane w około 30%, mimo to w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego przewidywano dalszą ich rozbudowę.

· W przypadku Zarządu Miasta w Sosnowcu uznano za wystarczające ujęcie zagadnień zaopatrzenia w wodę w "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego" na lata 1998-2003, przyjętym uchwałą Rady Miasta w 1999 r.

· Z przeprowadzonej kontroli wynika, że nie wszystkie zarządy miast zakończyły prace nad opracowaniem "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin" z uwzględnieniem w nich elementów dotyczących zaopatrzenia w wodę.

Na 20 urzędów miast, Zarząd Miasta w Gdańsku nie opracował "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy", Zarząd Miasta w Łodzi był na etapie opracowania "Studium...", natomiast Rady Miasta Krakowa i Zabrza nie podjęły uchwał o jego przyjęciu:

· Zarząd Miasta w Gdańsku pomimo upływu 6 lat od daty podjęcia przez Radę Miasta uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzania "Studium..." i 4 lat od wyboru pierwszego wykonawcy opracowania nie dysponował zatwierdzonym "Studium...";

· Zarząd Miasta w Krakowie dysponował jedynie opracowanym w latach 1998-1999 projektem "Studium...", który nie został przyjęty przez Radę Miasta.

Spośród 14 skontrolowanych urzędów miast, które posiadały zatwierdzone uchwałami rad miasta "Studium..." w dwu spośród nich: w Katowicach i w Kielcach opracowania nie zawierały danych dotyczących prognozowanych wielkości zużycia wody. Dodatkowo "Studium..." dla m. Kielc, poza wskazaniem potrzeby stworzenia odrębnego systemu zaopatrzenia w wodę przemysłową poprzez wykorzystanie wód kopalnianych z odwodnienia kamieniołomu Truskawica, nie zawierało danych dotyczących budowy ujęcia. Według informacji uzyskanych (na podstawie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK) od Prezydenta Miasta Częstochowy, "Studium..." uchwalone przez Radę Miasta Częstochowy w dniu 21 sierpnia 2000 r. nie zawierało prognozowanej wielkości zużycia wody, a od Prezydenta Miasta Bytomia, "Studium..." przyjęte przez Radę Miasta Bytomia w dniu 25 października 2000 r. zawierało ocenę, iż istniejąca magistrala w 100% zaspokaja mieszkańców i nie zachodziła konieczność prognozowania w "Studium..." wielkości zużycia wody, ani analizowania potrzeb dotyczących poprawy jakości wody. Tym samym w powyższych przypadkach nie uwzględniono elementów gospodarki wodnej, która to, zgodnie z art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, wymagana jest w "Studium...".

Braki również stwierdzono w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Kontrola wykazała, że w 7 urzędach miast: w Kielcach, Gliwicach, Gdyni, Krakowie, Bytomiu, Lublinie i w Sosnowcu, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie w pełni zostały uwzględnione kierunki rozwoju lokalnej sieci wodociągowej, lokalizacja ujęć i stacji uzdatniania wody oraz strefy ochronne, co stanowi naruszenie art. 60a ust. 3 ustawy Prawo wodne oraz art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska:

· w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego m. Kielce nie uwzględniono 8 awaryjno-wspomagających ujęć wód podziemnych oraz ich stref ochronnych, strefy ochrony pośredniej komunalnego ujęcia wód podziemnych w Białogonie w zaktualizowanych granicach ustanowionych przez Wojewodę Kieleckiego w 1997 r. oraz obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 417;

· uchwalony przez Radę Miasta w Gliwicach miejscowy ogólny plan zagospodarowania przestrzennego

nie zawierał zagadnień dotyczących stref ochrony sanitarnej ujęć wody oraz stacji uzdatniania wody;

· Zarząd Miasta Gdyni nie opracował projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszarów, na których zlokalizowane były ujęcia wody;

· w Urzędzie Miasta Krakowa w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w części opisowej nie wskazano rodzaju i wielkości terenów przeznaczonych dla rozbudowy wodociągów;

· w obowiązującej aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego m. Bytomia oraz w uchwalonych zmianach planu nie uwzględniono kierunków rozwoju wodociągów.

· Spośród skontrolowanych urzędów miast, zarządy 5 miast: w Zabrzu, Łodzi, Warszawie, Wrocławiu i w Gliwicach w ograniczonym zakresie współpracowały z wojewódzkim inspektorem ochrony środowiska, organem sprawującym kontrolę przestrzegania przepisów o ochronie środowiska i racjonalnym użytkowaniu zasobów przyrody, o czym stanowi art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska i z wojewódzkim inspektorem sanitarnym sprawującym nadzór nad warunkami higieny środowiska, o czym stanowi art. 1 pkt 1 ustawy o Inspekcji Sanitarnej.

Rady gmin w swojej działalności nie korzystały z przepisu art. 12a ust. 3 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Inspekcji Sanitarnej stanowiącego, iż na żądanie rady gminy informację o stanie bezpieczeństwa sanitarnego powiatu właściwy inspektor sanitarny jest obowiązany składać w każdym czasie, jednak nie częściej niż raz na trzy miesiące.

Z ustaleń kontroli wynika, że organy Inspekcji Sanitarnej ww. informacje przekazywały głównie do organów administracji rządowej lub organów samorządowych województw, np.: WSSE w Warszawie informacje o stanie sanitarnym Województwa Mazowieckiego przekazywała Wojewodzie i Marszałkowi Województwa, a WSSE w Łodzi informacje o stanie sanitarnym Województwa Łódzkiego – do Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi. W pozostałych miastach organy Inspekcji Sanitarnej bezpośrednio współpracowały z przedsiębiorstwami wodociągowymi i nie informowały zarządów miast o jakości wody. W Poznaniu PSSE bezpośrednio współpracowała z przedsiębiorstwami wodociągowymi i nie informowała Zarządu Miasta o jakości wody w wodociągach. W Bytomiu Bytomskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. również bezpośrednio prowadziła współpracę z Miejską Stacją Sanitarно-Epidemiologiczną w Bytomiu, która na podstawie rocznej umowy raz w miesiącu wykonywała badania organoleptyczne i fizykochemiczne wody w 16 punktach miasta Bytomia. W Częstochowie natomiast z Inspektorem Sanitarnym współpracował bezpośrednio Zarząd Związku Komunalnego Gmin ds. Wodociągów i Kanalizacji w Częstochowie.

Spośród pozostałych urzędów tylko Zarządy Miast: w Kielcach, Krakowie Katowicach, Gdańsku i w Szczecinie, prowadziły współpracę, w różnych formach, z działającymi na terenach tych gmin organami Inspekcji Sanitarnej, najczęściej jednak miała ona związek ze stwierdzanymi naruszeniami przepisów, np. rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 maja 1977 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej, a także rozporządzenia Ministra OŚZNiL z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad ustanawiania stref ochronnych źródeł i ujęć wody:

· WSSE w Kielcach informowała Zarząd Miasta i Związek Komunalny Wodociągów i Kanalizacji o stanie sanitarnym m. Kielce, wydanych decyzjach oraz stwierdzonych w toku kontroli naruszeniach przepisów w zakresie zaopatrzenia ludności w wodę;

· WSSE w Krakowie przekazywała Zarządowi Miasta miesięczne informacje o jakości wody z wodociągu krakowskiego oraz o jakości wody ze studni publicznych;

· WSSE w Gdańsku uczestniczyła w spotkaniach organizowanych przez SAUR NEPTUN Gdańsk S.A., które dotyczyły m.in.: zakresu i częstotliwości badań jakości produkowanej wody oraz oceny możliwości realizacji postanowień zawartych w decyzjach dotyczących poprawy jakości wody;

· WSSE w Katowicach w czerwcu 2001 r. powiadomiła organy samorządowe w Tarnowskich Górach o wykryciu w okresie luty-maj 2000 r. w siedmiu różnych miejscach poboru wód do celów wodociągowych w rejonie Tarnowskich Gór oraz w wodzie pochodzącej z odwadniania szybu "Staszic", zanieczyszczeń wód podziemnych TRI w ilościach przekraczających dopuszczalne zawartości (w dwóch punktach aż 60-krotnie). Nie ustalono jednak źródła zanieczyszczeń, o czym powiadomiono także Wojewodę Śląskiego.

Śląski WIOŚ w związku z brakiem możliwości jednoznacznego wskazania sprawcy zanieczyszczeń, w kwietniu 2001 r. zwrócił się do Starosty Powiatu Tarnogórskiego i Burmistrza Miasta Tarnowskie Góry o rozważenie możliwości zlecenia wykonania przeglądu ekologicznego dla całego rejonu występowania zanieczyszczeń. Nałożenie obowiązku przywrócenia środowiska do stanu właściwego, na podstawie art. 82 ust. 2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, należało do kompetencji starosty;

· Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Szczecinie poinformował w dniu 18.04.2000 r. Prezydenta Szczecina o wynikach badań prób wody nie odpowiadających wymogom sanitarnym, pobranych ze studni przydomowych położonych w pobliżu wysypiska odpadów komunalnych przy ul. Komety w Szczecinie Kluczu. W dniu 22.05.2000 r. Wiceprezydent Szczecina zawiadomił Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o działaniach podjętych przez Zarząd Miasta oraz Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Szczecinie, polegających na zapewnieniu mieszkańcom stałego dostępu do wody pitnej z sieci wodociągowej.

· Kontrola wykazała, że zarządy 10 miast w różnym stopniu i zakresie inwestowały bezpośrednio, bez udziału przedsiębiorstw wodociągowych, z własnych środków, w rozbudowę lub modernizację urządzeń i sieci wodociągowych. W 1999 r. wydatkowały na ten cel 20.494,12 tys. zł, w 2000 r. – 22.221,28 tys. zł, tj. o 8,4% więcej niż w 1999 r.:

· Zarząd Miasta w Katowicach prowadził prace wodociągowe w ramach uzbrojenia terenów pod budownictwo. W 1999r.wydano na ten cel 1.212,34 tys. zł, natomiast w 2000 r. 1.507,44 tys. zł, tj. o 24% więcej;

· Zarząd Miasta w Białymstoku ze środków własnych podejmował działania inwestycyjne związane z rozbudową, przebudową i wymianą sieci wodociągowej w 1999 r. w kwocie 3.343,52 tys. zł i w 2000 r. – 2.406,53 tys. zł.

· Zarząd Miasta we Wrocławiu – w 1999 r. na zadania związane z urządzeniami wodociągowymi wydatkował 2.069,36 tys. zł, w 2000 r. – 3.003,29 tys. zł, tj. o 45,1% więcej;

· Zarząd Miasta Łodzi prowadził wodociągowe działania inwestycyjne w 1999 r. za kwotę 4.813,99 tys. zł, a w 2000r. za 3.234,07 tys. zł, tj. o 32,8% mniej niż w roku poprzednim;

· Zarząd Miasta Częstochowy w 1999 r. zrealizował inwestycje polegające na wybudowaniu sieci wodociągowej o łącznej długości 5.450 mb za kwotę 624,68 tys. zł, w 2000 r. – 5.950 mb sieci wodociągowej za kwotę 734,47 tys. zł.

· Zarząd Miasta w Gdańsku w 1999 r. przeznaczył na inwestycje - remonty sieci i urządzeń wodociągowych - 6.759,84 tys. zł, w tym 3.717,15 tys. zł (54,9%) pochodziło z przychodów ze sprzedaży wody, otrzymanych z "Saur-Neptun Gdańsk" S.A. na podstawie art. 36 ust. 4 kontraktu zawartego w dniu 19.01.1993 r. pomiędzy Zarządem Miastem Gdańsk a spółką "Saur-Neptun Gdańsk" S.A. Analogicznie w 2000 r. z wydatkowanych 4.593,82 tys. zł (o 32% mniej od roku poprzedniego) kwota 2.068,55 tys. zł, tj. 45,0% pochodziła z "Saur-Neptun Gdańsk" S.A. ze sprzedaży wody;

· Zarząd Miasta w Gliwicach finansował i współfinansował inwestycje wodociągowe:

- samodzielnie prowadził inwestycje przeznaczając na nie w 1999 r.- 2.435,06 tys. zł, a w roku 2000 - 1.362,88 tys. zł (o 44% mniej niż w 1999r.),

- partycypował w kosztach zadań inwestycyjnych w ramach tzw. inicjatyw lokalnych finansowanych po połowie przez Urząd Miasta i wnioskodawców w 1999 r. w kwocie 130,82 tys. zł, a w 2000 r. w kwocie 136,70 tys. zł;

· Zarząd Miasta w Poznaniu także finansował i współfinansował inwestycje wodociągowe:

- samodzielnie prowadził inwestycje przeznaczając na nie w 1999 r. 681,40 tys. zł,

- partycypował w kosztach zadań inwestycyjnych w ramach tzw. inicjatyw lokalnych finansowanych przez wnioskodawców i Urząd Miasta w 1999 r. w kwocie 1.016,73 tys. zł, a w 2000 r. w kwocie 1.523,39 tys. zł;

· Zarząd Miasta w Kielcach finansował i współfinansował inwestycje związane z zaopatrzeniem w wodę mieszkańców:

· w 1999 r. wydatkowano 22,34 tys. zł na inwestycję pn. "Ujęcie wody w Dyminach i doprowadzenie wody z Dymin do Kielc" oraz 215,78 tys. zł na budowę wodociągów w ramach tzw. "lokalnych inicjatyw inwestycyjnych", co stanowiło 61,5% kosztów tej inwestycji,

· w 2000 r. wydatkowano 3.140,73 tys. zł na inwestycję pn. "Ujęcie wody w Dyminach i doprowadzenie wody z Dymin do Kielc" oraz 271,56 tys. zł na inwestycje budowy wodociągów osiedlowych i 414,00 tys. zł na budowę wodociągów w ramach tzw. "lokalnych inicjatyw inwestycyjnych", co stanowiło 82,2% kosztów tej inwestycji;

· Zarząd Miasta w Lublinie współfinansował inwestycje wodociągowe w ramach tzw. inicjatyw lokalnych finansowanych przez wnioskodawców i Urząd Miasta w 1999 r. w kwocie 885,41 tys. zł, a w 2000 r. w kwocie 1.960,95 tys. zł.

5. Kontrola wykazała nieprawidłowości w dwóch Urzędach Miast: w Gliwicach i w Białymstoku. Zarządy tych miast przystępując do realizacji zadań inwestycyjnych w zakresie zaopatrzenia w wodę, przy udzielaniu zamówień publicznych nie przestrzegały zasad określonych w ustawie z dnia 10.06.1994 r. o zamówieniach publicznych (t.j. Dz.U. z 1998 r. Nr 119, poz. 773 ze zm.), a ponadto, w jednym przypadku, Zarząd Miasta w Lublinie nielegalnie i nierzetelnie wydatkował środki z budżetu miejskiego na budowę wodociągu dla nieistniejącego osiedla mieszkaniowego:

· Zarząd Miasta Gliwice, dokonując wyboru wykonawcy dla realizacji zadania pn. "Wykonanie połączenia sieci wodociągowych w rejonie ul. Żabińskiego i Łabędzkich w Gliwicach" naruszył przepis art. 51 ust. 1 ustawy o zamówieniach publicznych. Naruszenie polegało na tym, iż umowa (na kwotę 69.962,00 zł brutto) została zawarta w terminie związania ofertą, jednak nie został zachowany 7 dniowy termin, do dnia jej zawarcia, jaki powinien upłynąć od dnia ogłoszenia wyniku przetargu na tablicy ogłoszeń Urzędu Miejskiego. Umowę podpisano po upływie dwóch dni od ogłoszenia wyników przetargu.

· Zarząd Miasta Białystok zlecając realizację zadań inwestycyjnych, w 2 na 11 zbadanych przetargów nie przestrzegał przepisów art. 15 ustawy o zamówieniach publicznych. W obu przypadkach, tj. wykonania w 1999 r. kanalizacji w ul. Kujawskiej oraz wodociągu w ul. Oczki i Chętnika w Białymstoku, wykonawców wyłoniono w drodze przetargu nieograniczonego poprzez wywieszenie ogłoszeń (w pierwszym przypadku przez 12 dni i w drugim 4 dni) na tablicy w Urzędzie, nie stosując pełnej procedury przetargowej, pomimo, że kosztorysy inwestorskie przekraczały kwotę 30 tys. EURO. Kosztorysowe wartości zamówień wynosiły odpowiednio 131.003,80 zł netto (wg średniego kursu EURO w dniu 01.07.1999 r. – 4,072 zł) i 136.028,38 zł (wg średniego kursu EURO z dnia 16.09.1999 r. – 4,3260 zł). Przyczyną powstania nieprawidłowości były zaniedbania pracowników Wydziału Budownictwa i Inwestycji Urzędu polegające m.in. na: nie skorygowaniu wartości kosztorysowej ze względu na zmniejszenie zakresu robót (w pierwszym przypadku), sporządzeniu kosztorysu inwestorskiego na całe zadanie dopiero po 6 dniach od ogłoszenia przetargu, co naruszało przepis art. 35 ust. 2 ustawy o zamówieniach publicznych.

· Zarząd Miasta w Lublinie sfinansował z budżetu miejskiego budowę sieci wodociągowej dla nie istniejącego i nie przewidzianego w planie zagospodarowania przestrzennego osiedla mieszkaniowego "Poligon", którego budowa zaplanowana została przez Zarząd Miasta w porozumieniu z Wojskową Agencją Mieszkaniową – Oddział Rejonowy w Lublinie – bez odpowiedniej w tej sprawie uchwały Rady Miejskiej. Z budżetu Miasta, na realizację tej sieci, wydatkowano w 2000 r. kwotę 6,1 tys. zł, a w budżecie na 2001 r. przewidziano wydatki na sumę 100 tys. zł.

6. Prezes Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast w informacji przedstawionej w dniu 19.10.2001 r. na podstawie art. 29 ust. 2 lit. f ustawy o NIK stwierdził m.in., że w 1998 r. powołał Radę do spraw regulacji ekonomicznych, dostępności usług oraz metodologii ustalania opłat w sektorze wodociągowo-kanalizacyjnym, która opracowała zestaw standardów funkcjonowania tego sektora, mających na celu m.in. podniesienie jakości i ciągłości usług. Spopularyzował opracowanie pt.: "Zintegrowana metoda oceny standardów ustawy w zakresie strat wody w sieciach wodociągowych", w której wskazano również na przedsięwzięcia konieczne dla kontroli i trwałego zmniejszenia strat wody, w tym zadania organizacyjno-obsługowe, modernizacyjne i remontowe.

3. Stan formalno-prawny gruntów związanych z ujęciami wód, zakładami uzdatniania oraz ze strefami ochronnymi.

Jak wynika z ustaleń kontroli, spośród badanych urzędów miast tylko w 6 z nich, tj.: w Bydgoszczy, Sosnowcu, Zabrze, Gdyni, Szczecinie i w Warszawie uporządkowany był stan prawny gruntów, na których zlokalizowano ujęcia wód i stacje uzdatniania wody wraz ze strefami ochronnymi. W pozostałych miastach nie unormowano stanu formalno-prawnego dla części gruntów, na których usytuowane zostały obiekty gospodarki wodnej, przy czym w niektórych z nich trwały prace nad uporządkowaniem tego stanu:

- Zarząd Miasta Wrocławia nie doprowadził do uregulowania tytułu prawnego do gruntów między Gminą, a MPWiK Sp. z o.o. o powierzchni 321,98 ha, na których znajdują się ujęcia wód, pompownie, stawy infiltracyjne i zakłady uzdatniania wody. Ogólna powierzchnia ww. terenów będących w posiadaniu MPWiK Sp. z o.o. wynosiła wg danych ewidencji gruntów 346,22 ha lecz tylko teren Zakładu Produkcji Wody "Na Grobli" o powierzchni 24,24 ha, tj. 7% gruntów, ma uregulowany stan prawny i został przekazany do MPWiK przez Zarząd Miasta w użytkowanie wieczyste;
- w Urzędzie Miejskim w Lublinie nie został uregulowany stan prawny większości użytkowanych przez MPWiK Sp. z o.o. nieruchomości będących własnością Gminy Lublin; Z 13 zabudowanych działek o powierzchni 50 ha tylko dwie działki o powierzchni 3,8 ha przekazane zostały spółce w użytkowanie wieczyste aktem notarialnym;
- w zakresie uregulowania stanu formalno-prawnego gruntów z ujęciami wód i stacjami uzdatniania wody dla m. Torunia, w toku kontroli ustalono, że z 241 działek, na których zlokalizowane były urządzenia zaopatrzenia w wodę dla 36 działek (6,7%) prowadzone były działania w zakresie uregulowania tego stanu;
- do końca 2000 r. na terenie Gminy Gdańsk nie został uregulowany stan formalno-prawny gruntów, na których wybudowane były: ujęcie wody, hydrofornia "Chełm", zbiornik wody "Wysoki Dwór", ujęcie i hydrofornia "Sobieszewo", zbiornik wody "Migowo";
- w Urzędzie Miasta w Radomiu osiem z trzynastu nieruchomości, na których zlokalizowane były ujęcia wody, miało uregulowany stan prawny; w jednym przypadku toczyło się postępowanie, a w czterech przypadkach Urząd nie potrafił określić stanu prawnego nieruchomości, na których usytuowane były ujęcia wody.

Zdaniem NIK krytycznie należy ocenić przewlekłość działań zmierzających do uregulowania stanu prawnego gruntów, na których zlokalizowane są obiekty związane z zaopatrzeniem mieszkańców w wodę.

3. Zaopatrzenie w wodę ze studni publicznych

1. Z ustaleń kontroli wynika, że 9 na 20 zbadanych miast: Gliwice, Białystok, Kielce, Lublin, Radom, Sosnowiec, Zabrze, Bytom i Częstochowa nie posiadało studni publicznych. W Katowicach dwa naturalne źródła wody stanowiły publiczne ujęcia wody. W pozostałych 11 miastach ilość studni publicznych, uznawanych w niektórych urzędach miast za studnie awaryjne, była różna, np.: od 29 studni, w tym 4 o głębokości przekraczającej 30 m - w Gdyni, do 354 studniawaryjnych, w tym 18 (5,1%) o głębokości przekraczającej 30 m - w Krakowie, ponadto w:

- Bydgoszczy 92 studnie awaryjne o głębokości od 8,5 do 183 m,
- Gdańsku 83 studnie o głębokości od 16 do 42 m,
- Łodzi 252 studnie awaryjne, przy czym w ramach programu udostępniania wody głębinowej nie wymagającej uzdatniania w 2000 r. oddano jedną studnię, a następna jest w końcowym etapie realizacji,
- Poznaniu 251 studni w tym 40 (tj.15,9%) o głębokości przekraczającej 30 m oraz 2 naturalne źródła znajdujące się w lasach komunalnych,
- Szczecinie 122 studnie,
- Toruniu 62 studnie, w tym 6 ujmujących wodę z utworów kredowych i 56 z utworów czwartorzędowych,
- Wrocławiu 241, w tym 20 studni głębinowych od 28 do 139 m,
- Warszawie 90 studni, w tym 80 ujmujących wodę z utworów oligoceńskich (o głębokości 210-285 m) i 10 z utworów czwartorzędowych (23 – 48 m).

Niezadowolające było rozeznanie zarządów miast o ilości, stanie technicznym studni publicznych oraz o jakości wód z nich ujmowanych, podawanych do ogólnodostępnych zaworów czerpalnych. Zarządy miast nie nawiązały odpowiedniej współpracy z właściwymi stacjami sanitarno- epidemiologicznymi, które na podstawie art. 106 ust. 1 ustawy Prawo wodne sprawują kontrolę jakości wody pobieranej z urządzeń zaopatrzenia w wodę. Stacje sanitarne nie dysponowały aktualnymi wykazami ujęć zakwalifikowanych jako studnie publiczne, które wymagały nadzoru sanitarnego, o którym mowa w art. 1 pkt 1 i art. 4 pkt 1 ustawy o Inspekcji Sanitarnej. Było to konsekwencją nierzetelności w aktualizowaniu tych wykazów oraz braku odpowiednich mechanizmów administracyjnych zapewniających informowanie właściwych stacji sanitarnych o studniach publicznych udostępnionych ludności do korzystania. Organy samorządowe i służby sanitarne, z terenu objętego ich właściwością, dysponowały rozbieżnymi i niepełnymi danymi. Np.:

- Według WSSE w Warszawie na koniec 2000 r. w stolicy było ogółem 101 studni publicznych, w tym 28

objętych było nadzorem WSSE. Z kolei według informacji uzyskanych od Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Warszawie ("PIS") na terenie miasta funkcjonowało 99 studni publicznych, z których w przypadku 3 nie znano głębokości, a w 5 wielkości poboru wody. Natomiast z informacji uzyskanych podczas kontroli na podstawie art. 29 pkt 2 lit f. ustawy o NIK, od wszystkich (11) gmin (dzielnic) warszawskich, do których kompetencji należał nadzór nad studniami publicznymi, w mieście funkcjonowało 90 studni publicznych, dwie kolejne studnie uruchomiono w 2001 r., o czym stanowi art. 103 ustawy Prawo wodne.

Różnice pomiędzy ilością studni zakwalifikowanych jako studnie publiczne w urzędach miast i w WSSE stwierdzono podczas kontroli także w następujących miastach: w Łodzi w Urzędzie Miasta – 252 studnie, w WSSE – 237 studni, odpowiednio w Poznaniu 251 i 222 studnie, w Krakowie 354 i w WSSE w 1999 r. – 265 studni, w 2000 r. - 249 studni, w Szczecinie w Urzędzie Miasta 122 studnie, a w WSSE w 1999 r. – 38, w 2000 r. - 36 studni.

Zarządy miast nie posiadały rozeznania o wielkości poboru wody ze studni publicznych, ze względu na brak danych w tym zakresie w jednostkach administrujących studniami publicznymi. Utrzymanie i eksploatacja urządzeń zaopatrzenia w wodę należy do właściciela tych urządzeń, o czym stanowi art. 103 ustawy Prawo wodne. Przyczyną tego stanu był brak opomiarowania (liczników) wody pobieranej ze studni publicznych, a także przeświadczenie o bardzo ograniczonym poborze wody zwłaszcza ze studni spełniających rolę awaryjnych. Jedynie w Warszawie, chociaż dla części studzien, tj. dla 66 spośród 90, wg informacji uzyskanych z gmin (na podstawie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK), łączny pobór wód określono w wysokości 286,7 tys. m³ w 1999 r. i 277,7 tys. m³ w 2000 r.

2. Zarządy miast nie wykazywały należytego zainteresowania jakością wód dostarczanych mieszkańcom ze studni publicznych oraz stanem technicznym studni i urządzeń uzdatniających. Kontrola wykazała, że jakość wody w zaworach czerpalnych ujęć ze studni publicznych, znajdujących się na terenie miast objętych kontrolą, według badań przeprowadzonych przez Inspekcję Sanitarną, niektórych administratorów oraz nieliczne zarządy miast, charakteryzowała się ogólnie niezadowalającą jakością. Było to spowodowane m.in. brakiem odpowiednich filtrów i urządzeń uzdatniających wodę pobieraną z tych studzien, a także niewłaściwym ich utrzymywaniem. Mimo to zarządy miast nie podejmowały działań w celu doprowadzenia urządzeń do stanu odpowiadającego warunkom określonym przepisami, jak również w celu ograniczenia korzystania ze studni lub zwiększenia efektywności procesów uzdatniania wody studziennej. Brak było dostatecznego zainteresowania ilością wykonywanych badań wody, oraz dbałości o ich przeprowadzanie, a także kontroli ujęć zgodnie z obowiązującymi przepisami w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze. Np.:

· Administrator studni publicznych – Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Poznaniu - w jednokrotnych badaniach wody dostarczanej mieszkańcom z 42 studni przeprowadzonych w 1999 r. stwierdził, że woda tylko z dwóch studni spełniała wymagania sanitarne, a z pozostałych przekroczenia wartości normatywnych dotyczyły od 1 do 8 wskaźników, w tym głównie: mętności w 14 studniach (33,3% badanych), żelaza i manganu w 24 studniach (57,1% badanych), siarczanów 25 studni (59,5%). W 5 (tj. 11,9%) studniach stwierdzono podwyższony wskaźnik barwy oraz podwyższoną zawartość cynku. Stwierdzono również skażenia bakteriologiczne.

· W Krakowie, według dokumentacji Urzędu Miasta w kontrolowanym okresie w 310 studniach woda badana z częstotliwością 1 do 3 razy w roku wykazywała niewłaściwą jakość w zakresie bakteriologicznym i fizykochemicznym. Przekroczenia dotyczyły wskaźników: mętności, barwy, zawartości żelaza, manganu oraz amoniaku.

· We Wrocławiu w 1999 r., w jednokrotnie przeprowadzonych badaniach wody z 12 studni kopanych, woda z 6 studni nadawała się do picia po przegotowaniu, natomiast w 2000 r. spośród 28 studni kopanych, w 22 studniach stwierdzono wodę niezdatną do picia.

3.3. Ujmowanie, uzdatnianie i rozprowadzanie wody wodociągowej

3.3.1. Ujmowanie wód

W wyniku kontroli ustalono, że 18 spośród 20 analizowanych miast, w celu zaspokojenia potrzeb na wodę do picia i cele gospodarcze, zaopatrywało się z następujących ujęć – Załącznik Nr 3:

· w 11 miastach z 22 ujęć wód powierzchniowych: w Białymstoku, Bydgoszczy, w Gdańsku, w Toruniu i we Wrocławiu – po jednym ujęciu, w Łodzi, Poznaniu, Szczecinie, w Warszawie – po 2

ujęcia, w Krakowie – 4 ujęcia i w Sosnowcu – 5 ujęć;

- w 6 miastach z 7 **ujęć wód infiltracyjnych**: w Białymstoku, Gdańsku, Poznaniu, Toruniu, we Wrocławiu – po jednym ujęciu, w Warszawie – 2 ujęcia;
- w 17 miastach łącznie z 97 **ujęć wód podziemnych** składających się z kilku do kilkudziesięciu studzien.

W 2 miastach: w Katowicach i w Bytomiu przedsiębiorstwa wodociągowe kupowały wodę dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców:

- w Katowicach Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji nie posiadało własnych ujęć i kupowało wodę z Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów w Katowicach oraz Rejonowego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Tychach,
- w Bytomiu, Bytomskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. nie posiadało własnych ujęć i kupowało wodę od Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów w Katowicach.

W okresie objętym kontrolą: w Białymstoku, Gdańsku, Poznaniu, Toruniu, Warszawie i we Wrocławiu eksploatację wód prowadzono z wszystkich trzech rodzajów ujęć: powierzchniowych, infiltracyjnych i podziemnych. W Częstochowie, Gdyni, Kielcach, Lublinie, Radomiu – zapotrzebowanie na wodę zaspokajano wyłącznie w oparciu o ujęcia wód podziemnych, a w Bydgoszczy, Krakowie, Łodzi, Szczecinie w oparciu o ujęcia wód powierzchniowych i podziemnych. W Zabrze i w Gliwicach poza eksploatacją ujęć wód podziemnych dokonywano zakupu wody, głównie z Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów w Katowicach. Spośród analizowanych miast jedynie m. Sosnowiec zaopatrywane było wyłącznie z ujęć wód powierzchniowych: Dzieńkowice, rz. Sztola – Zakład Maczki, Kanał Piaskownia, Zbiornik Czaniec w Kobiernicach, Zbiornik Goczałkowice – ciąg technologiczny “Gocza II” – Załącznik Nr 3.

W kontrolowanych 14 przedsiębiorstwach wodociągowych zaopatrzenie w wodę, wyłącznie w oparciu o ujęcia wód podziemnych, prowadziły przedsiębiorstwa: w Gdyni, Kielcach i w Radomiu. Największy pobór tych wód w 2000 r. stwierdzono w przedsiębiorstwach wodociągowych zaopatrujących w wodę: m. Gdynia – 21,603 tys. m³, m. Kielce – 17.696,8 tys. m³, a najmniejszy m. Radom – 16.211,5 tys. m³. W Gliwicach i w Zabrze w ogólnym poborze wody, odpowiednio 19.070,0 tys. m³ i 15.731,1 tys. m³, wody podziemne stanowiły 71,2% i 58,4%. Pozostałą ilość wody przedsiębiorstwa te kupowały od Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów w Katowicach, ponadto przedsiębiorstwo w Zabrze kupowało wodę od Kopalni Węgla Kamiennego “Pstrowski” – Załącznik Nr 5.

W Białymstoku, Gdańsku, Poznaniu, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu prowadzono eksploatację ujęć wód powierzchniowych, infiltracyjnych i podziemnych, a w pozostałych miastach: w Bydgoszczy, Krakowie i w Szczecinie ujęć wód powierzchniowych i podziemnych. W 2000 r. największy udział wód podziemnych w łącznym poborze stwierdzono w przedsiębiorstwie wodociągowym w Gdańsku 71,4%, w Poznaniu – 56,4%, a najmniejszy w Warszawie – 0,7% i w Krakowie – 2,4%.

W wyniku kontroli ustalono, że 14 przedsiębiorstw wodociągowych za pośrednictwem posiadanych: 15 ujęć wód powierzchniowych, 7 ujęć wód infiltracyjnych i 76 ujęć wód podziemnych pobrało w 2000 r. łącznie 613.616,6 tys. m³ wody, tj. o 9.135,9 tys. m³ wody mniej niż w 1999 r., co stanowi 1,5%. Z ilości tej z ujęć powierzchniowych i infiltracyjnych wyeksploatowano 413.962,8 tys. m³, tj. o 2,0% mniej niż w 1999 r., z ujęć wód podziemnych 199.653,8 tys. m³ wody, tj. o 0,2% mniej niż w 1999 r. Tylko w 3 miastach: w Bydgoszczy, Gdyni i w Warszawie pobór był większy w porównaniu z 1999 r. odpowiednio o: 3,1%, 1,6%, 2,8%.

Średni udział wód podziemnych w ogólnym poborze wód w 14 kontrolowanych przedsiębiorstwach zwiększył się z 32,1% w 1999 r. do 32,5% w 2000 r. Na wzrost ten miała wpływ działalność 6 przedsiębiorstw wodociągowych: w Gdańsku, gdzie udział eksploatowanych wód podziemnych zwiększył się z 69,2% do 71,4%, w Krakowie z 2,1% do 2,4%, w Poznaniu z 53,5% do 56,4%, w Toruniu z 49,1% do 52,4, we Wrocławiu z 39,6% do 47,3%, w Zabrze z 54,2 do 58,4 %. W 3 miastach, w których źródłem zaopatrzenia w wodę były wyłącznie wody podziemne (w Gdyni, Kielcach, Radomiu), łącznie pobór wody w 2000 r. wyniósł 54.509,7 tys. m³ wody i w porównaniu z wielkością poboru tych wód w 1999 r.

zmniejszył się o 770,7 tys. m³, co stanowi 1,4%. Spośród ww. miast jedynie w Gdyni w 2000 r. zwiększył się pobór wody o 330 tys. m³ wody, tj. o 1,5% w porównaniu z 1999 r. - Załącznik Nr 4 i 5.

Do odbiorców dostarczono ogółem w 1999 r. o 17,4% wody mniej niż pobrano z ujęć wód, natomiast w 2000 r. straty te wyniosły 19,9% i wahały się od 5,5% w Gdańsku do 25,5% w Gliwicach (Załącznik Nr 4 i 5).

3.3.2. Uzdatnianie wód

Poziom zanieczyszczenia ujmowanych wód oraz wymagania stawiane jakości wody, podawanej do sieci wodociągowej, zgodnie z obowiązującymi przepisami, tj. rozporządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 maja 1977 r. oraz Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, wody w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej powodowały, że dla spełnienia wymagań w poszczególnych miastach stosowano odpowiednie technologie uzdatniania ujmowanych wód. Były one zależne przede wszystkim od rodzaju zanieczyszczeń tych wód i możliwości finansowych przedsiębiorstw wodociągowych.

W wyniku kontroli ustalono, że spośród 14 przedsiębiorstw wodociągowych tylko Wodociągi Kieleckie Sp. z o.o., które pobierały wodę wyłącznie z ujęć wód podziemnych, nie stosowały uzdatniania. Jedynie na wyjściu do sieci, ze zbiornika zbiorczego, poddawano wodę dezynfekcji – chlorowaniu. Pozostałe przedsiębiorstwa wodociągowe, które także zaopatrywały się w wodę wyłącznie z ujęć wód podziemnych, zależnie od jakości tych wód stosowały: napowietrzanie, dezynfekcję dwutlenkiem chloru i chlorem, odmanganianie - np. w Radomiu, napowietrzanie, filtrację i dezynfekcję – np. Gdyni i w Gliwicach, przy czym w Gdyni na 12 ujęć tylko z 7 ujęć woda była uzdatniana, a w Gliwicach woda z 5 studni była tłoczona bezpośrednio do sieci, z 4 poprzez lokalne stacje odżelaziania, także bezpośrednio do sieci, z pozostałych studni wodę kierowano do stacji uzdatniania.

W uzdatnianiu wód powierzchniowych przeważnie stosowano procesy klasyczne: koagulację, sedymentację, filtrację, napowietrzanie i dezynfekcję - chlorowanie. Pięć przedsiębiorstw zaopatrujących w wodę: Białystok, Gdańsk, Kraków, Szczecin i Warszawę w procesie uzdatniania wody stosowało również ozon. W dwu miastach – w Gdańsku i w Warszawie do procesu uzdatniania włączono także odmanganianie.

Z ustaleń kontroli wynika, że stosowane procesy uzdatniania, często zróżnicowane, w większości miast były niewystarczające. W efekcie jakość wody podawanej do sieci nie zawsze odpowiadała wymaganym warunkom.

3.3.3. Długość, rozwój i stan sieci wodociągowych

Sieci wodociągowe, zarządzane przez 14 objętych kontrolą przedsiębiorstw, o długości w 2000 r. od 403,2 km w Zabrzu, 416,2 km w Toruniu do 1.743,1 km w Krakowie i 2.310,9 km w Warszawie, tworzyły w większości miast, charakterystyczne dla dużych aglomeracji, układy pierścieniowe z odgałęzieniami zasilającymi obszary przyległe. Wodę dostarczano poprzez sieci wodociągowe podzielone na niezależnie zasilane strefy.

Z ustaleń kontroli wynika, że z wyjątkiem Zabrza, w pozostałych miastach rozbudowywano sieci wodociągowe. W 2000 r. w 14 miastach, gdzie funkcjonowały kontrolowane przedsiębiorstwa, łączna długość sieci wodociągowych wynosiła 13.473,9 km i była większa o 244,2 km, tj. o 1,8% niż w 1999 r. - Załącznik Nr 12 i Nr 13. Największy przyrost długości sieci wodociągowej w 2000 r. w porównaniu do długości w 1999 r. stwierdzono: w Warszawie – o 68,1 km (całkowita długość sieci w 1999 r. – 2.242,8 km), w Krakowie – o 42,7 km (w 1999 r. – 1.700,4 km), w Białymstoku – o 31,9 km (w 1999 r. - 903,9 km), w Kielcach – o 22,7 km (w 1999 r. - 541,9 km), we Wrocławiu – o 19,3 km (w 1999 r. – 1.382,3 km). Najmniejszy przyrost wystąpił: w Radomiu – o 0,8 km (w 1999 r. – 622,4 km), w Szczecinie – o 3,0 km (w 1999 r. – 746,9 km), w Gdyni – o 3,2 km (w 1999 r. – 437,2 km) – Załącznik Nr

3.

Jedynie w Zabrzeńskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji odnotowano zmniejszenie długości sieci wodociągowej o 10,5 km. Wynikało to z błędnego sposobu ewidencji środków trwałych w przedsiębiorstwie, co wykazała inwentaryzacja przeprowadzona w 2000 r. przez Przedsiębiorstwo. ZPWIK w lutym 2001 r. przystąpiło do weryfikacji i aktualizacji bazy danych dotyczących długości sieci wodociągowej. Do dnia zakończenia kontroli prac tych nie zakończono.

Sieć wodociągowa w analizowanych miastach wykonana była głównie z rur żeliwnych: w 1999 r. łączna ich długość wynosiła 6.997,7 km, tj. 52,9% całkowitej długości sieci we wszystkich 14 badanych miastach, a w 2000 r. – 7.089,2 km, tj. 52,7%. W mniejszym zakresie sieć wykonana była z rur stalowych: w 1999 r. – łączna ich długość wynosiła 2.699,0 km, co stanowiło 20,4% całkowitej długości, w 2000 r. – 2.796,2 km, tj. 20,8% łącznej długości sieci oraz z rur azbestowo-cementowych, których łączna długość w 1999 r. wynosiła 783,7 km, a w 2000 r. – 767,5 km, co stanowiło odpowiednio 5,9% i 5,7%. Rurociąg z ołowiu stwierdzono jedynie w Gdańsku, na długości 12,3 km, co stanowiło 1,24% całkowitej długości sieci wodociągowej w tym mieście w 1999 r., a 1,22% w 2000 r. W analizowanych miastach, z wyjątkiem Zabrze i Gliwic, na odcinkach od 0,2% długości w Radomiu do 22,8% w Bydgoszczy sieć wodociągowa wykonana była z rur azbestowo-cementowych. Nowych rurociągów w badanych miastach z tego materiału nie wykonywano, a w kilku miastach dokonano ich wymiany: w Białymstoku na odcinku 3,4 km (tj. 0,5% długości sieci wodociągowej), w Bydgoszczy na długości 3,3 km (0,9%), w Toruniu na 3,5 km (0,9%) oraz w Warszawie na długości 5,8 km (0,6%).

Stwierdzono, że w kontrolowanych przedsiębiorstwach, przy rozbudowie sieci wodociągowych odchodzono stopniowo od ww. tradycyjnych technologii na rzecz tworzyw sztucznych, tj. rur PCW i PE. Ich udział w ogólnej długości sieci w 1999 r. wynosił odpowiednio 11,1% (1.465,2 km) i 7,9% (1.040,5 km), a w 2000 r.: 11,2% (1.508,0 km) i 8,7 (1.169,5 km) – Załączniki Nr 12 i Nr13.

Najstarsze przewody sieci wodociągowej miast Górnego Śląska pochodzą z końca XIX wieku i stanowią blisko 50% jej długości. W kontrolowanych miastach większość sieci wodociągowych osiągnęła wiek 50 do 100 lat.

Kontrola wykazała, że w badanym okresie na terenie 12 miast zmniejszyła się ilość awarii wodociągowych, natomiast w dwu miastach (we Wrocławiu i w Toruniu) nastąpił wzrost awaryjności sieci wodociągowej – Załącznik Nr 14. Ogółem w 14 przedsiębiorstwach wodociągowych odnotowano 33.664 awarie sieci, z czego 16.987 w 1999 r. W 2000 r. było o 310 awarii mniej, tj. o 1,8%.

Największy spadek ilości awarii w 2000 r. w stosunku do 1999 r. odnotowano w Gliwicach – o 353 awarie, w Gdańsku i w Gdyni - o 113 awarii. Stwierdzono wzrost ilości awarii w Toruniu, gdzie w 1999 r. odnotowano wprawdzie 69 awarii, ale w 2000 r. było ich o 18 więcej, tj. o 26,1%. We Wrocławiu z kolei przy dużej ilości awarii w 1999 r. – 4.862, w 2000 r. nastąpił ich wzrost o 597, tj. o 12,3%. W Poznaniu ilość awarii praktycznie nie uległa zmianie – 223 w 1999 r. i 224 w 2000 r.

W wyniku kontroli ustalono, że w 9 miastach spośród 14 analizowanych, wzrosły straty wody w sieci wyrażone ilorazem wody wtłoczonej, zmniejszonej o ilość wody sprzedanej oraz zużytej na płukanie sieci i potrzeby własne obiektów przez wodę wtłoczoną. Największy wzrost w 2000 r. w porównaniu do 1999 r. stwierdzono w Kielcach – 1,23 p.% oraz w Bydgoszczy – 1,17 p.%, w Białymstoku – 1,16 p.%, w Gdańsku – 1,12 p.%. Największe zmniejszenia strat w 2000 r. w stosunku do 1999 r. stwierdzono w Gliwicach – 0,78 p.%, w Szczecinie – 0,86 p.% oraz w Warszawie – 0,87 p.% - Załącznik Nr 14.

4. Działania podejmowane w celu oszczędności wody

Z ustaleń kontroli wynika, że przedsiębiorstwa wodociągowe nie podejmowały specjalnych działań w zakresie oszczędzania wody, głównie z powodu zmniejszającego się zapotrzebowania. Na poziom zużycia wody m.in. miało wpływ opomiarowanie dostarczanej wody, poprzez instalowanie wodomierzy, co powodowało, że użytkownicy ze względów ekonomicznych oszczędniej z niej korzystali.

Spośród 20 urzędów miast, w 8: w Kielcach, w Poznaniu, Gliwicach, Zabrze, Lublinie, Szczecinie, Bydgoszczy i w Toruniu brak było programów oszczędnego gospodarowania wodą, natomiast na terenie 10: we Wrocławiu, w Poznaniu, Radomiu, Gliwicach, Bytomiu, Lublinie, Gdańsku, Bydgoszczy, Gdyni i w Łodzi, nastąpiło zmniejszenie zapotrzebowania na wodę na skutek modernizacji w przemyśle i opomiarowania odbiorców. W dwóch miastach: w Poznaniu i we Wrocławiu wodomierze zostały zainstalowane z inicjatywy mieszkańców, w 8 pozostałych, gminy wyposażyły instalacje wodociągowe w wodomierze.

W związku ze spadkiem zapotrzebowania na wodę większość przedsiębiorstw nie wykorzystywała swoich zdolności produkcyjnych. Np. ZWiK Sp. z o.o. w Szczecinie spośród 2 ujęć wód powierzchniowych i 6 ujęć wód podziemnych, ograniczyła eksploatację 1 ujęcia wód powierzchniowych i 4 ujęć wód podziemnych, PWiK w Gdyni Sp. z o.o. eksploatowała 101 studni głębinowych w 12 ujęciach wody i wykorzystywała 45% swoich rocznych zdolności produkcyjnych, PWiK Sp. z o.o. w Gliwicach zaopatrywała miasto w wodę z 3 ujęć składających się łącznie z 24 studni i wykorzystywała ca 86% możliwości eksploatacyjnych tych ujęć, Wodociągi Kieleckie Sp. z o.o. eksploatowały ujęcie wód podziemnych w Białogonie i w Zagnańsku oraz 8 awaryjno-wspomagających studni głębinowych, usytuowanych w granicach administracyjnych m. Kielce i w badanym okresie ujmowały 54,5% i 52,6% ilości wody dopuszczonej do poboru pozwoleniami wodnoprawnymi.

W wyniku kontroli stwierdzono, że w 2000 r. kontrolowane przedsiębiorstwa dostarczyły odbiorcom 491.481,4 tys. m³ wody, tj. o 122.135,2 tys. m³, tj. o 19,9% mniej niż pobrano z ujęć. W 1999 r. straty te były mniejsze i wynosiły 17,4%.

Największe straty wody w stosunku do ilości wody pobranej z ujęć w 2000 r. stwierdzono w przedsiębiorstwach działających na terenie: Gliwic (25,5%), Zabrze (24,4%), Białegostoku (22,3%) oraz Wrocławia (21,6%). Najmniejsze straty odnotowano na terenie Gdańska (5,5%).

W 2000 r. do sieci wtłoczono 563.206,3 tys. m³ wody uzdatnionej, tj. o 50.410,3 tys. m³, tj. o 8,2% mniej niż pobrano z ujęcia. W MPWiK w Warszawie straty wody w stacjach uzdatniania wynosiły 15,6%, a po dostarczeniu do odbiorców 22,8%. W pozostałych miastach ubytki wody związane z uzdatnianiem były mniejsze niż podczas przesyłu i dystrybucji wody. W Zabrzeńskim PWiK Sp. z o.o. po uzdatnieniu wynosiły 0,2%, w ZWiK Sp. z o.o. w Szczecinie i MWiK Sp. z o.o. w Bydgoszczy – 2,8%, a u odbiorców odpowiednio: 24,4%, 18,1% i 19,5%. W Wodociągach Kieleckich Sp. z o.o., gdzie ujmowane wody podziemne wymagały tylko dezynfekcji do odbiorców dostarczono o 16,1% wody mniej niż pobrano z ujęć. W pozostałych przedsiębiorstwach, które ujmowały wyłącznie wodę podziemną straty wody po uzdatnieniu wynosiły: w PWiK Sp. z o.o. w Gliwicach – 5,9%, w Wodociągach Miejskich Sp. z o.o. w Radomiu – 4,8%, w PWiK w Gdyni Sp. z o.o. – 1,1%. Natomiast w miejscu dostarczenia wody, w porównaniu z ilością pobraną z ujęć, odpowiednio: o 25,5%, 19,0%, 16,3% - Załącznik Nr 4 i Nr 5.

5. Systemy ochrony przed poborem wód nadmiernie zanieczyszczonych lub skażonych
Klasyfikację wód oraz warunki jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód określa rozporządzenie Ministra Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r., stosownie do którego tylko wody klasy pierwszej (I) nadają się do zaopatrzenia ludności w wodę.
W wyniku kontroli ustalono, że spośród 14, objętych badaniami, zakładów dostarczających wodę do picia i na cele gospodarcze, 3 zakłady: w Gdyni, Kielcach, w Radomiu korzystały wyłącznie z wód podziemnych. W Gliwicach i w Zabrze poza ujmowaną wodą podziemną dokupywano wodę od

innych producentów. Pozostałe miasta zaopatrywano w wodę z zasobów wód podziemnych i powierzchniowych, w tym w dużej mierze z ujęć wód powierzchniowych. Jakość eksploatowanych wód powierzchniowych klasyfikowała się najczęściej do pozaklasowych lub III klasy czystości. Ujmowana woda powierzchniowa jest trudnym surowcem do uzdatniania z uwagi na różnorodność zawartych w niej zanieczyszczeń oraz okresowe zmiany ilości i stężeń tych zanieczyszczeń, wywołane m.in. przejściem fali powodziowej, czy awaryjnym zanieczyszczeniem wody. Najczęściej występujące ponadnormatywne wartości dotyczyły wskaźników: odczynu pH, mętności, i barwy, zapachu, twardości ogólnej, zasadowości, żelaza ogólnego, manganu, chlorków, amoniaku, fosforanów, azotynów, azotanów, azotu amonowego, utlenialności, tlenu rozpuszczalnego, BZT₅ i miana Coli.

Jak wynika z ustaleń kontroli spośród 9 zakładów ujmujących wody powierzchniowe lub infiltracyjne, tylko 6 zakładów, zaledwie dla części ujęć, zastosowało systemy sygnalizujące o nadmiernym zanieczyszczeniu ujmowanych wód powierzchniowych. Jedynie dwa zakłady dysponowały urządzeniami automatycznymi umożliwiającymi natychmiastowe odłączenie dopływu takich wód.

· *MPWiK S.A. w Krakowie – posiadało system wczesnego ostrzegania przed zanieczyszczeniem wód powierzchniowych przy rzece Rudawa. W przypadku nadmiernego wzrostu zanieczyszczeń następowało odłączenie dopływu wody z rzeki do zbiornika retencyjnego o pojemności 1.000.000 m³. Zakład pobiera wodę do uzdatniania tylko ze zbiornika retencyjnego, aż do ustania zagrożenia. Na zbiorniku Dobczyce ujęcie wyposażono w trzy komory czerpne zlokalizowane na różnych poziomach poniżej zwierciadła wody. Po przekroczeniu wartości wskaźników alarmowych zmienia się poziom poboru wody. W stacji uzdatniania Bielany po przekroczeniu granicznej wartości mętności, wyłączany był pobór wody surowej, a zakład mógł pracować przez 3 doby korzystając z wody zgromadzonej w zbiorniku wody surowej (20.000 m³) oraz z wody zgromadzonej w tzw. filtrach powolnych (ok. 44.000 m³ wody).*

· *Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o. – W 1999 r. na ujęciu powierzchniowym Drwęca został zainstalowany eksperymentalny zestaw biologicznej stacji wczesnego ostrzegania i wykrywania skażeń.*

· *Poznańskie Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. – Dla ujęcia wody powierzchniowej Dębina od 01.09.1994 r. funkcjonował system biomonitoringu, którego celem było sygnalizowanie potencjalnych skażeń wody. Bioindykatorami były małże. Biomonitoring polegał na ciągłej obserwacji i rejestracji ruchów małży w akwarium przepływowym.*

· *Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. we Wrocławiu – zakład nie był wyposażony w system sygnalizacji o nadmiernym zanieczyszczeniu wody dla ujęć wód powierzchniowych: Na Grobli i Mokry Dwór natomiast zorganizował kontrole jakości wody w trzech punktach na rzece Oławie, (najbardziej oddalony punkt zlokalizowano 50 km od ujęcia) oraz w trzech punktach na rzece Nysa Kłodzka.*

· *Wodociągi Białostockie Sp. z o.o. w Białymstoku – Spółka nie dysponowała urządzeniami zapewniającymi automatyczny pomiar jakości wody oraz alarmującymi o ewentualnych zagrożeniach. Zakład prowadził monitoring jakości wody w rzece Supraśl, zasilającej ujęcie powierzchniowo-infiltracyjne w Wasilkowie, przez codzienne badanie jakości wody.*

· *Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie przystąpiło w 1998 r. do realizacji zadania dotyczącego wszystkich zakładów produkujących wodę, p.n. “Monitoring procesów technologicznych w systemie ciągłym” z przewidywanym terminem wdrożenia w 2005 r. Do końca 2000 r. wykonany został I i II etap zadania – “Monitoring jakości wody w Zakładzie Wodociągu Północnego” – uruchamiający pomiary w obrębie: ujęcia wody, pompowni I i II stopnia w Wieliszewie (Zalew Zegrzyński) oraz na wyjściu do miasta Stacji Strefowej “Białoleka”.*

Kontrola wykazała, że stosowane systemy ostrzegania nie stanowiły dostatecznego zabezpieczenia przed ujmowaniem nadmiernie zanieczyszczonych wód powierzchniowych przeznaczonych do picia.

Kontrola wykazała, że stosowane systemy ostrzegania nie stanowiły dostatecznego zabezpieczenia przed ujmowaniem nadmiernie zanieczyszczonych wód powierzchniowych przeznaczonych do zaopatrzenia ludności w wodę do picia.

2. W ciągu ostatnich kilkunastu lat w dwóch przedsiębiorstwach spośród skontrolowanych, odnotowano przypadki nadmiernego zanieczyszczenia ujmowanej wody:

· *w Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Bydgoszczy - trzykrotnie: w dniu 20.02.1990 r. olejem wrzecionowym zanieczyszczono wodę w rzece Brdzie przy kanale wlotowym ujęcia “Czyżkówko” – ustalono, że przyczyną zanieczyszczenia było przedostanie się do wody ? l oleju*

wrzecionowego używanego do generatorów w elektrowni wodnej w Smukale zlokalizowanej powyżej ujęcia wody; w dniu 19.02.1994 r. stwierdzono pianę w okolicy czerpni - badania wykazały, że woda z piany w czerpni zawierała 2,0 mg/l detergentów; w dniu 13.04.2001 r. stwierdzono pojawienie się plam opalizujących na Brdzie w pobliżu ujęcia wody; analizy wody wykazały nieznaczne przekroczenia normy utlenialności;

· w Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji w Krakowie – w Zakładzie Uzdatniania Wody Rudawa (woda czerpana z rzeki Rudawy) stwierdzono w jednym przypadku w 2000 r. zapach nafty w wodzie surowej.

4. Pozwolenia wodnoprawne i strefy ochronne

Jak wykazały ustalenia kontroli, niektóre przedsiębiorstwa wodociągowe prowadziły eksploatacje wód w sposób nielegalny. Nie przestrzegały obowiązujących przepisów dotyczących posiadania pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód i eksploatację urządzeń do tego celu, z kolei w przypadkach posiadanych pozwoleń nie w pełni realizowały obowiązki z nich wynikające. Ponadto niektóre przedsiębiorstwa nie przestrzegały obowiązku ustanawiania stref ochronnych źródeł i ujęć wody, a w przypadku ustanowionych stref nieprawidłowo je utrzymywały.

1. W 7 spośród 14 skontrolowanych podmiotów eksploatujących wodociągi w: Radomiu, Toruniu, Gdyni, Poznaniu, we Wrocławiu, w Gdańsku i w Warszawie, dla części eksploatowanych ujęć, stwierdzono brak pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód i eksploatację urządzeń ujmujących wodę, wymaganych przepisami art. 20 ust. 2 oraz 53 ust. 2 ustawy Prawo wodne, m.in. z powodu zbyt późnego podjęcia działań związanych z uzyskaniem pozwolenia:

· *Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o. – zgodnie z art. 132a ust. 1 ustawy Prawo wodne z dniem 31.12.2000 r. upłynął termin ważności pozwoleń wodnoprawnych dla ujęć: “Potkanów” i “Lesiów”; nowe decyzje dla tych ujęć zostały wydane odpowiednio: w dniu 02.02.2001 r. oraz w dniu 05.03.2001 r.;*

· *Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o. – z dniem 31.12.1998 r. upłynął termin ważności pozwolenia wodnoprawnego dla ujęcia “Mała Nieszawka” składającego się z 23 studni i z dniem 31.12.1999 r. dla ujęcia “Wrzosy II” składającego się z 6 studni; nowe pozwolenia wodnoprawne na pobór wód i eksploatację urządzeń z tych ujęć uzyskano odpowiednio po 18 i po 2 miesiącach. Czasowe braki wymaganych pozwoleń spowodowane były uwzględnieniem w planie inwestycyjnym opracowania nowych operatów wodnoprawnych dopiero w 1999 r. i w 2000 r.*

· *Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Gdyni Sp. z o.o. – pozwolenia wodnoprawne dla ujęcia Reda II i Sieradzka wygasły z dniem 31.12.2000 r. Spółka złożyła wprawdzie w dniu 02.06.2000 r. i 19.06.2000 r. do Prezydenta Miasta Gdyni wymagane dokumenty w celu uzyskania pozwoleń wodnoprawnych, jednak do czasu zakończenia kontroli nie podjęła żadnych działań ponaglających ich uzyskanie;*

· *Poznańskie Wodociągi Sp. z o.o. – spośród ośmiu eksploatowanych przez Spółkę ujęć, w przypadku ujęcia Dębina, pobierającego wodę z rzeki Warty, brak było pozwolenia wodnoprawnego na eksploatację urządzeń służących do poboru wody z tego ujęcia; Spółka, dopiero w wyniku realizacji zarządzenia pokontrolnego wydanego w dniu 09.11.2000 r. przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Poznaniu zobowiązującego do uregulowania stanu prawnego związanego z eksploatacją urządzeń do poboru wody z ujęcia Dębina, w dniu 08.06.2001 r. wystąpiła z wnioskiem do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu o udzielenie pozwolenia wodnoprawnego na eksploatację ujęcia wody w Dębinie oraz stacji uzdatniania w Poznaniu przy ul. Wiśniowej.*

· *Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. we Wrocławiu – od dnia 01.01.2001 r. pobierano wodę bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego na pobór wód z ujęcia wody powierzchniowej przez przepompownię Czechnica oraz z ujęcia wód infiltracyjnych Zakładu Produkcji Wody Na Grobli. Działanie zmierzające do opracowania wymaganego operatu wodnoprawnego, Spółka podjęła w maju 2000 r., a w dniu 28.03.2001 r. przekazała operat do Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu. Do czasu zakończenia kontroli MPWiK nie uzyskało decyzji na pobór wód.*

· *Od dnia 01.01.1991 r. MPWiK we Wrocławiu dokonywało przerzutu wody z rzeki Nysy Kłodzkiej do rzeki Oławy i doprowadzało ją do terenów wodonośnych we Wrocławiu bez wymaganego przepisem art. 53 ust. 2 ustawy Prawo wodne pozwolenia wodnoprawnego. Spółka dopiero w dniu 03.12.1994 r. wystąpiła do RZGW we Wrocławiu o wydanie pozwolenia wodnoprawnego, jednak do czasu zakończenia kontroli nie spełniała warunków aby uzyskać wymaganą decyzję.*

· *Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie – w okresie od 01.01.1999 r. do*

14.04.1999 r. prowadzono eksploatację wody z ujęć wód podziemnych w Radości i w Falenicy bez pozwolenia wodnoprawnego na pobór wód. Brak wymaganego pozwolenia wodnoprawnego spowodowany był zbyt późnym podjęciem działań związanych z uzyskaniem tego pozwolenia, ponieważ wnioski na pobór wód z tych ujęć złożono na 10 dni przed upływem terminu ważności posiadanej decyzji.

2. W 5 spośród 14 skontrolowanych podmiotów eksploatujących wodę nie przestrzegano warunków zawartych w pozwoleniach wodnoprawnych oraz przepisów zarządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 18 sierpnia 1978 r. w sprawie rejestracji i prowadzenia obserwacji ujęć wód podziemnych. Stanowi to wykroczenie z art. 126 ust. 2 ustawy Prawo wodne.

- *Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o.* – w 5 ujęciach wód nie wpisywano do księzek eksploatacji studni wyników pomiarów wydajności; w 3 ujęciach nie dokonywano wymaganych w pozwoleniach wodnoprawnych systematycznych badań jakości wody uzdatnionej;
- *Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o.* – nie zachowano wymaganych odległości ogrodzenia stref ochrony bezpośredniej studni na ujęciach “Mała Nieszawka” i “Czerniewice”, niewłaściwie prowadzono książki eksploatacji studni (aktualizowano je raz do roku); okresowe obserwacje wydajności studni i pomiaru zwierciadła wody były prowadzone niezgodnie z przepisami zarządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 18 sierpnia 1978 r. w sprawie rejestracji i prowadzenia obserwacji ujęć wód podziemnych.
- *Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Gdyni Sp. z o.o.* – w sześciu studniach pomiary wydajności studni i poziomu zwierciadła wody przeprowadzono nieregularnie i nie we wszystkich wymaganych kwartałach. Np. dla studni 4a i K-4a ujęcia Kolibki ww. badań nie przeprowadzono w IV kwartale 1999 r. oraz w I i w IV kwartale 2000 r.
- *Zabrzańskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.* – w rejestrach przebiegu eksploatacji ujęcia w Zabrzu – Grzybowicach, brak było zapisów m.in. o wydajności studzien, położeniu zwierciadła wody, datach pobierania próbek wody do analiz. Dopiero podczas kontroli NIK, w dniu 13 lipca 2001 r. wpłynął raport z pomiarów hydrogeologicznych ujęcia wód podziemnych za I-sze półrocze 2001 r.
- *Wodociągi Kieleckie Sp. z o.o.* – nie podjęto działań w celu zapewnienia dostępu do piezometru nr 10, usytuowanego na gruntach prywatnych, położonych w strefie zasilania ujęcia wód podziemnych w Zagnańsku oraz nie doprowadzono do naprawy piezometrów nr 2 i 9 położonych w strefie zasilania ujęcia wód podziemnych w Białogonie w celu umożliwienia wykonywania wymaganych pomiarów poziomu zwierciadła wody.

3. W 7 spośród 14 podmiotów eksploatujących wodociągi w: Radomiu, Poznaniu, Bydgoszczy, Wrocławiu, w Białymstoku, Gdańsku i w Warszawie nie przestrzegano obowiązków wynikających z art. 59 ust. 1 i 2 ustawy Prawo wodne oraz z rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad ustanawiania stref ochronnych źródeł i ujęć wody:

- *Wodociągi Miejskie Sp. z o.o. w Radomiu* – nie wyznaczono stref ochrony pośredniej ujęć wody; Projekty stref ochrony dla czterech podstawowych ujęć wód podziemnych dla m. Radomia przekazane zostały celem zatwierdzenia w 1994 r. do Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego, skąd po dwóch latach (12.12.1996 r.) odesłano je do Wodociągów wraz z opinią z Uniwersytetu Warszawskiego, że problem ustanowienia stref powinien być rozwiązany kompleksowo dla całego Radomia uznając, że projektowanie stref dla ujęć w centrum miasta mija się z celem. Wydział Ochrony Środowiska nałożył obowiązek opracowania projektów jedynie dla ujęć leżących na obrzeżach miasta, tj. dla ujęcia “Sławno” i Lesiów”. Aktualnie do rozpatrzenia złożony został projekt strefy dla ujęcia “Sławno”.
- *Poznańskie Wodociągi Sp. z o.o.* – Spółka posiadała decyzje o ustanowieniu stref ochronnych ujęcia wody powierzchniowej Dębina i sześciu ujęć wód podziemnych, ustanowione przed dniem wejścia w życie (31.12.1991 r.) rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad ustanawiania stref ochronnych źródeł i ujęć wodnych, które nie zostały dostosowane w okresie 5 lat do wymogów ww. rozporządzenia. Ponadto Spółka niezgodnie z przepisami art. 59 ust. 1 i 2 ustawy Prawo wodne eksploatowała ujęcie wód infiltracyjnych w Krajkowie bez ustanowionej strefy ochronnej, dla której termin ważności decyzji upłynął z dniem 31.03.1996 r. O ustanowienie strefy w rejonie Mosina Krajkowo, Spółka wystąpiła do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu z wnioskiem dopiero dnia 21.12.2000 r.
- *Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Bydgoszczy* – ujęcia wody “Czyżkówko” i “Las Gdański” posiadały wyznaczone decyzjami strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej. Stwierdzono, że w związku z opracowaniem dokumentacji strefy ochrony ujęcia “Czyżkówko” zaprojektowano monitorowanie zagrożeń ujęcia wody za pomocą stacji identyfikacji i sygnalizacji

zagrożeń krótkotrwałych i bieżących. Do czasu zakończenia kontroli nie opracowano projektu, który miał być przedłożony w terminie do dnia 31.12.1997 r. organowi wydającemu decyzję o ustanowieniu stref ochronnych i nie wybudowano takiej stacji.

· Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. we Wrocławiu – Podczas kontroli w dniu 15.05.2001 r. stwierdzono, że teren strefy ochrony bezpośredniej nie jest ogrodzony, do czego Spółka została zobowiązana w decyzji z dnia 30.03.1974 r. z terminem wykonania do dnia 31.12.1978 r. Według Spółki decyzja nie uwzględniała wyjątkowo specyficznego charakteru ujęcia, bowiem ujęcie składa się z około 600 studni infiltracyjnych rozmieszczonych na obszarze około 1600 ha. Wielokrotnie podejmowano próby stawiania ogrodzenia w miejscach najbardziej narażonych ingerencją ludzi, jednak każdorazowo, w ciągu jednej, dwóch nocy, całe ogrodzenia były niszczone i kradzione. Ponadto obszar terenów wodonośnych jest jednocześnie terenem polderu zalewowego rzeki Oławy i jego wygradzenie w miejscach planowanych i rzeczywistych przepływów fal powodziowych jest niedozwolone. W związku z powyższymi faktami przez ponad sześć lat opracowywany był projekt stref ochronnych. Decyzji o nowych strefach bezpośredniej i pośredniej ujęcia Przedsiębiorstwo oczekiwało w IV kwartale 2001 r.

· Wodociągi Białostockie Sp. z o.o. – dla ujęć wody w Jurowcach oraz w Wasilkowie, zgodnie z decyzją z dnia 28.12.1998 r. zostały ogrodzone i oznakowano tereny ochrony pośredniej wewnętrznej i zewnętrznej. Nie zadbano jednak o uzupełnienie braków w ogrodzeniu okalającym miejsce ujmowania wody z rz. Supraśli w Wasilkowie oraz wokół rowu doprowadzającego ujętą wodę do stawów retencyjnych w Wasilkowie.

· Saur Neptun Gdańsk S.A. – dla wszystkich ujęć zostały ustanowione strefy ochronne; z wyjątkiem jednego ujęcia wszystkie strefy były prawidłowo utrzymane; nie wykonano odpowiedniego, trwałego oznakowania pośredniej strefy ochrony ujęcia “Czarny Dwór”.

· Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie – nie posiadało decyzji o ustanowieniu strefy ochrony pośredniej dla Wodociągów Warszawskich. Pomimo wykonania przez MPWiK w 1995 r. projektu strefy ochrony pośredniej dla Wodociągu Północnego oraz Centralnego i Praskiego, Przedsiębiorstwo nie otrzymało decyzji z powodu braku wykazu właścicieli nieruchomości znajdujących się w zasięgu projektowanych stref i wyliczeń dotyczących kosztów związanych z ustanowieniem stref. Obowiązek ten wynika z § 12 pkt 5 ww. rozporządzenia z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad ustanawiania stref ochronnych.

4. Jakość wody

W trakcie kontroli badano wyniki pomiarów jakości wody surowej, uzdatnionej i w sieci wodociągowej wykonane przez laboratoria zakładów wodociągowych oraz stacji sanitarno-epidemiologicznych, w tym dodatkowo przeprowadzonych w I-wszej dekadzie czerwca 2001 r., na prośbę NIK, w wytypowanych punktach 20 miast. Badania przeprowadzone podczas kontroli potwierdziły wyniki badań jakości wody przeprowadzonych w kontrolowanym okresie przez laboratoria przedsiębiorstw wodociągowych i przez Inspekcję Sanitarną.

Ustalenia kontroli wykazały, że w większości miast ujmowane wody powierzchniowe, infiltracyjne i podziemne były często o niskiej lub wręcz złej jakości. Również po uzdatnieniu nie zawsze uzyskiwano zadawalające rezultaty i w efekcie woda podawana do sieci i docierająca do odbiorców charakteryzowała się niezadawalającą jakością.

4. Jakość wody ujmowanej, uzdatnionej i w sieci wodociągowej określona w kontrolowanym okresie przez laboratoria zakładów wodociągowych

1. Jakość wody surowej

Analizę jakości wód ujmowanych przeprowadzono na podstawie wybranych losowo wyników badań z każdego miesiąca 1999 r. i 2000 r. zawierających od 15 do 40 oznaczeń poszczególnych wskaźników wykonanych przez zakłady wodociągowe dla 50 ujęć w tym: 17 powierzchniowych, 6 infiltracyjnych i 27 podziemnych. W 2000 r. w porównaniu z 1999 r. stwierdzono niewielką poprawę jakości ujmowanych

wód powierzchniowych i podziemnych, wyrażającą się zmniejszeniem występowania wód pozaklasowych i III klasy czystości.

Jakość pobranych prób wody określona została w odniesieniu do wody surowej z ujęć wód powierzchniowych i infiltracyjnych na podstawie rozporządzenia Ministra OŚZNiL z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi oraz z ujęć wód podziemnych na podstawie "Klasyfikacji jakości zwykłych wód podziemnych dla potrzeb monitoringu" – PIOŚ, 1995 r.

W latach 1999 i 2000 pozaklasowe **wody powierzchniowe** wystąpiły w 8 ujęciach, III klasy czystości odpowiednio w: 3 i 2 ujęciach, II klasy w 5 i 4 ujęciach, I klasy w 1 i 3 ujęciach. W **ujęciach infiltracyjnych** wody pozaklasowe wystąpiły w 3 ujęciach, III klasy czystości odpowiednio: w 1 i 2 ujęciach, II klasy w 1 ujęciu, a I klasy w 1999 r. w 1 ujęciu. W tym samym okresie w ujęciach **wód podziemnych** wody pozaklasowe wystąpiły w 1 ujęciu, III klasy czystości odpowiednio w 7 i 5 ujęciach, II klasy w 16 i 17 ujęciach, a I klasy w 3 i 4 ujęciach.

Przedsiębiorstwa wodociągowe w prowadzonych badaniach ograniczały liczbę oznaczeń do podstawowych wskaźników, co przy zróżnicowanym ich zakresie w poszczególnych latach utrudniało jednoznaczną ocenę występujących tendencji zmian jakości wody oraz możliwości dokonywania porównań z badaniami Inspekcji Sanitarnej.

O klasyfikacji wód jako pozaklasowych i III klasy czystości decydowały w szczególności następujące wskaźniki:

- wody powierzchniowe: ChZT, azotyny, przewodność elektryczna, sól, chlorofil "a", miano Coli, zawiesina ogólna, fosforany rozpuszczone, fosfor ogólny, siarczki, formaldehyd, cynk, miedź, cyjanki, wolny chlor, substancje ekstrahujące się eterem naftowym, tlen rozpuszczony;
- wody infiltracyjne: tlen rozpuszczony, przewodność elektryczna, azotyny, mangan, żelazo, miedź, cynk;
- wody podziemne: mętność, przewodność elektryczna, amoniak, żelazo, mangan, twardość węglanowa.

2. Jakość wody uzdatnionej

Analiza wyników badań przeprowadzonych w latach 1999-2000 przez zakłady wodociągowe (po jednym z każdego miesiąca) w 13 miastach, w 52 punktach, z których wprowadzano wodę uzdatnioną do sieci wodociągowej wykazała, że we wszystkich miastach występowały przypadki ponadnormatywnych wartości wskaźników w wodzie podawanej do sieci.

W badaniach wykazywano niedotrzymywanie warunków ze względu na przekroczenie dopuszczalnych wielkości wskaźników: chlor wolny, liczba bakterii w 20⁰C lub/i w 37⁰C, mangan, mętność, żelazo, amoniak, liczba bakterii Coli, zapach, chloroform, miedź, siarczany, ołów, formaldehyd, fenole, siarkowodór. Przekroczenia, według badań zakładów wodociągowych, dotyczyły w poszczególnych punktach od 1 do 4 wskaźników. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 maja 1977 r. oraz rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r., które uchylilo ww. rozporządzenie, określa m.in. warunki jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarstw domowych i potrzeby zakładów żywienia zbiorowego i zakładów produkujących środki spożywcze, środki farmaceutyczne, kosmetyczne.

Z analizy wybranych badań wody wynikało, że w niektórych przypadkach występowały w niej znaczne zanieczyszczenia lub nadmierna zawartość środka dezynfekującego, np.:

- Gdynia – "Wiczlino – Wieś" w 1999 r. w jednym z analizowanych badań zawartość manganu wynosiła 1,4 mg/dm³ co oznaczało przekroczenie o 1300% dopuszczalnego wówczas stężenia w wodzie do picia (0,1 mg/dm³),
- Wrocław – "Mokry Dwór" w 1999 r. w analizowanych 12 (comiesięcznych) badaniach stężenie wolnego chloru wynosiło od 1,48 mg/dm³ do 3,07 mg/dm³, co oznaczało przekroczenia górnej

dopuszczalnej zawartości ($0,3-0,5 \text{ mg/dm}^3$) od 196% do 514%. W 2000 r. poziom stężenia wolnego chloru w 83,3% analizowanych badań przekraczał od 4% do 258% dopuszczalnej zawartości. W obu latach stwierdzono też po 1 przypadku przekroczenia dopuszczalnej wówczas zawartości miedzi ($0,5 \text{ mg/dm}^3$) o 16% i o 30%.

· Radom – “Obozowisko” w 1999 r. we wszystkich 12 analizowanych badaniach stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej zawartości manganu o 20% do 120%, a także azotu amonowego. W 2000 r. stężenie manganu zostało przekroczone w 7 badaniach (58,3%) od 10% do 80%, azotu amonowego również w 7 badaniach od 4% do 24%, ponadto stwierdzono przekroczenie wskaźnika mętności o 200%. W przedłożonych przez “Wodociągi Radomskie” wynikach badań wody uzdatnionej, wykazywano podwyższony wskaźnik mętności.

· Gdańsk – “Zaspa Wodna” w 1999 r. i w 2000 r. w ponad 83% analizowanych badań występowały przekroczenia dopuszczalnej zawartości manganu odpowiednio w poszczególnych latach od 30% do 100% i od 14% do 213%, a w odniesieniu do nowych norm od 174% do 220%.

· Kraków – “Dłubnia” w 1999 r. we wszystkich analizowanych wynikach badań stwierdzono ponadnormatywną (od 20% do 80%) zawartość chloru wolnego, która pomimo tak dużego stężenia, nie spowodowała ograniczenia do poziomu dopuszczalnego liczby bakterii w 37°C , przekraczając w 4 badaniach obowiązującą normę od 40% do 380%.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. wprowadziło szereg zmian dotyczących dopuszczalnych wartości wskaźników jakości wody w stosunku do uprzednio obowiązujących, m.in. zastosowano dopuszczalną zawartość chloru wolnego z przedziału $0,2 - 0,5 \text{ mg/dm}^3$ na $0,3 \text{ mg/dm}^3$ w wodzie wprowadzanej do sieci, jednocześnie likwidując dolną granicę stężenia.

3. Jakość wody w sieci wodociągowej.

W 13 miastach przeanalizowano wyniki badań wody wykonane przez zakłady wodociągowe w 33 punktach sieci w 1999 r. i w 30 punktach w 2000 r.

Przekroczeń dopuszczalnych stężeń wskaźników jakości wody nie zanotowano u odbiorców:

- w Gdańsku zaopatrywanych w wodę z ujęć: Lipce, Czarny Dwór, Dolina Radości w 1999 r. i w 2000 r., Pręgowo i Straszyn w 1999 r.,
- w Kielcach z ujęcia “Białogon” w 1999 r i w 2000 r.,
- w Poznaniu z SUW – “Dębina” w 1999 r. i w 2000 r.,
- w Radomiu - u 7 różnych odbiorców w 2000 r.,
- w Krakowie - u 1 odbiorcy na ul. Pląstusia w 2000 r.

W pozostałych przypadkach stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych stężeń wskaźników: wolnego chloru, azotu amonowego, manganu, żelaza, liczby kolonii bakterii w temp. 20°C i w temp. 37°C , liczby bakterii typu Coli oraz mętności.

Niewłaściwa jakość wody dostarczanej odbiorcom, w 80% przypadków w 1999 r. i 77% w 2000 r., spowodowana była głównie ponadnormatywną zawartością wolnego chloru (np. w Warszawie, we Wrocławiu – od 4% do 130%) lub niższą od wymaganej zawartością chloru z równoczesnym występowaniem skażeń bakteriologicznych, np.:

- w Bydgoszczy – u tego samego odbiorcy, we wszystkich badaniach wykonanych w 1999 r. i w 2000 r. stwierdzono brak wolnego chloru, przy normie $0,2-0,5 \text{ mg/dm}^3$; jednocześnie w 1999 r. w 58,3% badań wystąpiły przekroczenia zawartości liczby kolonii bakterii w temperaturze 20°C od 40% do 19.900%, a w 8,3% badań liczby kolonii bakterii w 37°C od 20% do 11.900%; w 2000 r. w 25,0% badań przekroczenia zawartości liczby kolonii bakterii w temperaturze 20°C wynosiły od 20% do 220%;
- we Wrocławiu – w 66,7% badań wykonanych w 1999 r. u jednego odbiorcy zawartość wolnego chloru była niższa od wymaganej, ponadto w 22,2% badań wystąpiły przekroczenia liczby kolonii bakterii w temperaturze 20°C o 950% do 3.530%, a w 2000 r. we wszystkich wykonanych badaniach poziom chloru

był niższy od wymaganego, a w 22,2% badań przekroczenia liczby kolonii bakterii w temperaturze 20⁰C wynosiły od 45% do 134%.

Skażenie wody bakteriami typu Coli – o zawartości od 2 do 25, przy dopuszczalnej wartości 1 - w 1999 r. stwierdzono u 3 odbiorców wody w Krakowie i jednego odbiorcy w Warszawie. W 2000 r. stwierdzono wystąpienia ponadnormatywnej liczby bakterii typu Coli u odbiorców w Krakowie i w Gdańsku.

Podwyższona zawartość manganu - od 20% do 140% - występowała u odbiorców wody w tych miastach, w których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej zawartości tego wskaźnika w wodzie uzdatnionej, tj. w Gdańsku, Gdyni, Toruniu i w Zabrzcu. Największe przekroczenia dopuszczalnych wartości żelaza - od 1.400% do 1.900% - stwierdzono u odbiorców wody w Poznaniu, z kolei zwiększone zawartości azotu amonowego - od 10% do 80% - wykazały badania prób pobranych u odbiorców wody z sieci wodociągowej w Gdańsku i w Radomiu. Niedotrzymywanie wymagań zawartości wskaźników organoleptycznych, głównie mętności, występowały głównie u odbiorców wody w Zabrzcu, w Warszawie i w Szczecinie.

W badaniach wody u odbiorców nie wykazywano przekroczeń takich zanieczyszczeń jak metale ciężkie, czy związki organiczne, ponieważ zakłady wodociągowe zawęziły badania wody u odbiorców do podstawowych wskaźników.

1. Jakość wody ujmowanej, uzdatnionej i w sieci wodociągowej określona podczas kontroli NIK przez laboratoria stacji sanitarno-epidemiologicznych.

W I dekadzie czerwca 2001 r., 12 Wojewódzkich Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych, w obecności inspektorów NIK, przeprowadziło badania jakości wody w 20 miastach, o liczbie mieszkańców powyżej 200 tys. Analizy wody wykonano w próbach pobranych w punktach: ujęcia wód (woda surowa), po uzdatnieniu, w sieci i na końcówkach sieci. Ogółem do badań pobrano próby:

- wody surowej - w 56 ujęciach wód, w tym: w 21 ujęciach wód powierzchniowych, w 6 ujęciach wód infiltracyjnych, w 29 ujęciach wód podziemnych;
- wody po uzdatnieniu - w 53 stacjach uzdatniania;
- w sieci wodociągowej i na końcówkach - w 105 punktach.

Łącznie w 214 punktach wykonano 224 analizy, przy czym w 4 stacjach uzdatniania i w 6 punktach na sieci wodociągowej wykonano powtórne badania.

1. Jakość wody surowej

Jakość wody surowej w ujęciach wód powierzchniowych i infiltracyjnych określona została według przepisów rozporządzenia MOŚZNiL z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi. W celu określenia jakości pobranych wód podziemnych zastosowana została "Klasyfikacja jakości zwykłych wód podziemnych dla potrzeb Monitoringu Środowiska" – PIOŚ, 1995 r.

Badania wykazały, że:

- w 7 miastach - 35% - ujmowano wody I i II klasy czystości,
- w 5 miastach – 25% - ujmowano wody nie gorsze niż III klasy czystości,
- w 8 miastach – 40% - ujmowano wody pozaklasowe.

W 56 zbadanych ujęciach, w których pobrano po jednej próbie wody, stwierdzono następującą jakość ujmowanych wód:

- spośród 21 ujęć wód powierzchniowych:
 - wodę pozaklasową - w 4 ujęciach (19,1%): Warszawa – Zalew Zegrzyński, Wrocław – "Czechnica" z rz. Oławy, Gliwice – "Czaniec", Sosnowiec – rz. Sztola;
 - III klasy czystości - w 8 ujęciach (38,1%): Gliwice – "Gocza I", Katowice – "Gocza II", Kraków – rz. Radunia – staw, Kraków – rz. Radunia – jaz, Sosnowiec – "Gocza II" i "Czaniec", Toruń – rz. Drwęca, Warszawa – rz. Wisła (Wodociąg Praski);
 - II klasy - w 2 (9,5%): Łódź – rz. Pilica w Tomaszowie, Sosnowiec – Kanał Piastowski;
 - I klasy czystości - w 7 ujęciach (33,3%): Katowice – "Dzieńkowice", Sosnowiec – "Dzieńkowice", Łódź

– Zalew Sulejowski, Białystok – “Wasilków”, Bydgoszcz – “Czyżkówko” na rz. Brdzie, Gdańsk – “Straszyn” na zb. Radunii, Szczecin – jez. Miedwie;

· spośród 6 ujęć wód infiltracyjnych:

· wodę pozaklasową - w jednym ujęciu (17%): Wrocław – “Przepompownia Świątyni”;

· III klasy czystości - w 2 ujęciach (33%): Warszawa – Brukselska, Poznań – “Dębina”;

· II klasy - w trzech ujęciach (50%): Warszawa – Filtry, Toruń – Jedwabno, Białystok – “Wasilków”;

· spośród 29 ujęć wód podziemnych:

· wodę pozaklasową w 7 ujęciach (24,1%): Bytom – “Szyb Staszic”, Częstochowa – Wierchowiska studnia nr 28, “Łubna”, “Mirów”, Gliwice – Łabędy, Radom – “Obozowisko”, Zabrze – “Piekło”;

· III klasy w 3 ujęciach (10,3%): Poznań – “Mosina”, Gdańsk – “Lipce – Południe”, “Lipce – Północ”;

· II klasy w 18 ujęciach (62,1%);

· I klasy w jednym ujęciu (3,5%): Gdynia – “Wiczlino”.

Niska jakość ujmowanych wód (III klasy czystości i pozaklasowe) spowodowana była przekroczeniami dopuszczalnych wartości następujących wskaźników zanieczyszczeń:

· w wodach powierzchniowych: azotu azotynowego (w 9 próbach) o 7% w Warszawie do 345% w Gliwicach, miedzi o 80% w Warszawie, cynku o 195% w Sosnowcu, ołowiu o 40% w Sosnowcu, fosforu ogólnego o 10% w Warszawie do 430% we Wrocławiu, fosforanów rozpuszczonych o 80% we Wrocławiu do 290% w Krakowie, BZT₅ o 125% w Warszawie, miano Coli, które wynosiło 0,4 przy normie 0,1 dla II klasy czystości;

· w wodach infiltracyjnych: fosforanów rozpuszczonych o 615% we Wrocławiu, fosforu ogólnego o 690% we Wrocławiu, żelaza ogólnego o 190% we Wrocławiu, manganu (2 analizy) o 310% we Wrocławiu i 350% w Poznaniu, substancji powierzchniowo czynnych - niejonowych o 140% we Wrocławiu;

· w wodach podziemnych: przewodności elektrycznej (w 14 miastach, w 26 analizach) o 1% w Bytomiu, 4% do 20% w Kielcach, Toruniu, Białymstoku, 90% w Bydgoszczy do 239% w Częstochowie, żelaza ogólnego (w 6 miastach, w 15 analizach) o 60% w Białymstoku, Szczecinie, 180% w Gdyni do 700% w Gdańsku, mętności (w 2 miastach, w 4 analizach) o 40% -580% w Radomiu do 140% w Poznaniu, azotu azotynowego o 45% w Poznaniu do 708% w Bytomiu, barwy o 50% w Poznaniu, ChZT o 3% w Poznaniu 154% w Bytomiu, mangan (w 9 miastach, 17 analizach) o 10% w Bytomiu, 10%-90% w Radomiu do 90%-140% w Gdańsku i w Gliwicach, azotu amonowego (w 5 miastach, 7 analizach) o 72% w Bydgoszczy do 160% w Gdańsku.

Należy podkreślić, że niska jakość wód podziemnych, a w szczególności zakwalifikowanych do pozaklasowych, wynikała z przekroczenia dopuszczalnych (ustalonych dla monitoringu środowiska przez PIOŚ) wartości wskaźnika przewodności elektrycznej wynoszących w poszczególnych klasach: Ia – 300 mS/cm, Ib – 400 m S/cm, II – 800 m S/cm, III – 1000 mS/cm. Wartości te są niższe w stosunku do wymagań dotyczących jakości wody do picia określonych przez Ministra Zdrowia w rozporządzeniu z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej, dopuszczających wartość tego wskaźnika 2500 m S/cm.

Zwraca uwagę również fakt, że w klasyfikacji wód powierzchniowych, w wodzie surowej zawartość miedzi przekraczająca zaledwie 0,05 mg/dm³ odpowiada wodzie pozaklasowej, a dopuszczalne stężenie miedzi w wodzie do picia – według ww. rozporządzenia Ministra Zdrowia – wynosi 1 mg/dm³.

Wojewódzkie Stacje Sanitarно-Epidemiologiczne, na prośbę NIK wykonały badania wody określone w rozporządzeniu MOŚZNiL z dnia 5 listopada 1991 r. dla wód powierzchniowych oraz w klasyfikacji dla monitoringu wód podziemnych, określonej przez PIOŚ.

Badania wód z ujęć powierzchniowych obejmowały od 18 wskaźników (Bydgoszcz, Toruń), 19 (Gdańsk), 21 (Białystok), 22 (Szczecin), 23-24 (Gliwice, Katowice, Sosnowiec), 27 (Łódź), 33-34 (Kraków), 37 (Warszawa) do 42 wskaźników (Wrocław), a dla infiltracyjnych od 18 wskaźników (Toruń), 29 (Poznań), 32 (Warszawa) do 38 (Wrocław).

Badania ujmowanych wód podziemnych obejmowały od 15 wskaźników (Gdynia, Gdańsk, Kielce,

Lublin), 17 (Radom), 18 Bytom, 24 (Białystok, Szczecin) 22-23 (Częstochowa), 26-27 (Zabrze, Bytom, Gliwice, Szczecin) do 31 wskaźników (Poznań).

2. Jakość wody po uzdatnieniu

W 20 miastach pobrano 57 prób do badań wody uzdatnionej (na wejściu do sieci); od 1 w Bytomiu, Krakowie i Lublinie do 7 w Łodzi, w tym dodatkowo 2 badania - w Szczecinie oraz po jednym badaniu w Sosnowcu i w Gdańsku powtórzone po kilku dniach od wykazania przekroczeń wartości wskaźników zanieczyszczeń.

Niespełnienie wymagań określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej, stwierdzono w 13 miastach, w których spośród 43 prób wody poddanych analizom, przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników zanieczyszczeń wykazano w 32 próbach, tj. 74,4% ilości badań wody po uzdatnieniu wykonanych w tych miastach, a 56,1% ogólnej ilości badań wody uzdatnionej. Niedotrzymywanie dopuszczalnych wartości wskaźników jakości wody uzdatnionej, stwierdzono w miastach: Łodzi, gdzie przekroczenia zawartości wolnego chloru wystąpiły w 6 przypadkach na 7 badań, Sosnowcu, gdzie wyższa od dopuszczalnej zawartość chloru wolnego wystąpiła we wszystkich 5 badaniach, we Wrocławiu i w Katowicach, gdzie przekroczenia norm zawartości wolnego chloru wystąpiły w każdym z 2 badań oraz w Radomiu, gdzie przekroczenia norm ogólnej liczby bakterii lub/i manganu wystąpiły we wszystkich 3 badaniach.

Na 43 badania wody uzdatnionej w 30 próbach, tj. 69,8%, w 13 miastach, stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej wartości tylko jednego wskaźnika: wolnego chloru – w 24 stacjach uzdatniania od 17% do 433% wielkości normatywnej ($0,3 \text{ mg/dm}^3$), manganu – w 4 stacjach od 20% do 240% wielkości normatywnej ($0,05 \text{ mg/dm}^3$), liczby bakterii w 22° C po 72 godzinach – w 1 stacji o 25% wielkości normatywnej (100), liczby bakterii w 37° C po 24 godzinach – w 1 o 25% wielkości normatywnej (20). W 2 pozostałych stacjach przekroczenia wartości normatywnych dotyczyły 2 wskaźników: liczby bakterii w 22° C po 72 godzinach o 230% i zawartości manganu – o 220% w wodzie uzdatnionej z ujęcia podziemnego “25 czerwca” w Radomiu oraz zawartości wolnego chloru o 133% i ołowiu o 170% (norma sanitarna $0,01 \text{ mg/dm}^3$) w wodzie ze Stacji Uzdatniania Wody (SUW) Maczki dla Sosnowca.

Ponowne badanie wody uzdatnionej z SUW Maczki wykazało stężenie wolnego chloru na poziomie wyższym od dopuszczalnego o 33%, natomiast stężenie ołowiu spełniało wymagania określone dla wody do picia. Z kolei ponowne badania wody uzdatnionej w SUW “Miedwie” w Szczecinie wykazało ponadnormatywną zawartość wolnego chloru o 83,3%.

Najczęściej, aż w 73,5%, niedotrzymanie warunków jakim powinna odpowiadać woda uzdatniona spowodowane było ponadnormatywną zawartością chloru wolnego wprowadzonego w procesie uzdatniania-dezynfekcji. Stężenie to występowało w zakresie: $0,3 \text{ mg/dm}^3$ do $0,6 \text{ mg/dm}^3$ w 20 przypadkach, $0,6 \text{ mg/dm}^3$ do $0,9 \text{ mg/dm}^3$ (w 4 przypadkach) i największe stwierdzone w Przepompowni II° we Wrocławiu - $1,6 \text{ mg/dm}^3$. Należy podkreślić, że przekroczenia zawartości wolnego chloru występujące w przedziale $0,3 - 0,5 \text{ mg/dm}^3$ odpowiadały wcześniej obowiązującym - do dnia 18 października 2000 r., wymaganiom określonym dla jakości wód do picia.

W stacjach uzdatniania wody pozostałych 7 miast, tj. w: Warszawie, Bytomiu, Częstochowie, Kielcach, Lublinie, Poznaniu, Zabrzu, w których wojewódzcy inspektorzy sanitarni zbadali wodę po uzdatnieniu (w 1 do 3 stacji), nie stwierdzono przypadków przekroczenia norm jakościowych.

3. Woda z sieci wodociągowej

W 20 miastach wykonano badania 105 prób wody pobranej w różnych punktach sieci wodociągowej oraz

6 powtórnych analiz w punktach, w których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych wskaźników zanieczyszczeń (Szczecin – 4, Gdańsk – 1, Sosnowiec – 1). W poszczególnych miastach, wraz z powtórными badaniami, przeprowadzono od 3 badań: w Białymstoku, Bydgoszczy, Lublinie, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Toruniu, Wrocławiu do 9: w Warszawie i w Gdyni oraz 13: w Szczecinie i w Gdańsku. Poboru prób wody dokonywano z hydrantów w centralnych punktach sieci wodociągowej, z zaworów głównych w budynkach i zaworów czerpalnych u odbiorców.

W sieci wodociągowej **8 miast**: Białegostoku, Bydgoszczy, Gliwic, Katowic, Kielc, Lublina, Łodzi i Torunia nie stwierdzono niedotrzymania warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia. W miastach tych wykonano **analizy 27 prób** wody, w tym: **12** pobranych z sieci wodociągowej, za której stan i jakość wody odpowiedzialne są przedsiębiorstwa wodociągowe: 9 pobranych (w Kielcach 2 analizy) z hydrantów zlokalizowanych na centralnych odcinkach sieci wodociągowych, 3 z zaworów na końcówkach sieci oraz **analizy 15 prób** wody pobranych z zaworów czerpalnych w budynkach, w których za stan instalacji i sieci oraz jakość wody odpowiedzialni są zarządcy budynków: 6 prób na parterze, 9 - na najwyższych kondygnacjach.

W pozostałych 12 miastach woda w sieci wodociągowej nie spełniała wymagań określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej. W miastach tych wykonano **analizy 78 prób**, w tym: **39** pobranych z sieci wodociągowych zarządzanych przez przedsiębiorstwa wodociągowe: 21 prób z hydrantów zlokalizowanych na centralnych odcinkach sieci wodociągowych i 18 z zaworów głównych w budynkach mieszkalnych (na końcówkach sieci wodociągowych) oraz analizy **39** prób wody pobranych z zaworów czerpalnych w budynkach, tj. z instalacji wodociągowych zarządzanych przez administratorów budynków: 14 prób na najniższych kondygnacjach (parter) oraz 25 na najwyższych piętrach. Przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników, stwierdzono w 21 badaniach, tj. 28,2% ilości badań wykonanych w tych miastach, a w 21,0% ogółem wykonanych analiz, w tym: w 13 przypadkach w zakresie 1 wskaźnika, w 3 przypadkach w zakresie 2 wskaźników, w 4 przypadkach w zakresie 3 wskaźników, a w 1 przypadku przekroczone były wartości 4 wskaźników.

Najwięcej przekroczeń dopuszczalnych wartości wskaźników jakości wody w sieci wodociągowej, stwierdzono w **5 miastach**:

- w Gdańsku na 12 prób wody pobranych z sieci, w jednej próbie wystąpiły przekroczenia 3 wskaźników (wodociąg “Lipce” - hydrant) i w 2 próbach po jednym wskaźniku (wodociąg “Zaspa” - hydrant i “Straszyn” - piwnica),
- w Szczecinie na 9 prób wody z sieci, w jednej wystąpiły przekroczenia 3 wskaźników, a w 2 próbach po 2 przekroczenia (sieć wodociągowa “Skolwin” – piwnica i mieszkanie w tym samym budynku) i w jednej próbie przekroczenia 3 wskaźników (sieć wodociągowa “Miedwie” - piwnica),
- w Radomiu na 6 badań w 3 próbach stwierdzono: w jednej próbie przekroczenie dopuszczalnej wartości jednego wskaźnika w wodzie pobranej z sieci, w jednej próbie wody pobranej z zaworu czerpalnego na parterze budynku przekroczenie 3 wskaźników i 4 wskaźników w próbie wody pobranej na X piętrze, w tym samym budynku mieszkalnym; Wszystkie przekroczenia dotyczyły prób wody pobranych z rejonu wodociągu zasilanego z ujęcia “25 czerwca” w Radomiu,
- w Krakowie na 3 próby w 2 wykazano po jednym przekroczeniu dopuszczalnych wartości wskaźników zanieczyszczeń (w dwóch różnych miejscach miasta - w piwnicy budynku mieszkalnego i w barze),
- w Sosnowcu na 3 próby w 2 wykazano po 1 przekroczeniu (tego samego wskaźnika) na parterze i III piętrze, tego samego budynku.

W Sosnowcu i w Szczecinie po wykonaniu ponownych badań otrzymano pozytywne wyniki, natomiast w Gdańsku potwierdzone zostało przekroczenie dopuszczalnej ogólnej liczby bakterii w 22⁰C.

Mniej przekroczeń wartości dopuszczalnych wskaźników stwierdzono w 7 pozostałych miastach: w Warszawie i w Gdyni w 9 próbach po 1 przekroczeniu, w Bytomiu, Częstochowie i w Zabrze w 1 próbie na 6 wykonanych w każdym z tych miast przekroczenia wartości dopuszczalnych jednego wskaźnika, we Wrocławiu na 3 próby 1 przekroczenie, a w Poznaniu na 3 w 1 próbie 2 przekroczenia.

Niedotrzymanie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia stwierdzono w 21 próbach wody pobranych z sieci wodociągowych. Przekroczenia dopuszczalnych wartości stężeń wystąpiły w zakresie: zawartości żelaza – w 9 przypadkach - od 15% do 950%, manganu – w 8 przypadkach – od 40% do 740%, mętności – w 6 – od 100% do 1400%, wolnego chloru – w 2 – od 3% do 17%, barwy – w jednym przypadku – o 33%, ołowiu – w 3 – od 60 do 100%, ogólnej liczby bakterii w temp. 22⁰C – w 4 przypadkach – od 9% do 900%, liczby bakterii w temp. 37⁰C po 24 godzinach – w 2 przypadkach – od 65% do 80%.

W wodzie pobranej z hydrantów zlokalizowanych na centralnych odcinkach sieci wodociągowych oraz z zaworów głównych w budynkach, tj. na końcówkach sieci wodociągowej, przekroczenia wartości wskaźników zanieczyszczeń wody występowały w 13 próbach na 39 pobranych, tj. 33%:

- z hydrantów:
 - w Szczecinie – 1 próba, przekroczenia dopuszczalnych wartości: barwy – o 33%, żelaza - o 175%, manganu – o 60%,
 - w Zabrze – 1 próba, przekroczenie dopuszczalnego stężenia chloru wolnego – o 16%,
 - we Wrocławiu – 1próba, przekroczenie dopuszczalnego stężenia chloru wolnego – o 3%,
 - w Gdańsku – w rejonie wodociągu Gdańsk-Zaspa – 1, przekroczenie wartości dopuszczalnego stężenia manganu o 660%, w rejonie wodociągu Gdańsk-Lipce – 1, przekroczenia dopuszczalnej wartości wskaźników: mętności – o 200%, żelaza o 950%, manganu o 740%,
 - w Radomiu – rejon wodociągu Radom-25 czerwca – 1 analiza, przekroczenie normy ogólnej liczby bakterii Coli – o 170%;
 - w zaworów, na końcówkach sieci wodociągowej:
 - w Warszawie – 1próba, przekroczenie dopuszczalnego stężenia wskaźnika mętności – o 100%,
 - w Bytomiu – 1 próba, przekroczenie dopuszczalnego stężenia zawartości żelaza o 30%,
 - w Szczecinie – 2 próby – w rejonie wodociągu Szczecin-Skolwin – 1 próba, 2 przekroczenia dopuszczalnego stężenia wskaźników: żelaza o 145%, manganu – o 60%, w rejonie wodociągu Szczecin-Miedwie – 1 próba, 3 przekroczenia dopuszczalnego stężenia wskaźników: mętności o 1400%, żelaza o 950%, manganu o 60%,
 - w Gdańsku – 1 próba - w rejonie wodociągu Gdańsk-Straszyn - przekroczenie dopuszczalnej ogólnej liczby bakterii w temp. 22⁰ C – o 9%,
 - w Gdyni – 1 próba - w rejonie wodociągu Gdynia-Reda - przekroczenie dopuszczalnego stężenia zawartości ołowiu – o100%,
 - w Krakowie – próba, przekroczenie dopuszczalnej ogólnej liczby bakterii w temp. 37⁰ C – o 80%.
- Za stan sieci wodociągowych i jakość wody rozprowadzanej siecią wodociągową od ujęcia wody do zaworów głównych w budynkach odpowiedzialne są przedsiębiorstwa wodociągowe.

U użytkowników wody na 39 pobranych prób w 9, tj. 23% wystąpiły przekroczenia warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia, w tym: na najniższej kondygnacji, na 14 prób w 3, tj. 21%, na wyższych i ostatnich kondygnacjach na 25 pobranych prób w 6, tj. 24%. Za stan techniczny i utrzymanie instalacji wodociągowych w budynkach oraz dostarczenie wymaganej jakości wody do odbiorców, odpowiedzialni są zarządcy budynków. Badania analityczne wody pobranej z zaworów czerpalnych instalacji wewnętrznych budynków wykazały, że:

- na najniższych kondygnacjach:
- w Sosnowcu – w 1 próbie wystąpiło przekroczenie dopuszczalnej zawartości ołowiu – o 60%,
- w Radomiu – w rejonie sieci wodociągowej Radom-25 czerwca – w 1 próbie stwierdzono 3 przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników: mętności – o 100%, manganu – o 40%, bakterii w temp. 22⁰C o 900%,
- w Krakowie – w 1 próbie wystąpiło przekroczenie dopuszczalnej ogólnej liczby bakterii w temp. 37⁰C o 65%;
- na najwyższych kondygnacjach:
- w Szczecinie – w rejonie sieci wodociągowej Szczecin-Skolwin – w 1 próbie – 2 przekroczenia

dopuszczalnych zawartości: żelaza o 120%, manganu o 40%,

- w Sosnowcu – w 1 próbie - przekroczenie dopuszczalnego stężenia ołowiu – o 60%,
- w Radomiu – w rejonie sieci wodociągowej Radom-25czerwca – w 1 próbie – 4 przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników: mętności – o 100%, żelaza – o 50%, manganu o 60%, ogólnej liczby bakterii w temp. 22⁰C – o 770%,

- w Częstochowie – w 1 próbie - przekroczenie dopuszczalnej zawartości żelaza – o 15%,
- w Poznaniu – w 1 próbie przekroczenie dopuszczalnej wartości: żelaza o 35%, mętności o 100%.

Badania prób wody pobranych z dwóch punktów instalacji w danym budynku (z zaworów czerpalnych na najniższej i najwyższej kondygnacji) wykazały, że jakość wody w tych samych obiektach różniła się, a w niektórych przypadkach przekroczone zostały dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń.

Analiza wyników badań jakości wody w próbach pobranych z sieci lub instalacji wodociągowych zasilanych z tego samego ujęcia wody wykazała, że największe przekroczenia wartości normatywnych wskaźników wystąpiły w:

- w Radomiu, gdzie WSSE w Warszawie (Oddział Terenowy w Radomiu) w wodzie pobranej z sieci wodociągowej “25 czerwca” w Radomiu, w budynku przy ul. Żeromskiego 116, na parterze budynku (sklep) stwierdziła przekroczenia dopuszczalnych wartości 3 wskaźników - mętności o 100%, manganu o 40%, ogólnej liczby bakterii w 22⁰C o 900%, natomiast w wodzie pobranej w mieszkaniu na X piętrze, stwierdzono ponadnormatywne wartości wskaźników: mętności o 100%, manganu o 60%, żelaza o 50%, ogólnej liczby bakterii w 22⁰C po 72 godzinach o 770%;

- w Szczecinie, WSSE Szczecin we wszystkich 3 próbach wody pobranych z sieci wodociągowej “Skolwin”, stwierdziła przekroczenia: w wodzie z hydrantu przy ul. Głębockiej 1 dopuszczalnej wartości manganu o 60%, żelaza o 175%, barwy o 33% i w budynku mieszkalnym przy ul. Artyleryjskiej 46: w piwnicy - żelaza o 145% i manganu o 60%, a w mieszkaniu – żelaza o 120%, manganu o 40%; w rejonie wodociągu zasilanego z ujęcia “Miedwie” w jednym badaniu, na trzy wykonane, w piwnicy domu przy ul. Koszalińskiej 16 dopuszczalnej wartości mętności o 1400%, żelaza o 950% i manganu o 40%. Ponowne badania przeprowadzone dla tych punktów w Szczecinie wykazały dopuszczalne wartości wskaźników;

- w Sosnowcu w budynku przy ul. Czystej 9, zasilanym z SUW “Maczki”, w piwnicy i na III piętrze stwierdzono występowanie ponadnormatywnych ilości ołowiu, dopuszczalne stężenie zostało przekroczone o 60%;

- W Poznaniu w budynku przy ul. Dojazd 32 (Hotel Pracowniczy), w piwnicy nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnych wartości wskaźników zanieczyszczeń wody, natomiast w mieszkaniu na X piętrze wystąpiły podwyższone wartości: mętności o 100% i żelaza o 35%;

- w Częstochowie w budynku przy ul. Rocha 221 (Szkoła Podstawowa i Gimnazjum) na parterze nie stwierdzono przekroczeń, natomiast w pomieszczeniu na II piętrze wystąpiło przekroczenie dopuszczalnych zawartości żelaza o 15%.

4. Inspektorzy Sanitarni po stwierdzeniu nieodpowiadającej wymaganiom jakości wody do picia z prób pobranych w trakcie kontroli NIK wydawali decyzje zobowiązujące zakłady wodociągowe do poprawy jakości dostarczanej wody. Np.:

- w m. Gdańsk:

- Powiatowy Inspektor Sanitarny dla miasta Gdańska w związku ze stwierdzoną, na wyjściu wody ze stacji uzdatniania do sieci z ujęcia Zaspas, ponadnormatywną zawartością manganu wynoszącą 0,17 i 0,38 mg/dm³ (norma 0,05 mg/dm³) w próbach pobranych w dniu 4.06.2001r., wydał decyzję nr SE II – 4710/29/3d/2001 z dnia 28.06.2001r. nakazującą firmie SAUR NEPTUN w terminie do 31.12.2003r. doprowadzić jakość wody w miejscu podawania ze stacji uzdatniania do sieci wodociągowej, do obowiązujących wymagań określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 4 września 2000r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej;

- Powiatowy Inspektor Sanitarny dla Powiatu Gdańskiego z siedzibą w Pruszczu Gdańskim w związku ze stwierdzoną ponadnormatywną zawartością chloru wolnego, wynoszącą: 0,5 mg/dm³ (przy normie 0,3 mg/dm³) w próbie pobranej w dniu 12.06.2001r. oraz w 4 próbach pobranych w okresie od 22.03 do 9.06.2001r., wynoszącą od 0,40 do 0,55 mg/dm³, wydał decyzję nr SE II – 471/90/2001 z dnia 9.07.2001r. nakazującą Wydziałowi Infrastruktury Miejskiej Gminy Miasta Gdańsk i firmie SAUR NEPTUN w

terminie do 31.12.2003r. doprowadzić jakość wody uzdatnionej w miejscu podawania do sieci wodociągowej z ujęcia w Straszynie do obowiązujących wymagań;

· Powiatowy Inspektor Sanitarny w Wejherowie w związku ze stwierdzoną ponadnormatywną zawartością manganu, wynoszącą od 0,12 do 0,15 mg/dm³ i żelaza 0,3 – 0,7 mg/dm³ (norma 0,2 mg/dm³) w 10 próbach pobranych w okresie od 15.01 do 19.06.2001r. wydał decyzję nr 14/01/HK /SE.II.A-44-300/24/01 z dnia 29.06.2001r. nakazując Przedsiębiorstwu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gdyni w terminie do 31.12.2003r. doprowadzić jakość wody uzdatnionej z dwóch ciągów – punkt czerpalny w hali odżelaziaczy i komora Danffosa, do obowiązujących wymagań,

· w m. Kraków:

Powiatowy Inspektor Sanitarny w Krakowie po stwierdzeniu m.in. przekroczenia o 65% dopuszczalnej ogólnej liczby bakterii w 37⁰ C w próbce wody pobranej do analizy w dniu 04.06.2001 r., w barze "MCM" przy ul. Pawiej 9 w Krakowie, decyzją z dnia 08.06.2001 r., z rygiorem natychmiastowej wykonalności, zarządził zamknięcie baru do czasu usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości, a właściciela obciążył opłatą w wysokości 377,99 zł za czynności wykonane przez pracowników WSSE i PSSE oraz nałożył mandat karny w wysokości 100 zł za naruszenie przepisów,

· w m. Szczecin:

Zachodniopomorski Wojewódzki Inspektor Sanitarny pismami z dnia 12.06.2001 r. poinformował Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Szczecinie o wszczęciu postępowania w sprawie niewłaściwej jakości wody z wodociągów "Skolwin" i "Miedwie" i zobowiązał Zakład do złożenia w terminie 7 dni wyjaśnień o sposobie i terminie uzyskania w sieci wody odpowiadającej wymaganiom.

3.8. Kontrola jakości wód prowadzona przez stacje sanitarno-epidemiologiczne

Niniejsza kontrola obejmowała okres pierwszych dwóch lat od wprowadzenia zmian przepisów o Inspekcji Sanitarnej i dwa miesiące od wprowadzenia nowych przepisów w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze.

Przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 maja 1977 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze - zarówno w przypadku wodociągów jak i studni publicznych - nie określały częstotliwości pobierania próbek wody i zakresu badań. Elementy te zostały określone w części dotyczącej ujęć lokalnych i studni "Wytycznych dla stacji sanitarno-epidemiologicznych dotyczących kontroli sanitarnej zaopatrzenia ludności w wodę do picia i na potrzeby gospodarcze", wydanych w 1977 r. przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Państwowy Zakład Higieny i obowiązywały do dnia 18 października 2000 r. Według ww. wytycznych obowiązek przeprowadzania podstawowych badań fizyczno-chemicznych i mikrobiologicznych określono na 1 do 4 razy w roku, dla wodociągów lokalnych i studni. Ilość badań można było zwiększyć w przypadku niekorzystnej sytuacji, np. zagrożeń epidemiologicznych. Obowiązujące od dnia 19 października 2000 r. rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 4 września 2000 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze, woda w kąpieliskach, oraz zasad sprawowania kontroli jakości wody przez organy Inspekcji Sanitarnej, uwzględnia zagadnienia częstotliwości i zakresu badań wody w wodociągach oraz w studniach, w zależności od rodzaju jakości i ilości dostarczanej wody do picia, występujących zanieczyszczeń w środowisku oraz od urządzenia do zaopatrywania w wodę i upoważnia właściwego inspektora sanitarnego do ustalenia częstotliwości, miejsca poboru próbek i zakresu ich badań.

Stwierdzono, że w miastach objętych działaniem poszczególnych kontrolowanych WSSE, badania jakości wody wodociągowej przeprowadzały różne organy Inspekcji Sanitarnej. Np. w Lublinie badania te prowadziła wyłącznie Powiatowa SSE, w Szczecinie Wojewódzka SSE. W pozostałych miastach badania jakości wody (tzn. pobór próbek i analizy laboratoryjne) WSSE wykonywały "wspólnie" z powiatowymi stacjami z uwagi na brak możliwości transportowych i laboratoryjnych powiatowych stacji sanitarnych.

1. W wyniku kontroli ustalono, że próby wody na ujęciach i w stacjach uzdatniania pobierano ze stałych punktów, wyznaczonych przez inspektorów sanitarnych. Na sieci wodociągowej stałych punktów poboru próbek wody do analiz nie wyznaczono tylko w Kielcach i w Szczecinie. Z kolei w Katowicach i w

Szczecinie nie przestrzegano założonych terminów i ilości badań.

I tak:

- *w Szczecinie Wojewódzka SSE pobierała próby, wykonywała analizy i wydawała orzeczenia dotyczące jakości wody ze wszystkich urzędzeń wodociągów miejskich 2 razy w miesiącu; Stwierdzono sporadyczne przypadki nie przestrzegania częstotliwości poboru próbek wody do badań w zakresach ustalonych w planach rocznych na 1999r. i 2000r. oraz nieregularnie przeprowadzane badania wody z sieci w poszczególnych miesiącach np.: w 1999r.: styczeń – 4 próby, luty – 40, lipiec – 52, październik – 20, grudzień – 29 prób; w 2000r.: odpowiednio 19, 13, 66, 31, 16 prób; w grudniu 1999r. nie wykonano drugiego badania w zakresie zawartości THM w wodzie surowej i uzdatnionej z ujęcia Miedwie z powodu awarii chromatografu;*
- *w Kielcach wszystkie rodzaje analiz wykonywano w WSSE według planu opracowanego przez PSSE, ponieważ powiatowa stacja nie posiadała laboratorium; wykonywano po 500 badań bakteriologicznych w kwartale oraz fizyko – chemicznych po 300 w I i IV kwartale i po 350 w II i III kwartale;*
- *w Katowicach (aglomeracja śląska) wojewódzka i powiatowe stacje prowadziły wspólnie kontrole jakości wody w 73 stałych punktach kontrolnych 29 ujęć, zlokalizowanych w 13 miejscowościach; badania bakteriologiczne wody wykonywano 1 raz w tygodniu, fizyko – chemiczne 1 raz w miesiącu; dodatkowo w Tarnowskich Górach w okresie od 6 marca 2000r. do 7 maja 2001r. wykonano 73 badania w związku ze stwierdzeniem obecności TRI w ujęciach wód podziemnych – analizy wody surowej, uzdatnionej i z sieci; ustalono m.in. że w WSSE w Katowicach nie sporządzono planu dokonywania poboru prób dla zapewnienia minimalnej częstotliwości pobierania prób wody, ani też nie określono terminów, zakresu badań i miejsc poboru prób;*
- *w Lublinie Powiatowa SSE pobierała próby, wykonywała analizy laboratoryjne i wydawała orzeczenia dotyczące jakości wody we wszystkich urządzeniach wodociągowych, w 1999 r. wykonała 155 badań bakteriologicznych wody z ujęć i stacji pomp, a z sieci wodociągowej 358, tj. średnio miesięcznie – 29,8; w 2000 r. odpowiednio ujęcia i stacje pomp – ogółem 188, tj. średnio miesięcznie 15,7, a z sieci wodociągowej ogółem 246, tj. średnio 20,5 badania miesięcznie.*

Kontrola wykazała, że nie we wszystkich stacjach sanitarnych ustalono zasady postępowania kontrolnego. W WSSE w Katowicach nie ustalono jednolitych, pełnych i szczegółowych zasad postępowania w przypadku stwierdzenia złej lub niepewnej jakości wody i sporządzania sprawozdań z tych badań. Ponadto stwierdzono przypadek sporządzenia sprawozdania z badań prób wody dopiero po 56 dniach od daty jej pobrania. Dotyczyło to próby wody pobranej w dniu 8 stycznia 2001r. w Goczałkowicach, z badania której sprawozdanie sporządzono w dniu 6 marca 2001 r., a pracownik za to odpowiedzialny nie potrafił wyjaśnić przyczyny takiego opóźnienia. W WSSE w Szczecinie dokumenty z wyników badań wody nie zawierały daty sporządzenia.

Stwierdzono także niegospodarność w wykorzystywaniu sprzętu, posiadanego przez stacje sanitarne.

- *Śląska WSSE dysponując nowoczesnym wyposażeniem badawczym do kontroli jakości wody, znacznie przewyższającym liczbowo i jakościowo wyposażenie poszczególnych stacji terenowych, nie wykorzystywała w badanych latach posiadanego sprzętu w stosunku do jego możliwości.*
- *WSSE w Łodzi, posiadająca chromatograf cieczowy firmy Varian (o wartości nabycia 93,9 tys. zł), otrzymany nieodpłatnie na podstawie decyzji komisji ds. rozdziału aparatury specjalnej Departamentu Zdrowia Publicznego Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 8 maja 1994 r. Do czasu kontroli NIK nie wdrożono go do badań na skutek braku niezbędnego wyposażenia m.in. systemu pomp wysokociśnieniowych i komputera z oprogramowaniem chromatograficznym. Zastępca Dyrektora WSSE ds. administracyjno – ekonomicznych wyjaśniła, że przekazany Stacji chromatograf cieczowy jest aparatem przestarzałym, wyprodukowanym w latach osiemdziesiątych, nie nadającym się do użytkowania ze względu na brak niezbędnych urządzeń dodatkowych. Ponadto badania są bardzo kosztowne, co z uwagi na sposób finansowania Inspekcji Sanitarnej, ma istotne znaczenie przy planowaniu wdrażania nowych metod badań.*

2. Stwierdzane przez inspekcję sanitarną przekroczenia wskaźników zanieczyszczeń w wodzie wodociągowej.

Spośród 9 skontrolowanych WSSE, tylko wyniki kontroli jakości wody prowadzonych przez WSSE w Lublinie, nie wykazywały przekroczeń wartości normatywnych wskaźników. W pozostałych miastach, badana przez Inspekcję Sanitarną woda kierowana do sieci, nie zawsze odpowiadała wymaganiom wody pitnej i na cele gospodarcze:

- w **Kielcach** w wodzie podawanej do sieci - w 1999r. w 3 próbach, na 334, zawartość bakterii grupy Coli wynosiła 9,10 i 15 przy wartości dopuszczalnej – 1; w 2000r. w 1 próbie na 178 wykonanych analiz zawartość azotynów wynosiła 0,234 mg/dm³, przy wartości dopuszczalnej 0,1 mg/dm³; w wodzie w sieci – przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników wystąpiły tylko 1999 r. w 7 próbach i dotyczyły: ogólnej liczby bakterii w temperaturze 37⁰ C w 3 próbach - odpowiednio 71, 1500 i 600 przy normie – 40, ogólnej liczby bakterii w temperaturze 20⁰ C w 3 próbach - 280, 4000 i 2800 przy normie – 200, bakterii grupy Coli w 3 próbach - 15, 40 i 3, przy normie – 1, obecność zawiesiny w 1 próbie – według normy nie dopuszczalna; po stwierdzeniu przekroczeń wartości normatywnych wskaźników we wszystkich ww. przypadkach, próby powtórzono i uzyskano pozytywne wyniki;

- w **Poznaniu** w analizach wykonanych przez PSSE - w 1999r. przekroczenia wartości normatywnych wystąpiły w 13 próbach wody pobranych z sieci i dotyczyły: w 4 próbach ogólna liczba bakterii w 20⁰ C (przy normie 100) wynosiła dwukrotnie powyżej 800 i powyżej 300, w 4 próbach ogólna liczba bakterii w 37⁰ C (przy normie 20) wynosiła 45, 300 i dwukrotnie 70; w 3 przypadkach liczba bakterii grupy coli (przy normie 1) wynosiła 13, 43 i 28; w jednej próbie stwierdzono zawartość ołowiu – 0,08 mg/dm³ (przy normie 0,05 mg/dm³), chloru wolnego – 0.7 mg/dm³ (przy normie 0,2 – 0,5 mg/dm³); w 2000r. przekroczenia wystąpiły także w 13 próbach wody z sieci;

- w **Katowicach WSSE w okresie od 6 marca do 7 maja 2001r. wykonała badania 73 prób wody pobranych z ujęć zlokalizowanych w rejonie Tarnowskich Gór, wykrywając zanieczyszczenie wód tróchloroetylenem w 7 punktach poboru. W 4 próbach stwierdzona ilość tego wskaźnika przekraczała 60 razy dopuszczalną wartość (10 mg/dm³), w 5 próbach 20 razy, w 5 próbach 10 razy oraz w 3 próbach 4 razy;**

- w **Gdańsku**

- na ujęciu Zaspa w 1999r. w wodzie uzdatnionej podawanej do sieci w 8 próbach wystąpiła wyższa od dopuszczalnej zawartość manganu: od 0,14 mg/dm³ do 0,22 mg/dm³ (najwyższa dopuszczalna wartość 0,1 mg/dm³); a w 2000r. w wodzie uzdatnionej – w 7 próbach od 0,13 mg/dm³ do 0,19 mg/dm³ (przy wartości dopuszczalnej 0,05 mg/dm³);

- na ujęciu Grodza Kamienna w 1999r. w wodzie uzdatnionej w 3 próbach stwierdzono wyższą od dopuszczalnej zawartość azotu amonowego: dwukrotnie 0,74 mg/dm³ i jeden raz 0,81 mg/dm³ (przy normie 0,5mg/dm³);

- w **Szczecinie w wodzie uzdatnionej** w 1999r. w 6 próbach wody stwierdzono wyższą od dopuszczalnej zawartość następujących wskaźników: na ujęciu Pomorzany - żelazo 0,81 mg/dm³ (przy normie 0,5 mg/dm³), na ujęciu Świerczewo – żelazo 2,27 i 5,28 mg/dm³, na ujęciu Pierwszego Maja – żelazo 0,83 mg/dm³; na ujęciu Arkonka – mangan 0,16 mg/dm³ (przy normie 0,1 mg/dm³), a na ujęciu Skolwin – ołów 0,10 mg/dm³ przy normie 0,05 mg/dm³; w 2000r. woda nie spełniała wymagań w 4 próbach ze względu na podwyższoną zawartość następujących składników: na ujęciu Świerczewo – żelazo 1,39 i 1,62 mg/dm³; Skolwin – mangan 0,15 mg/dm³; Pierwszego Maja – twardość ogólna 676 mg/dm³ przy normie 60 – 500 mg/dm³; w wodzie z sieci w 1999r. w 3 próbach stwierdzono wyższą od dopuszczalnej liczbę kolonii bakterii w 20⁰C i 37⁰C, w 2 zawartość żelaza

(0,60 mg/dm³ i 0,54 mg/dm³); w 2000 r. w 24 próbach stwierdzono wyższą od dopuszczalnej zawartość żelaza i manganu,

· w Warszawie:

· wskaźniki bakteriologiczne:

- pod względem bakteriologicznym jakość wody w Warszawie w 2000 r. w porównaniu z 1999 r. pogorszyła się. W 1999r. - 0,5% wyników wody pobranej z sieci w różnych punktach miasta nie odpowiadało wymaganym normom bakteriologicznym natomiast w 2000r. - 1,9%.

· Wskaźniki fizyko – chemiczne:

woda uzdatniona: w 1999r. wystąpił jeden przypadek wyższej zawartości chloru wolnego w Wodociągu Północnym – 0,55 mg/dm³; w okresie od 1 stycznia do 18 października 2000r. –

jeden przypadek wyższej zawartości chloru wolnego w Wodociągu Praskim – 0,75 mg/dm³;

3. Działania podejmowane przez stacje sanitarne po stwierdzeniu przekroczeń wartości wskaźników normatywnych w wodzie wodociągowej.

Gdańsk

Powiatowy Inspektor Sanitarny dla miasta Gdańska po stwierdzeniu przekroczeń dopuszczalnych wartości wskaźników jakości wody w wodociągach wydał firmie Saur Neptun S.A. decyzje:

· nr SE II B 44300/8/98 z dnia 11 marca 1998r. nakazującą doprowadzić do obowiązujących wymagań jakości wody z ujęcia Grodza Kamienna z uwagi na ponadnormatywną zawartość azotu amonowego i wyczuwalny zapach siarkowodoru w terminie do 31 grudnia 1999r.; 13 grudnia 1999 r. Powiatowy Inspektor Sanitarny na wniosek firmy SAUR NEPTUN wydał decyzję nr SE II – 4710 – 8/99, którą przedłużył termin wykonania poprzedniej decyzji do dnia 31 grudnia 2001r.

Katowice

Powiatowy Inspektor Sanitarny w Bytomiu po stwierdzeniu przekroczeń wydał następujące decyzje:

· nr HK/29/231/245/2000 z dnia 18 października 2000r., w której zakazał “Zakładom Mięsnym Ryszard Wojtacha” w Tarnowskich Górach wykorzystywania do picia i na potrzeby gospodarcze wody ze studni głębinowej stanowiącej ujęcie tych “Zakładów ...”,

· nr HK/29/231/246/2000 z dnia 18 października 2000r., w której zakazał Fabryce Maszyn i Urządzeń Górniczych TAGOR w Tarnowskich Górach wykorzystywania do picia i na potrzeby gospodarcze wody ze studni głębinowej stanowiącej ujęcie tej Fabryki,

· Górnśląskiemu Przedsiębiorstwu Wodociągów w Katowicach:

· nr HK/29/231/247/2000 z dnia 18 października 2000r., którą zakazał eksploatacji do celów zaopatrzenia w wodę do picia i na potrzeby gospodarcze ujęcia nr 1 przy ul. Opolskiej 51 w Tarnowskich Górach,

· nr HK/90/5/35/2001 z dnia 26 lutego 2001r., którą zezwolił warunkowo na wykorzystanie wody do picia i na potrzeby gospodarcze ze studni nr 2 Oddziału Produkcji Wody “Staszic” w Tarnowskich Górach w okresie 2 miesięcy,

· nr HK/90/5/36/2001 z dnia 26 lutego 2001r., którą nakazał wstrzymanie eksploatacji studni głębinowej nr 3 Oddziału Produkcji Wody “Staszic” w Tarnowskich Górach,

· nr HK – P/243/24/78/2001 z dnia 22 maja 2001r., którą wstrzymał eksploatację studni głębinowej nr 2 Oddziału Produkcji Wody “Staszic” w Tarnowskich Górach.

Ponadto Śląski Wojewódzki Inspektor Sanitarny podjął następujące działania:

· wystąpił do Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o podjęcie działań w celu ustalenia źródła zanieczyszczenia wód głębinowych w rejonie Tarnowskich Gór,

· zobowiązał Dyrektora Górnśląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Katowicach do podjęcia działań mających na celu: ustalenie przyczyny zanieczyszczenia wody, obniżenie stężenia TRI w wodzie podawanej do sieci wodociągowej z OPW “Staszic” poprzez mieszanie jej z wodą z innego ujęcia, prowadzenie stałego monitoringu wód z ujęcia “Staszic” na obecność TRI,

· 2 kwietnia 2001r. zorganizował spotkanie z przedstawicielami instytucji zainteresowanych problemem zanieczyszczenia wód na terenie Tarnowskich Gór.

W pozostałych 7 WSSE nie wydawano decyzji w przypadkach ponadnormatywnych wartości wskaźników

wody. Badania powtarzano i przekazywano informacje do przedsiębiorstw eksploatujących wodociągi.

4. Kontrole studni publicznych

W wyniku kontroli stwierdzono brak dostatecznego nadzoru Inspekcji Sanitarnej nad studniami publicznymi i niedostosowanie do obowiązujących przepisów ilości i zakresu badań wody z tych studni. Woda z zaworów czerpalnych ze studni publicznych, w miastach objętych kontrolą, według badań przeprowadzonych przez Inspekcję Sanitarną, charakteryzowała się ogólnie niezadawalającą jakością, tj. nie spełniała warunków określonych przepisami, co szczególnie dotyczyło studni o charakterze awaryjnym. Pomimo tego, służby sanitarne wykonywały badania tylko w części obiektów i z częstotliwością 1-2 razy w roku, z wyjątkiem Warszawy, gdzie próby wody do analiz pobierano raz w miesiącu. Również administratorzy studni publicznych nie prowadzili badań jakości wody z tych studni z wymaganą częstotliwością:

· w Poznaniu Powiatowy Inspektor Sanitarny w latach 1999 – 2000 nie przeprowadzał badań wody z 222 studni publicznych zlokalizowanych na terenie Poznania, głównie ze względu na fakt niewykorzystywania tych studni, utrudniony dostęp i niespełnianie warunków jakościowych wód, w związku z powyższym na właścicieli studni o złej jakości wody nałożony został obowiązek oznakowania tych studni.

Przeprowadzone w 2001 r. przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Poznaniu badania 6 studni wykazały, że woda tylko w jednej spełniała wymagania rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 04.09.2000 r., natomiast w pozostałych 5 studniach przekroczenia obejmowały od 3 do 6 podstawowych parametrów, w tym bakterie grupy Coli. Powiatowy Inspektor Sanitarny zobowiązał właścicieli studni do umieszczenia informacji o złej jakości wody. W wodzie pobranej do analizy w kwietniu i w lipcu 1999 r. przez PSSE, ze źródła naturalnego przy ul. Sepiej w Poznaniu stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych wskaźników bakteriologicznych określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 maja 1977 r. w sprawie warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze. W kwietniu 2000 r. pracownicy PSSE stwierdzili, że źródło zostało zdewastowane i w związku z tym nie badano jakości wody z tego źródła,

· w Warszawie - w wyniku kontroli ustalono, że oddziały terenowe PSSE sprawowały na terenie dzielnic Ochoty i Mokotowa wymaganą przepisami kontrolę jakości wody pobieranej ze studni publicznych. W laboratorium WSSE wykonywano analizy wody dostarczanej przez ww. oddziały z zaworów czerpalnych 28 studni zlokalizowanych na terenie tych dzielnic. Sporadyczne przekroczenia niektórych wskaźników, takich jak: żelazo, mangan, barwa i mętność stwierdzono w wodzie z 7 studni zlokalizowanych na ulicach: Gwintowej, Barskiej, Łuczek, Pasteura, Pruszkowskiej, Zagłoby i Wielickiej. Spowodowane one były nieprawidłowo działającymi urządzeniami do uzdatniania wody. Największymi odchyleniami od normy charakteryzowała się woda z ujęcia przy ul. Barskiej. Ponadnormatywne zawartości wskaźników stwierdzono w próbach pobranych w kwietniu, maju, czerwcu i we wrześniu 2000 r. Przekroczenia dotyczyły: barwy 25 – 60 mg/dm³ (przy dopuszczalnej zawartości 20 mg/dm³), mętności 9 mg/dm³ (przy dopuszczalnej zawartości 5 mg/dm³), żelaza 0,66 – 2,49 mg/dm³ (przy normie 0,5 mg/dm³).

Na podstawie badań chemicznych i bakteriologicznych Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Warszawie, przeprowadzonych z częstotliwością 12 razy w roku, w okresie 1999-2000 r. niedotrzymanie warunków jakości wody stwierdzono w 57 spośród 99 studni (57,6%). Przekroczenia te dotyczyły głównie zawartości żelaza, amoniaku, manganu, azotynów i warunków organoleptycznych, tj. zapachu, mętności, barwy, wskaźników bakteriologicznych (bakterii grupy Coli i ogólnej liczby bakterii w 22⁰ C i 37⁰ C).

· W Szczecinie - na przeprowadzonych przez WSSE w 1999 r. 38 badań wody pobranej z zaworów czerpalnych z 36 studni publicznych (w 2 studniach przeprowadzono po 2 badania) woda tylko z jednej studni spełniała wymagania sanitarne, a w wodzie z pozostałych 35 studni stwierdzono przekroczenia obejmujące od 2 do 7 wskaźników, w tym m.in. w zakresie: mętności - w 25 studniach (65,8%), zapachu - w 7 studniach (18,4%), twardości ogólnej - w 11 studniach (28,9%). W wodzie z 35 studni stwierdzono podwyższone zawartości żelaza, z 25 studni manganu, a z 5 amoniaku i azotynów. Ponadto w wodzie udostępnianej mieszkańcom z 9 studni stwierdzono obecność bakterii grupy Coli. Zakres naruszeń warunków jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze pobierana ze studni publicznych, potwierdzonych decyzjami WSSE, oraz czas ich trwania, nie powodował

podejmowania postępowania w sprawie uznania warunkowej przydatności wody do spożycia, zakazu jej spożywania lub zakazu użytkowania studni. Zarządy miast i inspektorzy sanitarni, w wyniku przeprowadzonych kontroli, wymagali głównie oznakowania studni informacją, że woda nie jest zdatna do picia lub warunkowo zdatna, natomiast sporadycznie egzekwowali poprawę efektów uzdatniania wody:

- Powiatowy Inspektor Sanitarny w Warszawie spośród 7 studni, z których woda wykazywała ponadnormatywne zawartości wskaźników jakości, w dniu 26.04.2001 r. wydał decyzję o zamknięciu jednego ujęcia przy ul. Barskiej. Decyzja została cofnięta w dniu 28.05.2001 r. po zainstalowaniu urządzeń skutecznie uzdatniających ujmowaną wodę.*
- Zachodniopomorski Wojewódzki Inspektor Sanitarny w 1999 r. wszczął postępowanie administracyjne wobec Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Szczecinie dotyczące 5 studni publicznych z ogółem 35 studni na terenie Szczecina, z których woda nie spełniała warunków dla wody do picia i na potrzeby gospodarcze. W przypadku 2 studni warunkowo dopuścił korzystanie z nich nakładając jednocześnie obowiązek ich oznakowania tabliczkami o zakazie jej używania wody przy sporządzaniu posiłków dla niemowląt, natomiast w przypadku pozostałych trzech studni nakazał doprowadzenie jakości wody do zgodnej z wymaganiami pod względem bakteriologicznym. W odniesieniu do pozostałych 30 studni publicznych nie podjął decyzji administracyjnych.*

9. Opłaty za wodę pobieraną z urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę

1. W wyniku kontroli urzędów gmin i przedsiębiorstw wodociągowych ustalono, że opłaty za wodę określano zgodnie z art. 5 oraz art. 4 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej, ustalającym, że jeżeli przepisy nie stanowią inaczej, organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego postanawiają o wysokości cen i opłat albo o sposobie ustalania cen i opłat za usługi komunalne o charakterze użyteczności publicznej oraz za korzystanie z obiektów i urządzeń użyteczności publicznej jednostek samorządu terytorialnego.

Z ustaleń kontroli wynika, że w badanym okresie w 13 spośród 20 urzędów miast, rady miast podejmowały uchwały o wysokości opłat za wodę wodociągową, natomiast w przypadku Katowic i Sosnowca wysokość opłat za wodę ustalał corocznie w drodze zarządzenia Wojewoda Śląski na podstawie wniosków składanych przez Państwowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Katowicach i w Sosnowcu, opiniowanych przez Zarządy tych miast. Na terenie m. Gdyni obowiązywały stawki opłat za wodę uchwalane przez Zgromadzenie Komunalne Związku Gmin, a w Częstochowie przez Walne Zgromadzenie Związku Komunalnego Gmin ds. Wodociągowo-Kanalizacyjnych. Na terenie m. Kielce obowiązywały stawki opłat uchwalane przez Zgromadzenie Związku Komunalnego Wodociągów i Kanalizacji. Uchwały podejmowane były na podstawie propozycji złożonych przez Zarząd Spółki „Wodociągi Kieleckie”, zaopiniowanych przez Zarząd Związku Komunalnego Wodociągów i Kanalizacji. W Warszawie i w Poznaniu uchwały o wysokości opłat za 1 m³ wody podejmowały odpowiednio: Zarząd Miasta Stołecznego Warszawy i Zarząd Miasta Poznania, zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o gospodarce komunalnej.

W wyniku kontroli stwierdzono, że wysokości opłat za dostarczenie wody ustalane były na podstawie wniosków przedsiębiorstw wodociągowych, w oparciu o analizę przedkładanych sprawozdań finansowych. W połowie badanych miast ustalane ostatecznie ceny za 1 m³ wody były niższe od proponowanych przez przedsiębiorstwa. I tak:

- W Gdańsku SAUR NEPTUN S.A. w 2000 r. zaproponowała dla ludności cenę 1,70 zł za 1m³ wody, a Rada Miasta uchwaliła ją w kwocie 1,40 zł;*
 - W Radomiu Wodociągi Miejskie Sp. z o.o. na 2000 r. zaproponowała dla gospodarstw domowych i dla pozostałych użytkowników zróżnicowane ceny za 1 m³ wody, wynoszące odpowiednio 1,31 zł i 1,93 zł. Zarząd Miasta zobowiązał spółkę do realizacji wprowadzonego w 1996 r. programu oszczędnościowego, m.in. w zakresie zużycia energii elektrycznej oraz materiałów, a także poprzez realizację remontów we własnym zakresie. Ostatecznie uchwalono następujące ceny za 1 m³ wody: 1,17 zł dla ludności i 1,84 zł dla pozostałych użytkowników.*
- Kontrola Delegatury NIK w Katowicach wykazała, że przy zmniejszonym zużyciu wody, koszty stałe

funkcjonowania przedsiębiorstw kształtowały się na wysokim poziomie, a spadek sprzedaży wody powodował wzrost kosztu jednostkowego. Niniejsza kontrola potwierdziła powyższe ustalenia, a dodatkowo stwierdzono, iż na wysokość tych kosztów miały wpływ także: konieczność stosowania zróżnicowanych procesów uzdatniania ujmowanych wód, rosnące bądź pozostające na wysokim poziomie straty wody oraz wysoka awaryjność sieci wodociągowych.

Badania kontrolne wykazały, że w 10 spośród 20 miast: w Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu, Katowicach, Sosnowcu, Zabrze, Gliwicach, w Bytomiu, w Szczecinie i w Warszawie obowiązywały stawki opłat za wodę jednakowe dla wszystkich odbiorców. W 9 miastach: w Krakowie, Wrocławiu, Białymstoku, Łodzi, Radomiu, w Gdyni, Gdańsku, Kielcach i w Częstochowie w oparciu o kalkulację kosztów ustalono stawki opłat różne w zależności od odbiorców. Jedynie Rada Miejska w Lublinie utrzymywała zróżnicowane stawki dla gospodarstw domowych i pozostałych odbiorców bez udokumentowania różnicy utrzymania i eksploatacji urządzeń zaopatrzenia w wodę, co było niezgodne z przepisem § 3 ust. 2b rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18.12.1996 r. w sprawie urządzeń zaopatrzenia w wodę i urządzeń kanalizacyjnych oraz zasad ustalania opłat za wodę i wprowadzanie ścieków (Dz.U. z 1996 r., Nr 151, poz. 716).

Z kolei we wniosku skierowanym do Rady Miasta, MPWiK we Wrocławiu uzasadniając utrzymanie zróżnicowanych stawek opłat za wodę, jako przyczynę podało chęć zmniejszenia obciążeń gospodarstw domowych kosztami utrzymania i eksploatacji urządzeń zaopatrzenia w wodę. W kalkulacji uwzględniono więc realne koszty przedsiębiorstwa, w stosunku do ilości pobieranej wody przez poszczególne grupy odbiorców, obciążając je zyskiem z działalności. Dla gospodarstw domowych przyjęto zysk “-” 19,3% natomiast dla pozostałych odbiorców “+” 32,1%. W wyniku takich działań cenę ustalono na poziomie 1,76 zł/m³ dla gospodarstw domowych i 2,62 zł/m³ dla pozostałych odbiorców przenosząc na nich ciężar obciążeń finansowych.

2. Stwierdzono, że we wszystkich 20 miastach w 2000 r., w porównaniu z 1999 r. nastąpił wzrost cen za 1 m³ wody od 1,8% do 39,2% – Załącznik Nr 8, w tym:

- w 10 miastach, w których obowiązywały jednakowe stawki opłat za wodę: od 39,2% - w Szczecinie, 30,8% - w Sosnowcu, 30,8% - w Bydgoszczy, 21,7% - w Katowicach, 19,3% - w Warszawie, 15,6% - w Poznaniu, 14,9% - w Zabrze, 14,3% - w Gliwicach, 6,52% - w Bytomiu do 1,8% - w Toruniu;
- w 10 pozostałych, w których obowiązywały zróżnicowane stawki opłat:
- dla odbiorców komunalnych: od 22,0% - w Kielcach, 21,9 % - w Radomiu, 18,8% - w Łodzi, 16,7% - w Gdańsku, 16,6 % - we Wrocławiu, 12,1% - w Krakowie, 10,8% - w Białymstoku do 7,8% - w Gdyni, 6,2% - w Częstochowie i 5,4% - w Lublinie.
- dla odbiorców przemysłowych i innych: od 23,9% - w Kielcach, 22,7% - w Radomiu, 19,4% - w Łodzi, 18,5% - w Gdańsku, 15,0% - we Wrocławiu, 11,6% - w Gdyni, 8,4% - w Białymstoku, 7,7% - w Częstochowie do 6,7% - w Krakowie i 5,4% - w Lublinie.

Różnica cen za wodę pomiędzy miastami, w których obowiązywały jednakowe ceny dla wszystkich odbiorców wody, w 1999 r. wynosiła - 1,19 zł/m³ (2,30 zł/m³ - /minus/ 1,11 zł/m³), w 2000 r. - 1,84 zł/m³ (2,97 zł/m³ - 1,13 zł/m³). Przy zróżnicowanych cenach dla poszczególnych odbiorców wód różnice te wynosiły dla odbiorców komunalnych: w 1999 r. - 0,62 zł/m³ (1,58 zł/m³ - 0,96 zł/m³), w 2000 r. - 0,59 zł/m³ (1,76 zł/m³ - 1,17 zł/m³), dla odbiorców przemysłowych i innych: w 1999 r. - 2,62 zł/m³ (4,05 zł/m³ - 1,43 zł/m³), w 2000 r. - 2,72 zł/m³ (4,27 zł/m³ - 1,55 zł/m³) - Załącznik Nr 8.

Dla gospodarstw domowych średnia cena jednostkowa w miastach, w których obowiązywały jednakowe stawki opłat, w 2000 r. wynosiła 2,09 zł/m³ i była wyższa od średniej ceny jednostkowej obowiązującej w 1999 r. o 19,4%. W miastach, w których obowiązywały ceny zróżnicowane, średnia cena w 2000 r. wynosiła 1,51 zł/m³ i była wyższa o 13,6% niż w 1999 r. Średnia cena jednostkowa dla gospodarstw domowych z wszystkich analizowanych 20 miast, w 2000 r. wynosiła 1,80 zł/m³ i była wyższa o 17,6% w porównaniu z 1999 r. – Załącznik Nr 8.

3. Na kształtowanie się poziomu cen wody w poszczególnych rejonach kraju i w poszczególnych miastach miało wpływ wiele czynników. Przede wszystkim zmniejszające się zużycie wody przez korzystających z sieci wodociągowych, co przy utrzymaniu cen, uwzględniających wyłącznie średnioroczną inflację, powodowało zmniejszanie przychodów przedsiębiorstw wodociągowych ze sprzedaży wody. Duży wpływ miały też koszty utrzymania urządzeń, obiektów i sieci wodociągowych, m.in. związane z koniecznością ponoszenia podatków.

Np. w :

- MPWiK w Warszawie podwyższenie opłat spowodowane było m.in. obciążeniem przedsiębiorstwa podatkiem dochodowym z tytułu nieodpłatnie otrzymanych środków trwałych zaliczonych do infrastruktury technicznej w zakresie urządzeń, obiektów i sieci wodnokanalizacyjnych;
- MPWiK w Lublinie Prezydent Miasta w uzasadnieniu do uchwał dotyczących zmian wysokości opłat za wodę podał : wprowadzenie podatku od towarów i usług VAT, potrzebę dalszego zmniejszania rozpiętości opłat dla gospodarstw domowych i pozostałych odbiorców, zachowanie samofinansowania spółki MPWiK Sp. z o.o. poprzez umożliwienie pokrywania dochodami ze sprzedaży wody i odprowadzania ścieków wszystkich kosztów związanych z eksploatacją i utrzymaniem sieci, a także nakładów na modernizację, wzrostem planowanych kosztów działalności MPWiK Sp. z o.o. w związku z inflacją, uwolnieniem cen energii cieplnej i elektrycznej, zwiększeniem stawek podatku od nieruchomości i od środków transportu, **zwiększeniem stawek opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska**, zwiększeniem kosztów amortyzacji w rezultacie inwestycji modernizacyjnych i rozwojowych oraz zwiększeniem wynagrodzeń realnych o 2,3% ponad wskaźnik inflacji oraz przewidywanym dalszym zmniejszeniem zużycia wody i utrzymaniem wysokiego stopnia niezawodności zaopatrzenia w wodę.
- Stawki opłat za wodę, w poszczególnych miastach kształtowały się następująco:

W przypadku **jednakowych opłat różnych odbiorców:**

- w 1999 r. **najniższe stawki opłat za wodę obowiązywały: 1,11 zł/m³ w Toruniu**, 1,15 zł/m³ w Bydgoszczy, 1,30 zł/m³ w Szczecinie, a **najwyższe: w wysokości: 2,30 zł/m³ - w Katowicach**, 2,27 zł/m³ - w Sosnowcu, 2,14 zł/m³ - w Zabrzu;
- w 2000 r.: **najniższe stawki opłat za wodę obowiązywały: 1,13 zł/m³ - w Toruniu**, 1,44 zł/m³ w Bydgoszczy, 1,67 zł/m³ w Warszawie i **najwyższe: 2,97 zł/m³ w Sosnowcu**, 2,70 zł/m³ (w miesiącach I-IV), 2,80 zł/m³ (V-XII) w Katowicach, i w Zabrzu - 2,66 zł/m³.

W przypadku **zróżnicowanych opłat:**

- w 1999 r. **najniższe** stawki obowiązywały: **dla gospodarstw domowych w Radomiu - 0,85 zł/m³** (w miesiącach I-II) i **0,96 zł/m³** (III-XII) oraz **1,43 zł/m³ w Białymstoku dla pozostałych odbiorców, w Gdańsku - 1,20 zł/m³** dla gospodarstw domowych i 1,51 zł/m³ dla pozostałych odbiorców, w Kielcach - 1,00 zł/m³ dla gospodarstw domowych i 2,30 zł/m³ dla pozostałych odbiorców, a **najwyższe: w Krakowie - 1,36 zł/m³ (I) i 1,57 zł/m³ (II-XII) dla gospodarstw domowych**, a 2,35 zł/m³ (I) i 2,55 zł/m³ (II-XII) dla pozostałych odbiorców, **w Lublinie dla pozostałych odbiorców - 2,87 zł/m³ (I-III) i 4,05 zł/m³ (IV-XII).**
- w 2000 r. **najniższe stawki opłat za wodę, obowiązywały również: w Radomiu - 1,17 zł/m³ dla gospodarstw domowych** i 1,84 zł/m³ dla pozostałych odbiorców oraz **1,55 zł/m³ w Białymstoku dla pozostałych odbiorców**, a **najwyższe: we Wrocławiu i w Krakowie 1,76 zł/m³ dla gospodarstw domowych**, oraz **w Lublinie - 1,62 zł/m³ dla gospodarstw domowych i 4,27 zł/m³ dla pozostałych odbiorców.**

Średniomiesięczne zużycie wody na mieszkańca w 1999 r. wynosiło 4,42 m³. Przy obowiązujących cenach od 0,96 zł/m³ do 2,30 zł/m³ opłata za wodę wynosiła od 4,24 zł do 10,17 zł na osobę, odpowiednio dla rodziny 4 osobowej od 16,96 zł do 40,68 zł. Uwzględniając taką samą opłatę za odprowadzane ścieki, łącznie opłaty te średnio wynosiły od 33,92 zł do 81,36 zł.

Zużycie wody na mieszkańca w 2000 r. wynosiło średnio 4,2 m³ miesięcznie, a opłata za wodę przy ustalonych cenach wynosiła od 4,75 zł do 12,94 zł na osobę, odpowiednio dla rodziny 4 osobowej od 19,00 zł do 51,76 zł i dodatkowo taka sama opłata za odprowadzane ścieki, tj. łącznie od 38,00 zł do 103,52 zł. W tej sytuacji nastąpił wzrost opomiarowania wody zużywanej w gospodarstwach domowych i oszczędności w poborze wody.

Zużycie wody w 2000 r. było mniejsze o 4,7% w porównaniu z 1999 r. Od kilku lat ma wyraźną tendencję malejącą, a istniejące urządzenia nie są w pełni wykorzystane.

Z ustaleń kontroli wynika, że wysokość uchwalonych stawek opłat za wodę dla 20 miast była poprzedzona analizami kosztów przeprowadzonymi przez podmioty eksploatujące wodociągi.

Stwierdzono, że analiza kosztów przedsiębiorstwa przeprowadzona dla potrzeb kalkulacji ceny 1 m³ przez MWiK w Bydgoszczy nie uwzględniała podatku VAT, ale Rada Miasta uchwaliła "cenę netto plus 7%" podatku od towarów i usług.

Z kolei w Gliwicach - zarządzeniem Wojewody Śląskiego, pomimo uwzględnienia podatku VAT w kalkulacji cenowej przedstawionej przez przedsiębiorstwo wodociągowe, przyjęto cenę netto – Załącznik Nr 9.

3.10. Wpływy przedsiębiorstw z tytułu opłat za wodę pobieraną z urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę

Z ustaleń kontroli wynika, że opłaty pobierane przez przedsiębiorstwa wodociągowe za dostarczanie wody, zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 1996 r. w sprawie urządzeń zaopatrzenia w wodę i urządzeń kanalizacyjnych oraz zasad ustalania opłat za wodę i wprowadzanie ścieków, stanowiły dochody tych przedsiębiorstw i były wykorzystywane przez nie w znacznej mierze na finansowanie bieżącej działalności, w tym również m.in. na: pobór wód, uzdatnianie, przesyłanie wody, bieżące konserwacje urządzeń, inwestycje odtworzeniowo-modernizacyjne, rozbudowę sieci wodociągowych, instalowanie wodomierzy oraz zapewnienie płynności finansowej przedsiębiorstw. Jedynie spółka "Saur-Neptun Gdańsk" S.A. na podstawie art. 36 ust. 4 kontraktu zawartego w dniu 19.01.1993 r. z Zarządem Miasta Gdańsk przekazywała Miastu środki uzyskane ze sprzedaży wody: w 1999 r. w kwocie 7.111,87 tys. zł, a w 2000 r. w kwocie 7.230,59 tys. zł.

Przedsiębiorstwa wodociągowe objęte kontrolą łącznie w 1999 i 2000r. uzyskały ze sprzedaży wody dochody w wysokości 1.460.146,77 tys. zł - Załącznik nr 10. Wpływy z tego tytułu w 2000 r. wynosiły 747.455,74 tys. zł i były o 4,65% wyższe niż w 1999 r. (712.691,03 tys. zł).

Wzrost przychodów ze sprzedaży wody w 2000 r. w porównaniu z 1999 r. odnotowano w 11 przedsiębiorstwach. W pozostałych trzech, przychody zmniejszyły się: w SNG Gdańsk z kwoty 33.058,41 tys. zł o 1.598,04 tys. zł, tj. o 4,8%, w Wodociągach Białostockich z kwoty 23.862,80 tys. zł o 622,60 tys. zł, tj. o 2,6% natomiast w Toruńskich Wodociągach z kwoty 21.353,60 tys. zł o 1.230,40 tys. zł, tj. o 5,7%, przy jednoczesnym spadku zużycia wody odpowiednio o: 7,2%, 5,1%, 4,2% i wzroście cen za 1 m³ dostarczonej wody o: 16,7% dla odbiorców komunalnych i 18,5% dla pozostałych w Gdańsku; 10,8% dla odbiorców komunalnych i 11,5% dla pozostałych w Białymstoku oraz 1,8% w Toruniu.

Największe wpływy ze sprzedaży wody w 2000 r., podobnie jak w 1999 r., uzyskały: MPWiK w Warszawie - 218.499,60 tys. zł, wyższe niż 1999 r. o 6,5%; MPWiK w Krakowie - 98.533,00 tys. zł, wyższe o 1,5% oraz MPWiK we Wrocławiu - 84.642,75 tys. zł, wyższe niż w 1999 r. o 3,2%, przy jednoczesnym spadku zużycia odpowiednio o: 4,6%, 3,7%, 2,9% i wzroście cen jednostkowych za 1 m³ dostarczonej wody o: 19,3% w Warszawie; 12,1% dla odbiorców komunalnych i 6,7% dla pozostałych w Krakowie; 16,6% dla odbiorców komunalnych i 15,0% dla pozostałych we Wrocławiu.

Najniższe wpływy z tego tytułu w 2000 r., podobnie jak w 1999 r., uzyskały: Wodociągi Miejskie w Radomiu - 15.377,00 tys. zł, w których stwierdzono równocześnie największy poziom wzrostu wpływów

w porównaniu z 1999 r. – o 12,6%, Wodociągi Kieleckie - 19.459,71 tys. zł, w których wpływy były wyższe niż w 1999 r. o 6,8%, przy spadku zużycia wody w tym okresie odpowiednio o: 3,4% i 6,9% oraz wzroście cen o: 21,9% dla odbiorców komunalnych i 22,7% dla pozostałych, w Radomiu o 22,0% dla odbiorców komunalnych i 23,9% dla pozostałych odbiorców.

11. Działania inwestycyjne, modernizacyjne i pozainwestycyjne; ich wpływ na stan zaopatrzenia mieszkańców w wodę i jakość wody w sieci wodociągowej

W badanym okresie na działania mające na celu poprawę jakości wody oraz rozbudowę sieci wodociągowej, prowadzone przez przedsiębiorstwa wodociągowe, w 14 miastach (tj. w miastach, w których objęto kontrolą urzędy miast i przedsiębiorstwa) wydatkowano ogółem 317.805,87 tys. zł, z czego 282.292,85 tys. zł (89% ogółu wydatków) na zadania inwestycyjne oraz 35.513,01 tys. zł (11%) na zadania pozainwestycyjne. Na działania związane tylko z rozbudową sieci wodociągowych wydatkowano 43.851,37 tys. zł, tj. 13,8% całości poniesionych wydatków, a 15,5% poniesionych wydatków inwestycyjnych.

1. W wyniku kontroli ustalono, że 14 badanych przedsiębiorstw w kontrolowanym okresie prowadziło inwestycje, które głównie miały na celu poprawę jakości wody. Ogółem na działania te wydatkowano 282.292,85 tys. zł, z czego 232.983,16 tys. zł, tj. 82,5% kwoty ogółem, pochodziło ze środków własnych przedsiębiorstw, 29.227,76 tys. zł, tj. 10,4%, ze środków gmin, pozostała kwota – 20.081,93 tys. zł, tj. 7,1%, pochodziła z innych źródeł finansowania, m.in. z Banku Światowego, SIDA, GFOŚiGW.

W 1999 r. ogółem na działalność inwestycyjną wydatkowano 121.696,84 tys. zł, w tym ze środków własnych przedsiębiorstw wodociągowych 93.306,75 tys. zł, tj. 76,7%. W 2000 r. wydatkowano 160.596,01 tys. zł, tj. o 32,0% więcej niż w 1999 r., przy czym ze środków własnych, przedsiębiorstwa zaangażowały 139.676,41 tys. zł, co stanowi 87,0% całkowitych wydatków. Jest to kwota wyższa o 49,7% niż w 1999 r.

W wydatkach tych w 1999 r. brało udział pięć zarządów gmin: w Gdańsku, Gdyni, Kielcach, Toruniu i w Szczecinie. Zaangażowały one 21.841,15 tys. zł, co stanowiło 23,4% wydatków, poniesionych wyłącznie ze środków przedsiębiorstw, a 17,9% wydatków ogółem poniesionych w 1999 r. Pomoc finansową z innych źródeł uzyskano w dwu gminach: w Białymstoku i we Wrocławiu, w kwocie 6.548,94 tys. zł, co stanowiło 5,4% wydatków ogółem w 1999 r. W 2000 r. zarządy czterech gmin: w Gdańsku, Gdyni, Kielcach, Toruniu zaangażowały własne środki w kwocie 7.386,61 tys. zł, co stanowiło 5,3% wydatków ze środków własnych przedsiębiorstw, a 4,6% wydatków ogółem poniesionych w 2000 r. Z innych źródeł pomoc finansową w wysokości 13.532,99 zł, tj. 8,4% uzyskało przedsiębiorstwo wodociągowe we Wrocławiu.

W wyniku kontroli stwierdzono, że przedsiębiorstwa wodociągowe w Gdańsku i w Toruniu w 1999 r. nie ponosiły kosztów na działania inwestycyjne. Prowadzone inwestycje realizowano wyłącznie ze środków gmin, w kwotach odpowiednio: 6.358,84 tys. zł i 1.309,61 tys. zł. W 2000 r. tylko przedsiębiorstwo wodociągowe w Gdańsku, podobnie jak w roku poprzednim, prowadziło inwestycje wyłącznie ze środków urzędu miasta - w kwocie 4.615,50 tys. zł. W Toruniu udział środków urzędu miasta w kwocie 2.212,74 tys. zł stanowił 72,4% wydatków poniesionych przez Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o. – Załącznik Nr 11.

W wyniku przeprowadzonych prac uzyskano m.in. następujące efekty :

- Wodociągi Kieleckie Sp. z o.o. doprowadziły do:

- zmodernizowania stacji wodociągowej ujęcia wód podziemnych w Dyminach (dzielnicy Kielc),
- wybudowania odcinka magistrali wodociągowej o łącznej długości 3.877 mb.;
- Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. osiągnęło poprawę m.in. w zakresie:
 - jakości i ciągłości dostaw wody,
 - płynności pracy układu pompowego – zmniejszenie zużycia energii,
 - ciśnienia wody na sieci,

- wydajności SUW oraz redukcji zawartości magnezu co polepszyło jakość wody,
- kontroli zawartości chloru a przez to poprawę jakości i smaku wody.
- Poznańskie Wodociągi i Kanalizacje Sp. z o.o. w Poznaniu uzyskały:
 - większą wydajność studni oraz poprawę jakości pozyskiwanej wody na ujęciach Dębina i Mosina;
 - lepszą jakość wody SUW Mosina, Wiśniowa, Gruszczyn,
 - wyrównanie ciśnień wody w sieci,
 - likwidację końcówek poprzez zastosowanie połączeń pierścieniowych,
 - polepszenie właściwości fizyko-chemicznych wody oraz zmniejszenie liczby awarii poprzez wymianę starych zniszczonych odcinków wodociągu (m.in. ulice Śródmieścia Poznania, odcinki na mostach i wiaduktach),
 - polepszenie jakości wody w wyniku modernizacji chlorowni SUW Mosina, odstojników dla odżelazacza SUW Wiśniewo, zwiększenie powierzchni filtracyjnej przy tej samej wielkości złoża,
 - wyrównanie ciśnień dzięki odwrotnemu przekazowi danych ze zbiornika Morasko do pompowni na Koronnej;
- Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Szczecinie osiągnął :
 - prawidłowe parametry ciśnienia wody na Osiedlu Warszewo i Książąt Pomorskich;
 - stałe ciśnienie wody na wyjściu z pompowni na ul. Tatrzaskiej i ul. Kijewo,
 - redukcję nadmiernego ciśnienia na Osiedlu Bukowe,
 - zasilanie w wodę Osiedli Płonia i Smerdnica,
 - wprowadzenie ozonu do technologii uzdatniania wody w ZP Miedwie, które spowodowało lepsze warunki do prowadzenia procesu koagulacji oraz zmniejszenie ilości zużytego chloru do dezynfekcji końcowej, a co za tym idzie ogólną poprawę jakości wody.
- PWiK w Gdyni Sp. z o.o. - przeprowadzone prace przyczyniły się do:
 - zwiększenia nadzoru i kontroli sieci,
 - zmniejszenia ilości zdarzeń nagłych i nieprzewidzianych – zmniejszenia ilości awarii,
 - sprawniejszego oczyszczania sieci.

Rozbudowa sieci wodociągowych, w okresie objętym kontrolą, stanowiła zaledwie 15,5% kosztów działalności inwestycyjnej zakładów eksploatujących wodociągi. Wydatki na ten cel wyniosły 25.285,23 tys. zł w 1999 r., tj. 20,8% wydatków ogółem, a 18.566,14 tys. zł w 2000 r., tj. 11,6% wydatków ogółem. W 2000 r. wydatkowano o 6.719,09 tys. mniej, tj. o 26,6% niż w 1999 r.

Spośród 14 kontrolowanych zakładów na rozbudowę sieci w 9 przeznaczono środki własne, w 5 zaangażowano środki z innych źródeł. Trzy przedsiębiorstwa: MWiK w Bydgoszczy, MPWiK w Krakowie oraz Poznańskie Wodociągi i Kanalizacje zarówno w 1999 r. i w 2000 r. nie prowadziły inwestycji związanych z rozbudową sieci wodociągowej. W 2000 r. nie prowadziło również takich prac Zabrzeńskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji – Załącznik Nr 11.

2. Z ustaleń kontroli wynika, że wydatki na działania pozainwestycyjne, wyniosły 35.513,01 tys. zł i poniesione zostały wyłącznie z własnych środków przedsiębiorstw. Zaangażowanie finansowe przedsiębiorstw w poszczególnych latach było różne. Np. w 3 przedsiębiorstwach wydatki na działania pozainwestycyjne w 2000 r. w stosunku do 1999r. zmniejszono o kilkanaście do 40%, natomiast w jednym, w Bydgoszczy były ponad14-krotnie wyższe. I tak:

- w Wodociągach Kieleckich w 1999 r. wydatkowano – 563,23 tys. zł, a w 2000 r. – 476,81 tys. zł., tj. o 15,3% mniej niż w poprzednim roku,
- w MPWiK we Wrocławiu: w 1999 r.- 5.066,15 tys. zł, natomiast w 2000 r. - 3.162,25 tys. zł, tj. o 37,5% mniej niż w 1999 r.,
- w Wodociągach Białostockich w 1999 r. przeznaczono 2.319,35 tys. zł, a w 2000 r. 2.663,06 tys. zł, tj. więcej niż w 1999 r. o 14,8%,
- w MWiK w Bydgoszczy zaangażowano: 167,80 tys. zł w 1999 r. i 2.454,80 tys. zł w 2000 r., tj. 14,5 raza więcej niż w roku poprzednim,
- w PWiK w Gliwicach wydano: 9.099,23 tys. zł w 1999 r. oraz 7.556,28 tys. zł w 2000 r., tj. o 16,0% mniej niż w 1999r.

Do działań pozainwestycyjnych, realizowanych przez podmioty eksploatujące wodociągi należały głównie:

- remonty i modernizacje ujęć wody, stacji uzdatniania wody (SUW), a przede wszystkim różnego rodzaju filtrów (pospieszne, powolne, węglowe),
- remonty, modernizacje i czyszczenie zbiorników czystej wody,
- remonty i modernizacje elementów sieci i jej uzbrojenia,
- modernizacje wodociągów technologicznych,
- sprawdzanie stanu technicznego urządzeń i armatury na sieci wodociągowej (zasuwy, hydranty, wodomierze),
- likwidacje zbędnych elementów sieci (łączenie końcówek spinkami),
- płukanie sieci – głównie końcówek,
- dezynfekcja końcówek z powodu zastoin wodnych, w których rozwijają się bakterie,
- monitoring jakości wody,
- montaż reduktorów ciśnienia.

3. W wyniku kontroli ustalono, że w przedsiębiorstwach wodociągowych, w przypadku inwestycji realizowanych wyłącznie z własnych środków, nie stosowano zasad przewidzianych ustawą o zamówieniach publicznych. Postępowania przeprowadzano na zasadach określonych w wewnętrznych „Regulaminach Przetargów” (w trybie określonym przez art. 70¹-70⁴ Kodeksu Cywilnego). Stanowisko w sprawie odstąpienia od trybu przetargu publicznego zajął Prezes Urzędu Zamówień Publicznych w piśmie skierowanym w dniu 19.12.1997 r., do PWiK w Poznaniu, uzasadniając iż :

“Poznańskie Wodociągi i Kanalizacje jako jednoosobowa spółka prawa handlowego, będąca komunalną jednostką organizacyjną wykonującą zadania o charakterze użyteczności publicznej, ma obowiązek stosowania ustawy wyłącznie wtedy, gdy wydatkuje środki publiczne. Pojęcie zadań o charakterze użyteczności publicznej w odniesieniu do komunalnych jednostek organizacyjnych, definiuje ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 1997 r. Nr 9, poz. 43), która w art. 1 ust. 2 stanowi, iż do takich należą zadania, których celem jest bieżące i nieprzerwane zaspokojenie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia usług powszechnych.

W sytuacji, gdy spółka wydatkuje tylko środki pochodzące z własnej działalności, nie ma obowiązku stosowania ustawy, albowiem w tym przypadku nie zachodzą kumulatywne przesłanki do jej stosowania. /.../ zgodnie z art. 3 ust.1 ustawy o zamówieniach publicznych, spółka zobowiązana będzie do stosowania wyżej wymienionej ustawy, w sytuacji, gdy zamówienie finansowane będzie zarówno ze środków własnych spółki, jak i ze środków publicznych.”

Zespół Prawny Urzędu Zamówień Publicznych w piśmie skierowanym do dyrektora naczelnego Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. we Wrocławiu wyjaśnił, iż:

„ Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie na posiedzeniach 5 i 12 marca 1997 r. ustalił również powszechnie obowiązującą wykładnię art. 4 ust.1 pkt. 4 ustawy o zamówieniach publicznych. Ustalono, iż „przez państwowe i komunalne jednostki organizacyjne wykonujące zadania o charakterze użyteczności publicznej należy rozumieć takie jednostki państwowe i komunalne, tworzone w celu wykonywania zadań z zakresu administracji publicznej polegające na zaspakajaniu potrzeb społecznych, których działalność nie jest nastawiona na maksymalizację zysku. /.../ spółki te nie zobowiązane są do stosowania przepisów ustawy o zamówieniach publicznych w zakresie w jakim udzielają zamówień finansowanych ze „środków własnych” (czyli ze środków uzyskanych przez Spółkę w wyniku prowadzonej działalności gospodarczej) /.../ Środki takie nie są środkami publicznymi – nie mieszczą się w pojęciu „środków publicznych” określonych w art. 2 pkt 7 ustawy. Tym samym wydatkowanie tych środków nie podlega ustawie o zamówieniach publicznych. Obowiązek stosowania ustawy powstaje natomiast (stosownie do art. 3 ust. 1 ustawy) w przypadku udzielania przez podmiot wymieniony w art. 4 ust.1 pkt 4 ustawy zamówień finansowanych w całości bądź współfinansowanych ze środków publicznych. Środki przekazane na rzecz Spółki przez gminę w formie dotacji jako środki publiczne również muszą być wydatkowane w trybie ustawy o zamówieniach publicznych.

Niniejsza opinia nie stanowi wykładni prawa, może mieć jedynie charakter pomocniczy...”.

4. W wyniku kontroli ustalono, że w przedsiębiorstwach wodociągowych, w przypadku inwestycji

realizowanych z udziałem środków publicznych pochodzących z dotacji (gmin lub z innych źródeł), stosowano zasady przewidziane ustawą o zamówieniach publicznych i przestrzegano przepisy tej ustawy.

11. Opłaty za szczególne korzystanie z wód

W wyniku kontroli ustalono, że wszystkie przedsiębiorstwa wywiązywały się z obowiązku informowania wojewodów o ilości pobranej wody, co wynika z § 9 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat za szczególne korzystanie z wód i urzędów wodnych .

Spośród 14 kontrolowanych przedsiębiorstw 13 przekazywało informacje o ilości pobranej wody do urzędów wojewódzkich, jedno - Zabrzańskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji - składało sprawozdania do Ośrodka Badań i Kształtowania Środowiska w Katowicach.

Stwierdzono, że kontrolowane przedsiębiorstwa wodociągowe przekazały na rachunki urzędów marszałkowskich w 1999 r. ogółem 22.097,77 tys. zł, a w 2000 r. 22.353,45 tys. zł, tj. o 255,68 tys. zł więcej niż w roku poprzednim (Załącznik nr 10).

W 7 spośród 14 przedsiębiorstw wpłaty przekazywane do urzędów marszałkowskich za 2000 r. były niższe od wpłat dokonanych w 1999 r. - od 8,2% (ZWiK w Szczecinie) do 0,1% (Wodociągi Białostockie). W pozostałych 7 przedsiębiorstwach wpłaty w 2000 r. były wyższe - od 0,7% (Saur Neptun Gdańsk) do 19,4% (PWiK w Gliwicach).

W okresie objętym kontrolą 3 spośród 14 przedsiębiorstw nie dotrzymały 14 dniowych terminów wpłat należności z tytułu opłat za szczególne korzystanie z wód, liczonych od dnia, w którym decyzja wojewody stała się ostateczna, czyli z naruszeniem art. 56a ustawy Prawo wodne. Wszystkie przypadki wystąpiły w 1999 r. W 2000 r. wśród kontrolowanych przedsiębiorstw nie zanotowano przekroczeń terminów wpłat.

Terminy uiszczania omawianych opłat, przekraczające 6-75 dni wystąpiły w: ZWiK w Szczecinie, Wodociągi Miejskie w Radomiu oraz MWiK w Bydgoszczy.

- *ZWiK w Szczecinie za przekroczenia terminów wniesienia wpłat za I i II kwartał 1999 r. (6-75 dni) zapłacił odsetki w wysokości 291,26 tys. zł. Według uzyskanych wyjaśnień przyczyną nieterminowego przekazywania opłat z tytułu poboru wody i wprowadzania ścieków za ww. okres była trudna sytuacja finansowa Zakładu. Rok 1998 Zakład zakończył ze stratą 3.100,78 tys. zł, a stan zobowiązań przekraczał stan należności o 3.631,74 tys. zł. Miesięcznie niezbędne wydatki takie jak: wynagrodzenia wraz z pochodnymi, energia elektryczna, podatki i opłaty na rzecz gminy oraz materiały do produkcji wody i usuwanie awarii sieci wodno-kanalizacyjnych wynosiły około 4 mln zł, w związku z czym wpłaty za korzystanie ze środowiska jednorazowo ok. 1,8 mln zł były dużym obciążeniem i mogły być pokrywane w ratach w miarę posiadanych środków finansowych;*
- *Wodociągi Miejskie w Radomiu, z tytułu kar za przekroczenie terminów (14-60 dni), zapłaciły kwotę w wysokości 27,80 tys. zł. Według wyjaśnień, przyczyną zwłoki było zadłużenie głównych odbiorców na dzień 31.03.2000 r. pochodzące z roku 1999 w wysokości 3.344,91 tys. zł. W miarę regulowania należności przez odbiorców w 2000 r. sukcesywnie regulowano zobowiązania wobec Urzędu Marszałkowskiego;*
- *MWiK w Bydgoszczy – przekroczenie terminu zapłaty o 8 dni wystąpiło w I kwartale 1999 r. Wojewoda nie naliczył karnych odsetek.*

11. Zapewnienie zaopatrzenia w wodę w świetle prowadzonej gospodarki wodnej

1. Jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi w zlewniach rzek za realizację zadań z zakresu gospodarki wodnej, w tym najistotniejszych spośród instrumentów zarządzania wodami, dotyczących opracowywania warunków korzystania z wód dorzeczy, są utworzone przez Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa zarządzeniem z dnia 1 lutego 1991 r. w liczbie 7 w skali kraju, regionalne zarządy gospodarki wodnej (rzgw). Od dnia 1 stycznia 2000 r.

jednostki te działają w nowej strukturze organizacyjnej na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 1999 r. w sprawie organizacji i zakresu działania regionalnych zarządów gospodarki wodnej.

Zgodnie z § 6 ust. 1 ww. rozporządzenia Ministra Środowiska poszczególne RZGW wstąpiły w prawa i obowiązki Okręgowych Dyrekcji Gospodarki Wodnej oraz dotychczasowych Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej.

Kontrola wykazała, że w poszczególnych RZGW, po reorganizacji, zatrudnienie w komórkach organizacyjnych, zajmujących się zarządzaniem zasobami wodnymi, w stosunku do ogółem zatrudnionych, stanowiło zaledwie od 2,3% w RZGW we Wrocławiu do 14,4% w RZGW w Gliwicach. W dwóch zarządach – w Poznaniu i w Szczecinie, gdzie obszary działania praktycznie nie uległy zmianie, zatrudnienie w zakresie zarządzania zasobami wodnymi po reorganizacji także nie zmieniło się - w RZGW Poznań utrzymano zatrudnienie na poziomie 23 etatów przeliczeniowych, a w RZGW Szczecin - 8,5 etatów. W pozostałych zarządach, w wyniku przeprowadzonej reorganizacji, nieznacznie zwiększono stan zatrudnienia – od 1 osoby w RZGW w Gdańsku do 8 osób w RZGW we Wrocławiu:

- **W RZGW z siedzibą w Warszawie, o największym obszarze działania, w zakresie zarządzania zasobami wodnymi zatrudnione były w 2000 r. 23 osoby, tj. o 7 osób więcej niż w 1999 r., stanowiło to zaledwie 4,9% zatrudnionych;**

- **W RZGW w Krakowie** o najbardziej zwiększonym obszarze działania, tj. o 6,7%, w wyniku zmian organizacyjnych stan zatrudnienia w 2000 r. w stosunku do 1999 r. zwiększono o 7,5 etatu przeliczeniowego, tj. do 21,5 etatu przeliczeniowego w pionie kształtowania zasobów wodnych, co w skali całego RZGW Kraków stanowiło **3,1%** etatów przeliczeniowych;

- **W RZGW we Wrocławiu** – czwartym co do wielkości działania regionalnym zarządzie - w zakresie zarządzania zasobami wodnymi zatrudniono 15 osób, tj. o 8 osób więcej niż w 1999 r., stanowiło to zaledwie **2,3%** zatrudnionych;

- **W RZGW w Gdańsku w 2000 r. zagadnieniami zarządzania zasobami wodnymi zajmowało się 14 osób, tj. o 1 osobę więcej niż 1999 r., co stanowiło 8,8% ogółu zatrudnionych;**

- **W RZGW w Gliwicach** w 2000 r. zwiększono stan zatrudnienia osób prowadzących zarządzanie zasobami wodnymi do 16 osób, tj. o 4 osoby w porównaniu ze stanem z 1999 r., co *stanowiło 14,4% wszystkich zatrudnionych w RZGW Gliwice po zmianach organizacyjnych.*

Powołane RZGW w nowej strukturze organizacyjnej funkcjonowały bez wymaganych regulaminów organizacyjnych zatwierdzonych przez Ministra Środowiska (§ 4 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 1999 r. w sprawie organizacji i zakresu działania regionalnych zarządów gospodarki wodnej). Zarządy przy realizacji zadań określonych w obowiązujących przepisach posilkowały się zarządzeniami dyrektorów RZGW w sprawie zasad działania, następnie tymczasowymi regulaminami organizacyjnymi w wersji przekazanej Ministrowi Środowiska do zatwierdzenia.

2. Jednym z podstawowych instrumentów zarządzania wodami są warunki korzystania z wód dorzeczy (art. 19a ust. 2 pkt 1 ustawy Prawo wodne), które określają m.in. ograniczenia w korzystaniu z wód i urządzeń wodnych na obszarze dorzecza lub jego części oraz kierunki działań w zakresie inwestycji gospodarki wodnej i uwzględniają m.in. bilans wodno-gospodarczy dorzecza (art. 19b ust. 1 pkt 1-2 i ust. 2 pkt 1 ww. ustawy).

Z ustaleń kontroli wynika, że w okresie swojej działalności wszystkie RZGW, począwszy od powołania w 1991 r. do końca 2000 r., wykonały dla 12 zlewni i 4 regionów bilansowych opracowania pn. **warunki korzystania z wód dorzecza** dla łącznej powierzchni 52.369,5 km², co stanowi jedynie 16,7% obszaru ich działania, w tym do końca 1998 r. wykonano je dla obszaru 24.151 km² stanowiącego 7,7% terenu kraju, z czego tylko w RZGW w Szczecinie zaktualizowano w 1999 r. warunki korzystania z wód dla 3 regionów bilansowych o powierzchni 6.540,5 km², tj. 31,6% obszaru działania Zarządu. Stan zaawansowania prac w tym zakresie w poszczególnych zarządach był różny - w Krakowie do czasu zakończenia kontroli nie było żadnego opracowania warunków korzystania z wód dorzecza, w Gdańsku i we Wrocławiu wykonano ww. opracowania obejmujące powierzchnię ca 5% obszaru działania, a w

Szczecinie ca 37%.

W badanym okresie tylko RZGW w Szczecinie przedłożył, w dniu 5.06.2000 r., do zatwierdzenia przez Ministra Środowiska – zgodnie z art. 19b ust. 5 ustawy Prawo wodne - opracowanie “warunków korzystania z wód dla zlewni Regi i Przymorza”. Minister do dnia zakończenia kontroli nie zatwierdził przekazanych warunków.

W wyniku kontroli ustalono, że **bilanse wodnogospodarcze**, stanowiące niezbędny element warunków korzystania z wód dorzeczy do końca 1998 r. zostały opracowane dla obszaru 37.345,3 km², tj. 11,9% całkowitej powierzchni zarządzanej przez RZGW, od 9,8% obszaru działania RZGW w Warszawie do 31,7% obszaru działania RZGW w Szczecinie. W latach 1999-2000 kontynuowano i zakończono opracowanie bilansów wodnogospodarczych o łącznej powierzchni 26.001,9 km², co stanowiło 8,3% obszaru działań RZGW. Bilanse opracowane w latach wcześniejszych nie były aktualizowane.

Poza ww. bilansami wodnogospodarczymi, które stanowią element opracowanych warunków korzystania z wód dorzeczy, do końca 2000 r., wykonane zostały bilanse wodnogospodarcze dla dorzeczy obejmujących powierzchnię 10.977,7 km², stanowiącą 4,4% obszaru kraju.

W okresie kontroli, w RZGW w Gdańsku opracowywany był bilans wodno-gospodarczy zlewni rzeki Brdy o powierzchni 4.627 km², z terminem zakończenia w 2002 r. oraz bilans wodnogospodarczy zlewni rzeki Łeby o powierzchni 1.801 km², z terminem zakończenia w 2003 r., obejmujące łącznie 18,1% obszaru działania RZGW w Gdańsku.

Z ustaleń kontroli wynika, że mała liczba wykonanych opracowań warunków korzystania z wód dorzeczy, spowodowana była głównie ograniczonymi środkami finansowymi oraz brakiem jednolitej metodyki dla wykonywania tego rodzaju opracowań. Minister Środowiska nie skorzystał z możliwości, wynikającej z art. 19b ust. 6 ustawy Prawo wodne, określenia w drodze rozporządzenia, szczegółowego zakresu i sposobu sporządzania warunków korzystania z wód dorzecza. Regionalne zarządy gospodarki wodnej przy realizacji warunków korzystania z wód dorzeczy posiłkowały się różnymi opracowaniami, w tym m.in. następującymi, zalecanymi przez b. Ministerstwo Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, wykonanymi w latach 1991–1994 przez Centralne Biuro Studiów i Projektów Budownictwa Wodnego “Hydroprojekt” pn.:

- “Metodyka określania warunków korzystania z zasobów wód dorzecza ustalanych przez regionalne zarządy gospodarki wodnej” z 1991 r.,
- “Metodyka jednolitych bilansów wodnogospodarczych” z 1992 r.,
- “Wnioskami dotyczącymi dalszego wdrażania metodyki jednolitych bilansów wodnogospodarczych” z 1994 r.

Ponadto korzystano w tym celu z innych opracowań, np. Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział we Wrocławiu – “Projekt instrukcji sporządzania warunków korzystania z wód dorzecza w zakresie bilansu ilościowo-jakościowego wód powierzchniowych”.

Minister Środowiska nie zagwarantował, odpowiednio do potrzeb, środków na opracowanie bilansów wodnogospodarczych oraz warunków korzystania z wód dorzecza. Zgodnie z § 3 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 1999 r. w sprawie organizacji i zakresu działania rzgw, regionalne zarządy są państwowymi jednostkami budżetowymi, których wydatki pokrywane są z budżetu państwa, w części dotyczącej działalności administracji rządowej – gospodarka wodna.

Na prace w zakresie bilansu zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz sporządzania warunków korzystania z wód dorzecza (bez uwzględnienia opracowań zleczanych bezpośrednio przez MOŚZNiL), począwszy od czasu powstania RZGW **do końca 1998 r. wydatkowano kwotę 4.236.328 zł.** Na realizację prac **kontynuowanych w latach 1999-2000 poniesiono koszty w wysokości 3.446.672 zł.**

W 3 badanych RZGW: w Gdańsku, Szczecinie, Wrocławiu, które wydatkowały łącznie 2.401.099 zł na

ww. opracowania, **źródłami finansowania** były: środki RZGW w wysokości 593.368 zł, wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej – 973.952 zł, NFOŚiGW – 711 605 zł, urzędy wojewódzkie – 68.644 zł i inne (Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Zielonej Górze) – 53.500 zł, stanowiące odpowiednio 24,7%, 40,6%, 29,6%, 2,9% i 2,2% udziału w poniesionych kosztach.

Kontrola wykazała, że dyrektorzy kilku RZGW podejmowali indywidualne starania o uzyskanie pomocy finansowej na ww. cele ze środków funduszy ochrony środowiska.

· *RZGW w Gliwicach, który występował w czerwcu 1999 r. do NFOŚiGW w sprawie dofinansowania opracowania warunków korzystania z wód zlewni rzeki Przemszy i otrzymał odpowiedź, iż wymienione przedsięwzięcie nie jest priorytetowym w NFOŚiGW i powinno być finansowane jako przedsięwzięcie o charakterze regionalnym ze środków regionalnych;*

· *RZGW w Warszawie starał się o dodatkowe środki finansowe w NFOŚiGW i WFOŚiGW przedkładając w 2000 r. łącznie 20 wniosków.*

3. Wprowadzony rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 1999 r. w sprawie organizacji i zakresu działania regionalnych zarządów gospodarki wodnej wymóg § 2 ust. 2 pkt 3, stanowiący o udziale RZGW jako strony w postępowaniach i rozprawach wodnoprawnych oraz innych postępowaniach administracyjnych, związanych z gospodarką wodną i ochroną wód, wszczętych przez organy administracji publicznej i toczących się na obszarze dorzecza, poprzedzony był zmianą w ustawie z dnia 25 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo wodne (Dz.U. nr 47, poz. 299), zgodnie z którą “Jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 19 ust. 4, są stronami postępowania wodnoprawnego” - art. 37a.

W wyniku kontroli ustalono, że przedstawiciele poszczególnych zarządów nie uczestniczyli we wszystkich postępowaniach wodnoprawnych, przede wszystkim z uwagi na ich znaczną ilość w stosunku do małych możliwości kadrowych.

Przedstawiciele w 3 poddanych analizie z 7 skontrolowanych RZGW (w Gdańsku, Poznaniu i w Szczecinie) w 1999 r. uczestniczyli łącznie w 489 (20,7%) rozprawach wodnoprawnych, pomimo iż powiadomieni zostali o 2.362 postępowaniach wodnoprawnych. W 2000 r. uczestniczyli co prawda w 990 rozprawach wodnoprawnych – wzrost o 102,5% w stosunku do 1999 r. – lecz stanowiło to 25,5% w stosunku do 4.823 zawiadomień RZGW o postępowaniach wodnoprawnych.

Znaczący wzrost w 2000 r. ilości postępowań wodnoprawnych, a tym samym wydanych pozwoleń wodnoprawnych, został spowodowany przede wszystkim obowiązkiem uzyskania nowych pozwoleń wodnoprawnych przez podmioty, których pozwolenia wydawane przed dniem 1.01.1975 r. wygasają z dniem 31.12.2000 r. na podstawie art. 132a ustawy Prawo wodne, a termin złożenia nowych wniosków o pozwolenie upłynął w dn. 30.06.2000 r.

Z ustaleń kontroli wynika, że RZGW we Wrocławiu nie podejmował skutecznych działań doprowadzających do zalegalizowania poboru i przerzutu wody dla miasta Wrocławia przez MPWiK we Wrocławiu, które od 1991 r. nie posiadało pozwolenia wodnoprawnego na przerzut wody z rzeki Nysy Kłodzkiej do rzeki Oławy i jej doprowadzenie do terenów wodonośnych we Wrocławiu, pomimo prowadzonego w tej sprawie od grudnia 1994 r. postępowania administracyjnego.

4. Z ustaleń kontroli wynika, że RZGW współpracowały w badanym okresie z organami administracji publicznej m.in. opracowując wnioski, uwagi i opinie dla zarządów miast i gmin do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy, np.:

· **w RZGW w Gdańsku** w 1999 r. zaopiniowano 3, a w 2000 r. - 135 planów zagospodarowania przestrzennego,

· **w RZGW w Krakowie** przygotowano w 2000 r. 134 opinie dotyczące planów zagospodarowania przestrzennego oraz 55 dotyczących studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,

· **w RZGW w Poznaniu** w 1999 r. i w 2000 r. na otrzymanych odpowiednio 74 i 180 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wydano 20 opinii w 1999 r. oraz 68 w 2000 r.

· w RZGW we Wrocławiu w 1999 r. wydano 164, a w 2000 r. 278 przedmiotowych opinii. Kontrola wykazała, że RZGW uzgadniały dokumentacje i wydawały opinie w zakresie rozwiązań gospodarki wodno-ściekowej w koncepcjach, projektach i operatach wodnoprawnych oraz w zakresie warunków odprowadzania ścieków do wód przed sporządzeniem dokumentacji. RZGW sporządzały również opinie do wniosków o dofinansowanie lub dotacje ze środków NFOŚiGW, EKOFUNDUSZU, WFOŚiGW dla istotnych inwestycji w gospodarce wodnościekowej.

5. Minister Środowiska w informacji z dnia 25.10.2001 r. przedstawionej na podstawie art. 29 ust. 2 list. f ustawy o NIK stwierdził m.in., że dotychczas nie zatwierdził żadnych "Warunków korzystania z wód dorzecza". Podkreślił także, że sformułowanie "Warunków..." i pełne opracowanie uzasadniającej je dokumentacji jest zadaniem złożonym i rozłożonym w czasie na okres od 3 do 6 lat realizacji w zależności od obszaru objętego "Warunkami...". Dodatkowo szeroki i specjalistyczny zakres opracowania wymaga odpowiednich środków finansowych. Poinformował także, że Ministerstwo Środowiska współpracuje z Urzędem Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast w zakresie tworzenia prawa, regulującego dziedzinę zaopatrzenia aglomeracji miejskich w wodę pitną oraz zapewnienia należytej ochrony zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem.

III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

Po zakończeniu kontroli narady pokontrolne odbyły się w 9 jednostkach spośród 48 skontrolowanych, tj. 18,8%.

W toku kontroli, na podstawie art. 29 ust. 2 lit. f ustawy o NIK, zasięgnięto informacji w 27 jednostkach organizacyjnych nie objętych kontrolą: u Ministra Środowiska, Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, Prezesa Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, 12 marszałków województw i 12 wojewodów.

Ponadto podczas kontroli pobrano informacje w 51 jednostkach organizacyjnych: w 1 urzędzie marszałkowskim, 4 urzędach wojewódzkich, 8 jednostkach organizacyjnych inspekcji sanitarnej, 22 urzędach gmin i 16 innych podmiotach w zakresie dotyczącym kontrolowanych jednostek.

O wynikach kontroli informowano na bieżąco kierowników kontrolowanych jednostek.

Do kierowników wszystkich jednostek wystosowano wystąpienia pokontrolne.

Łącznie pod adresem jednostek kontrolowanych NIK skierowała 138 wniosków pokontrolnych, z których według stanu na dzień 31.01.2002 r. zrealizowano 42, 45 pozostawało w trakcie realizacji, a w przypadku 51 wniosków nie podjęto jeszcze realizacji.

Wnioski zawarte w wystąpieniach pokontrolnych dotyczyły:

- **W wystąpieniach pokontrolnych do prezydentów** miast wnioskowano m. in. o:
 - przedłożenie radom gmin, celem uchwalenia, gminnego programu zaopatrzenia ludności w wodę,
 - dostosowanie m.in. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, uchwał rad gmin dotyczących zaopatrzenia w wodę, do ustaleń ww. programu,
 - określenie potrzeb gminy w zakresie funkcjonowania publicznych punktów poboru wody, w tym studni publicznych ze szczególnym uwzględnieniem jakości udostępnianej z tych punktów wody,
 - podjęcie skutecznych działań mających na celu uregulowanie stanu prawnego wszystkich nieruchomości, na których znajdują się ujęcia wody,
 - przeprowadzenie analizy istniejącego stanu sieci wodociągowej oraz potrzeb remontowych, modernizacyjnych i inwestycyjnych, z uwzględnieniem gwarancji ciągłości dostaw wody,
 - dotrzymywanie obowiązku rocznego przeprowadzania badań kontrolnych wszystkich studni publicznych i podejmowanie niezbędnych działań w celu poprawy w nich jakości wody.
- W odpowiedziach na wystąpienia pokontrolne NIK, prezydenci miast poinformowali o podjęciu

czynności dotyczących zakończenia prac i przedłożenia organom gmin celem uchwalenia gminnych programów zaopatrzenia ludności w wodę, doprowadzenia do spójności z wymienionym programami innych dokumentów, w tym miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Przedstawiono plany uregulowania stanu prawnego nieruchomości, na których znajdują się ujęcia wody. Podjęto działania w zakresie badania jakości wody w studniach publicznych i jej wykorzystania. Poinformowano, że analiza istniejącego stanu sieci wodociągowej oraz potrzeby jej wymiany prowadzona będzie we współpracy z zakładami wodociągowymi.

· W wystąpieniach pokontrolnych do prezesów zarządów przedsiębiorstw wodociągowych wnioskowano m.in. o:

- kontynuowanie działań zmierzających do poprawy jakości wody dostarczanej mieszkańcom,
- przeprowadzanie co kwartał pomiarów wydajności i położenia zwierciadła wody we wszystkich studniach objętych pozwoleniami wodnoprawnymi,
- wdrożenie systemu wczesnego ostrzegania przed zanieczyszczeniami,
- przestrzeganie obowiązku uzyskiwania pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód i eksploatację urządzeń oraz ustanowienie stref ochronnych dla eksploatowanych ujęć,
- spełnianie w stosunku do wszystkich ujęć wody wymogów, zawartych w pozwoleniach wodnoprawnych, polegających na wpisywaniu wyników badań wydajności studni do ksiąg eksploatacji studni jak i systematycznym badaniu jakości wody,
- kontynuowanie działań mających na celu ograniczenie nadmiernych strat wody w sieci wodociągowej i zwiększenie niezawodności jej funkcjonowania, m.in. poprzez zwiększenie zakresu remontów i wymiany zdekapitalizowanych odcinków sieci.

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne NIK, prezesi zarządów przedsiębiorstw wodociągowych poinformowali o podjętych działaniach w zakresie wykonania wniosków, przedstawiając szczegółowe plany realizacyjne z terminami ich zakończenia.

· W wystąpieniach pokontrolnych do wojewódzkich inspektorów sanitarnych wnioskowano m.in. o:

- **wystąpienie do urzędów miast o udostępnienie wykazów studni publicznych w mieście i objęcie ich nadzorem sanitarnym,**
- **sporządzanie rocznych planów kontroli jakości wody do picia i na potrzeby gospodarcze z określeniem w nich miejsc poboru, częstotliwości i zakresu badań wody oraz sprawowanie bieżącego nadzoru nad ich realizacją,**
- **opracowanie jednolitych, szczegółowych zasad postępowania w przypadku stwierdzenia faktu podania do sieci wody o niepewnej lub złej jakości,**
- **wydawanie stosownych decyzji w przypadku stwierdzenia przekroczeń dopuszczalnych wartości wskaźników jakości wody nie odpowiadającej wymaganiom określonym w przepisach, wraz z wyszczególnieniem.**

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne NIK, wojewódzcy inspektorzy sanitarni poinformowali o podjętych działaniach, mających na celu realizację wniosków.

· W wystąpieniach pokontrolnych do dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej wnioskowano m.in. o:

- zaktualizowanie posiadanych bilansów wodno-gospodarczych oraz warunków korzystania z wód zlewni rzek,
- podjęcie współpracy z wojewódzkimi inspektorami ochrony środowiska w zakresie ochrony wód przed zanieczyszczeniami na obszarze właściwości zarządów,
- zapewnienie bieżącej aktualizacji komputerowej bazy danych Regionalnego Systemu Informatycznego Gospodarki Wodnej, w szczególności poprzez rejestrowanie w nim danych i informacji z otrzymywanych od organów administracji rządowej i samorządowej pozwoleń wodnoprawnych,
- przygotowanie i wdrożenie harmonogramu zadań związanych z bilansowaniem zasobów wodnych i opracowaniem warunków korzystania z wód dorzeczy z uwzględnieniem wykorzystania potencjału własnych pracowników merytorycznych oraz posiadanych już opracowań cząstkowych,
- zabezpieczenie udziału przedstawicieli zarządów w rozprawach wodnoprawnych,
- podjęcie działań mających na celu przyspieszenie prac związanych z bilansowaniem zasobów wód powierzchniowych i podziemnych na obszarach dla których takich bilansów jeszcze nie wykonano oraz

wykonaniem projektów warunków korzystania z wód dorzecza.

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne NIK, Dyrektorzy Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej poinformowali o podjęciu działań zapewniających realizację wniosków. Podkreślili równocześnie, że pełna realizacja zadań będzie wymagała długiego okresu z uwagi na występujący aktualnie brak środków finansowych.

Zastrzeżenia zgłoszone do wystąpień pokontrolnych

W dwóch przypadkach zgłoszono zastrzeżenia do wystąpień pokontrolnych:

1. Do Dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku w dniu 20 sierpnia 2001 r. wpłynęły zastrzeżenia Prezydenta Miasta Białegostoku, do których ustosunkowała się Komisja Odwoławcza w Delegaturze NIK w Białymstoku uchwałą nr 3/2001 z dnia 11 września 2001 r. zatwierdzoną postanowieniem Wiceprezesa NIK z dnia 1 października 2001 r. Zastrzeżenia zgłoszono do:

- oceny NIK dotyczącej nie przestrzegania przepisów ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych przy udzielaniu w 1999 r. zamówień na wykonanie kanału sanitarnego i kanalizacji w ul. Kujawskiej oraz wodociągu w ul. Oczuki i Chętnika w Białymstoku. Zastrzeżenie zostało odrzucone w całości;
- zarzutu nie unormowania stanu formalno – prawnego działek, na których zlokalizowano stacje uzdatniania wody. Zastrzeżenie zostało uwzględnione częściowo;
- zarzutu nieuwzględnienia podatku VAT we wprowadzonej 1 stycznia 2000r. podwyżce opłat za dostawę wody. Zastrzeżenie uwzględniono w całości.

2. Wiceprezydent Miasta Lublina pismem z dnia 30 lipca 2001 r. zgłosił do Dyrektora Delegatury NIK w Lublinie zastrzeżenia, do których ustosunkowała się Komisja Odwoławcza w Delegaturze NIK w Lublinie uchwałą z dnia 9 sierpnia 2001 r., zatwierdzoną postanowieniem Wiceprezesa NIK z dnia 20 września 2001 r. Zastrzeżenia zgłoszono do:

- sformułowania, że poważnym zaniedbaniem ze strony Urzędu było nie uregulowanie stanu prawnego większości użytkowanych przez MPWiK nieruchomości, będących własnością Gminy Lublin. Zastrzeżenie oddalono w całości;
- oceny uznającej postępowanie byłego i obecnego Zarządu Miasta w sprawie inwestycji wodociągowej na terenie byłego poligonu “Czechów” za nierzetelne. Zastrzeżenie uwzględniono w części.

p.o. Dyrektora

Departamentu Środowiska, Rolnictwa
i Zagospodarowania Przestrzennego

Andrzej Głowacki
Akceptuję:

Wiceprezes

Najwyższej Izby Kontroli

Zbigniew Wesołowski
Zatwierdzam:

P r e z e s

Najwyższej Izby Kontroli

Mirosław Sekuła

Warszawa, dnia 12 marca 2002 r.